

การศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏ
ในเรื่องพระมาลัยคำหลวง

**A STUDY OF BUDDHIST TEACHINGS AS APPEARED
IN THE PHRAMALAIKAMLUANG LITERATURE**

นางสาวอุดมพร คัมภีรานนท์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๑

การศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏ
ในเรื่องพระมาลัยคำหลวง

นางสาวอุดมพร คัมภีรานนท์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**A STUDY OF BUDDHIST TEACHINGS AS APPEARED
IN THE PHRAMALAIKAMLUANG LITERATURE**

Miss Udomporn Khampiranon

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)
Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
2008

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

.....

(พระศรีสิทธิมนี)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์.....ประธานกรรมการ

(พระเมธีรัตนคิลก)

.....กรรมการ

(พระสุธีธรรมานุวัตร)

.....กรรมการ

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร)

.....กรรมการ

(รศ.ประคอง เจริญจิตรกรรม)

.....กรรมการ

(อาจารย์รังษี สุทนต์)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระสุธีธรรมานุวัตร

ประธานกรรมการ

พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร

กรรมการ

อาจารย์รังษี สุทนต์

กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ช พัทธวิฑูรย์ อชฌมพตสภ ฐวพฐวณิมมี ำย ภคพชช ำย
 ฐวพฐวณิมมี ำย ภคพชช ำย

ผู้วิจัย : นางสาวอุคมพร กัมภีรานนท์

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: วพฐวณิมมี ำย ภคพชช ำย, MA., Ph.D.

: พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร (พรรณา), ป.ช.๗, พธ.ม., ศสม, พธ.ด.

: อาจารย์รังษิ สุตนต์, ป.ช. ๕, พธ.ม.

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๑

บทคัดย่อ

ฐว พชช ำย ภคพชช ำย อชฌมพตสภ ฐวพฐวณิมมี ำย ภคพชช ำย ฐวพฐวณิมมี ำย ภคพชช ำย
 ฐวพฐวณิมมี ำย ภคพชช ำย อชฌมพตสภ ฐวพฐวณิมมี ำย ภคพชช ำย ฐวพฐวณิมมี ำย ภคพชช ำย
 ฐวพฐวณิมมี ำย ภคพชช ำย อชฌมพตสภ ฐวพฐวณิมมี ำย ภคพชช ำย ฐวพฐวณิมมี ำย ภคพชช ำย
 ฐวพฐวณิมมี ำย ภคพชช ำย อชฌมพตสภ ฐวพฐวณิมมี ำย ภคพชช ำย ฐวพฐวณิมมี ำย ภคพชช ำย

ผลการวิจัยพบว่า พระมาลัยคำหลวงเป็นเรื่องราวของพระอรหันต์องค์หนึ่ง อาศัยอยู่ ณ
 โธมชนบทในลังกาทวีป พระอรหันต์องค์นี้มีฤทธิ์มากราวกับพระโมคคัลลานะเถระ ผู้ได้รับ
 การยกย่องในทางมีฤทธิ์มาก เป็นผู้เปิดประตูนรกและสวรรค์ นำข่าวสารในภพทั้ง ๓ คือ โลก
 มนุษย์ สวรรค์และนรก ให้ได้ทราบข่าวซึ่งกันและกัน ท่านได้ลงไปโปรดสัตว์ในเมืองนรก และ
 เหาะขึ้นไปนมัสการพระธาตุจุฬามณี และพบกับพระศรีอาริยมตไตรย พระมาลัยได้นำเรื่องใน
 นรกและบนสวรรค์มาเทศน์ให้ประชาชนฟังและสั่งสอนให้กลัวบาป หมั่นทำบุญทำทาน

พระมาลัยคำหลวงได้แทรกหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไว้สอนคนรุ่นหลังเช่น ให้
 บูชาพระรัตนตรัย สอนให้รู้จักการให้ทาน การประกอบกุศลกรรม การรักษาศีล การฟังธรรม
 ความกตัญญูตทเวท ความไม่ประมาท และหลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือน อันเป็นธรรมที่ทำให้ผู้
 ปฏิบัติและสังคมมีแต่ความสุข

พระมาลัยคำหลวงไม่ได้มีเพียงแค่หลักธรรมที่สอนให้ทำดี ละเว้นชั่วเท่านั้น แต่
 พระมาลัยคำหลวงยังเข้าไปอยู่ในจิตใจของพุทธศาสนิกชนอีกด้วย ด้วยมนุษย์ต้องการมีชีวิตอยู่ใน
 สังคมอย่างมีความสุข มนุษย์จึงสร้างความสุขให้กับตนเองโดยสร้างโลกในจินตนาการขึ้นมา

ประกอบด้วยความเชื่อตามคำสอนในเรื่องนรกสวรรค์ ความเชื่อในโลกอุดมคติ โลกยุคพระศรี
อาริยมตไตรย ความเชื่อเหล่านี้มีอิทธิพลต่อสังคมไทยในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ด้าน
วรรณศิลป์ ด้านศิลปกรรม รวมไปถึงด้านคติความเชื่อของสังคมด้วย

กล่าวโดยสรุปได้ว่าเรื่องพระมาลัยคำหลวงมีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต และ
ความเป็นอยู่ของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงทุกวันนี้

Thesis Title : A Study of Buddhist Teachings as appeared in
the Phramalaikamluang Literature

Researcher : Miss Udomporn Khampiranon

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phra Suthithammanuwat Pali IX,M.A.,Ph.D.

: Phramaha Somboon Vutthikaro (Phanna),
Pali VII., B.A., M.A., Ph.D.

: Mr.Rangsi Suthon, Pali IX., M.A.

Date of Graduation: 22 July 2008.

ABSTRACT

This research is to study A Study of Buddhist Teachings as appeared in the Phramalaikamluang Literature. There are 3 objectives of this study, namely :

- 1) To study the background and the belief in literature called Phramalaikamluang.
- 2) To study Buddhist Teachings as appeared in the Phramalaikamluang Literature.
- 3) To analyze the influence of the Phramalaikamluang towards the thai societies.

From the research, it is found that the literature called Phramalaikamluang is the story about one Buddhist Arahant named Phra Mālaiya living in the countryside called Rohana in Lanka Island. Phra Mālaiya had many psychic powers. He was like Phra Moggalāna Thera who was a Buddhist Saint praised by the Buddha as being possessed of so many psychic powers. He had the abilities to open the doors of the hell and the heaven, and brought the messages from the three worlds :- the human world, the heaven

world, and the hell world were spreaded and helped them to know one another. He went down to show the clemency to the animals in the hell, ascended the heaven to respect Phra Chulāmaṇi Relic and to meet Phra Sri-Āryamettrai. Phra Mālaiya brought the stories of the heaven and the hell to preach and instructed them to fear the sins and at the same time to make the merits.

Phramalaikamluang Literature consists of Buddhist Teachings for instructing the new generations of people such as, to worship the Triple Gem, to know how to offer alms, how to do good, how to observe precepts, how to listen to the Dhamma, how to be possessed of gratefulness, carefulness and the Dhamma for householder. On the whole, such the religious practices will cause all the people in societies having happiness all the time.

Phramalaikamluang did not have only the Buddhist Teachings to instruct the people to do good and to refrain from bad things. It also went into Buddhist people's minds. The human beings need to live in societies happily. Therefore, they have to build the happiness themselves by constructing the imaginative world. They are the belief in the hell and the heaven, the ideal world and the world of Phra Sri-Aryamettrai. These believes have much influence on the Thai societies in the way of convention, the art of literary work and the art objects including the social belief.

In conclusion, the Phramalaikamluang has had some connection with the ways of Thai lives from the past to the present time.

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎก – อรรถกถา และ
ฎีกาบาลี และพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ก. การใช้อักษรย่อในคัมภีร์พระไตรปิฎก

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ภิกขุณี.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	ภิกขุณีวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ป.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	ปริวารวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิม	
ป.ณ.ส.ก.	(ภาษาไทย)					
ม.อ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริป.ณ.ส.ก.	
	(ภาษาไทย)					
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	
	(ภาษาไทย)					
ส.ส.พ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สพ.ย.ต.น.ว.รรค	
	(ภาษาไทย)					
ส.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค	
	(ภาษาไทย)					
อ.จ.ทุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทุกนินบาต	
	(ภาษาไทย)					

อง.ปญจก. (ไทย) (ภาษาไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปัญญาคนิบาท
อง.ฉกุก. (ไทย) (ภาษาไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ฉกุกนินิบาท
อง.สตตค. (ไทย) (ภาษาไทย)	=	สุดตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สตตคนิบาท
อง.ทสก. (ไทย) (ภาษาไทย) จุ.ธ. ธมมปทปาลี	=	สุดตันตปิฎก (บาลี) = สุดตุนตปิฎก (ภาษาไทย)	อังคุตตรนิกาย จุททกนิกาย	ทสกนินิบาท
จุ.ธ. (ไทย) (ภาษาไทย)	=	สุดตันตปิฎก	จุททกนิกาย	ธรรมมบท
จุ.วิ. (ไทย) (ภาษาไทย)	=	สุดตันตปิฎก	จุททกนิกาย	วิมานวัตถุ
จุ.เปต. (ไทย) (ภาษาไทย)	=	สุดตันตปิฎก	จุททกนิกาย	เปตวัตถุ
จุ.ชา.เอกก. (ไทย) ชาดก (ภาษาไทย)	=	สุดตันตปิฎก	จุททกนิกาย	เอกกนินิบาท
จุ.ชา.ตีสติ (ไทย) ชาดก (ภาษาไทย)	=	สุดตันตปิฎก	จุททกนิกาย	วีสตินินิบาท
จ.ณ. ำ ฐจิ (ภท) ชาดก (ภาษาไทย)	=	สุดตันตปิฎก	จุททกนิกาย	สิฏฐินินิบาท
จุ.ชา.ม. (ไทย) ชาดก (ภาษาไทย)	=	สุดตันตปิฎก	จุททกนิกาย	มหานินิบาท
จุ.อป. (ไทย) (ภาษาไทย)	=	สุดตันตปิฎก	จุททกนิกาย	อปทาน

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สง. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	ธรรมสังคณี	(ภาษาไทย)
อภิ.วิ. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)

อภิ.ก. (ไทย) = อภิธรรมปิฎก กถาวัตถุ (ภาษาไทย)

ข. การใช้อักษรย่อในคัมภีร์อรรถกถา

อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก

ที.สี.อ. (บาลี) = ทีฆนิกาย สุมงฺคฺลวิลาสินี สีลกฺขณฺทวคฺคอุฏฺฐกถา (ภาษา
บาลี)

ที.ม.อ. (บาลี) = ทีฆนิกาย สุมงฺคฺลวิลาสินี มหาวคฺคอุฏฺฐกถา
(ภาษาบาลี)

ที.ปา.อ. (บาลี) = ทีฆนิกาย สุมงฺคฺลวิลาสินี ปาฎิกวคฺคอุฏฺฐกถา (ภาษา
บาลี)

ม.ม.อ. (ไทย) = มัชฌิมนิกาย ปปฺพจฺสุทฺถนึ มัชฌิมป้ณณาสกัอรรถกถา
(ภาษาไทย)

ม.อุ.อ. (บาลี) = มัชฌิมนิกาย ปปฺพจฺสุทฺถนึ อุปริพ้ณณาสกอุฏฺฐกถา
(ภาษาบาลี)

สั.สพ.อ. (บาลี) = สัยฺยตฺตนิคาย สารตฺถปฺปกาสินี สพายตฺนทวคฺคอุฏฺฐ
กถา (ภาษาบาลี)

อง.ทฺก.อ. (บาลี) = องฺคฺตฺตรนิกาย มโนรตฺตปฺรูถึ ทฺกาทินิปาทอุฏฺฐกถา
(ภาษาบาลี)

อง.จก.อ. (บาลี) = องฺคฺตฺตรนิกาย มโนรตฺตปฺรูถึ จกฺกนิปาทอุฏฺฐกถา
(ภาษาบาลี)

อง.อุฏฺฐก.อ. (บาลี) = องฺคฺตฺตรนิกาย มโนรตฺตปฺรูถึ อุฏฺฐกนิปาทอุฏฺฐกถา (ภาษา
บาลี)

ขุ.ขุ.อ. (ไทย) = ขุทฺทกนิกาย ปรมัตฺตโชติกา ขุทฺทกปาจอรรถกถา
(ภาษาไทย)

ค. การใช้อักษรย่อในคัมภีร์ฎีกา

ฎีกาพระวินัยปิฎก

สารตฺถ. ฎีกา. (บาลี) = สารตฺถทีปนีฎีกา (ภาษาบาลี)

คำชี้แจงการใช้หมายเลขในคัมภีร์พระไตรปิฎก

การใช้หมายเลขอักษรย่อในคัมภีร์พระไตรปิฎก จะแจ้ง เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๕๐/๒๕๕. หมายถึง สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ ภาษาไทย เล่ม ๑๔ ข้อ ๒๕๐ หน้า ๒๕๕

คำชี้แจงการใช้หมายเลขในคัมภีร์อรรถกถา

การใช้หมายเลขในอรรถกถา จะแจ้งเล่ม (ถ้ามี) ข้อและหน้า เช่น อง.อฎฐก.อ. (บาลี) ๓/๓๑/๒๕๓. องคุดตฺตฺรนิกาย มโนรทปฺรณี อฎฐกนิปาอฎฐกถา ภาษาบาลี เล่ม ๓ ข้อ ๓๑ หน้า ๒๕๓

คำชี้แจงการใช้หมายเลขในคัมภีร์ฎีกา

การใช้หมายเลขย่อในคัมภีร์ฎีกา จะแจ้ง เล่มที่/ข้อ/หน้า เช่น สารตฺถฎีกา (บาลี) ๓/๒๕๗/๓๖๑. หมายถึง สารตฺถฎีกา ภาษาบาลี เล่ม ๓ ข้อ ๒๕๗ หน้า ๓๖๑

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ด้วยเหตุที่พระพุทธศาสนามีความเกี่ยวพันกับจิตใจของคนไทยมาเป็นเวลาช้านาน ซึ่งเป็นแบบฉบับและเป็นหลักที่พึงของคนไทย ทั้งเป็นประทีปให้ความสว่างในการดำเนินชีวิต^๑ พระพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมไทยมากกว่าศาสนาอื่นๆ เพราะได้แพร่หลายในแผ่นดินไทยมาเป็นเวลาช้านาน จนกระทั่งได้ชื่อว่า “เมืองไทย เมืองพุทธ” คนไทยส่วนใหญ่จึงมีความคุ้นเคยและรู้จักเรื่องราวในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี ความศรัทธา ความเชื่อที่มีต่อศาสนา และหลักธรรมคำสอนนี้เองเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้แต่งประพันธ์เรื่องราวเกี่ยวกับศาสนาไว้มาก โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้วรรณคดีเป็นเครื่องมือสั่งสอนผู้อ่าน ผู้ฟัง ให้เกิดความเข้าใจแก่นและสาระของศาสนา และต้องการสร้างศรัทธาในพระศาสนาพุทธ ในบรรดาวรรณกรรมพระพุทธศาสนา พระมัลลคำหลวงเป็นวรรณกรรมที่ได้รับอิทธิพลทางพระพุทธศาสนา เช่นกัน

ชาวพุทธจำนวนไม่น้อยทั้งในอดีตและปัจจุบันรู้จักเรื่องพระมัลลเป็นอดีดี ประเด็นที่ทำให้รู้จักกันดีก็คือ เรื่องของนรก- สวรรค์ และเป็นอยู่ในยุคของพระศรีอาริยมตไตรย ซึ่งชาวพุทธทั้งหลายมักจะตั้งปณิธานให้ได้ไปเกิดในยุคของพระองค์ ด้วยเชื่อกันว่าเป็นยุคที่มีความสุข ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน พระมัลลคำหลวง เป็นวรรณคดีพุทธศาสนาที่ไม่มีในพระไตรปิฎก^๒

อรอนงค์ พัดพาดี ได้ศึกษาเรื่อง “พระนิพนธ์ประเภทคำหลวงของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร” กล่าวว่า พระมัลลคำหลวงมีที่มาจากฎีกามัลล ซึ่งเขียนขึ้นเพื่ออธิบายมาเลย์ยเหตุสุดเหตุ ที่เขียนด้วย

^๑ ดูรายละเอียดใน, ทวีศักดิ์ ญาณประทีป, วรรณกรรมศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๘), หน้า ๒๑๒ - ๒๕๒.

^๒ สนิท ตั้งทวี, วรรณคดีและวรรณกรรมศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : DS. Printing House Co., Ltd., ๒๕๒๗), หน้า ๑๘๕.

ภาษาบาลีอีกทีหนึ่ง^๓ แต่จากการศึกษาของวัฒนา ฒ นคร เรื่องลักษณะร่วมของเรื่องพระมาลัย ในวรรณกรรมพื้นบ้านและพระมาลัยคำหลวง ได้สรุปว่าพระมาลัยคำหลวงมีที่มาจากคัมภีร์ มาเลยุยเทวดุเถรวตุฎ เพราะถ้าพิจารณาด้านการใช้ความเปรียบในพระมาลัยคำหลวงพบว่า มีความ บางตอนตรงกับคัมภีร์มาเลยุยเทวดุเถรวตุฎ^๔ เปลื้อง ฒ นคร ได้กล่าวไว้ในหนังสือประวัติวรรณคดี ว่า เชื่อกันมาแต่เดิมว่าเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรได้นำมาจากภาษาบาลี ชื่อมาลัยสูตร(มาเลยุยสูตร) ซึ่งภิกษุ ลังกาเป็นผู้แต่งขึ้นเป็นภาษาบาลีแต่งก่อนตั้งกรุงสุโขทัยราว ๑๐๐ ปี ต่อมาภิกษุชาวเมืองเชียงใหม่ชื่อ พุทรวินาส ได้นำมาขยายความเรื่องนี้ให้พิสดารขึ้นเรียกว่า “ฎีกามาลัย”^๕ และ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐาสุริยวงศ์ ทรงนำมาแปลแล้วเรียบเรียงเป็นภาษาไทยเรียกว่า “พระมาลัยคำหลวง” ในปี พ.ศ. ๒๒๘๐

พระมาลัยคำหลวงแต่งเป็นภาษาไทย แทรกภาษาบาลีเล็กน้อยในบางแห่ง ลักษณะคำ ประพันธ์เป็นร้อยสุภาพ บางตอนคล้ายกาพย์ยานี มีคาถาบาลีสั้น ๆ แทรกอยู่น้าบท มีโคลงสี่สุภาพ ตอนบทไหว้ครู และตอนท้ายของเรื่อง การดำเนินเรื่องราบรื่น มีเหตุผล และเป็นขั้นตอนดี กวีใช้บท สนทนาทำนองปจฉา-วิสันา ระหว่างพระอินทร์กับพระมาลัย ทำให้ทราบว่าเทวดาแต่ละองค์ได้ ทำบุญ ทำกุศลอะไรมาบ้างก่อนที่จะได้มาเกิดเป็นเทวดา และบทสนทนาระหว่างพระศรีอาริยมตไตรย กับพระมาลัยจะช่วยให้ผู้อ่านเกิดกำลังใจที่จะกระทำความดี เพื่อจะได้อยู่ในโลกที่มีแต่ความสุข^๖

พระไตรปิฎก ได้แสดงถึงการเสด็จอุบัติแห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่าเมตไตรย^๗ นั่นคือ พระพุทธองค์ตรัสว่า เมื่อนุญษ์มีอายุขัย ๘๐,๐๐๐ ปี พระผู้มีพระภาคพระนามว่าเมตไตรย จักเสด็จ อุบัติขึ้นในโลก ทรงเพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ ทรงรู้แจ้งโลก พระองค์จะเป็นศาสดาเอกใน โลก จะเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ซึ่งในพระไตรปิฎกเล่าเรื่องพระพุทธเจ้าพระองค์ ใหม่ ที่ทรงพระนามว่า “เมตไตรย” ไว้เพียงเท่านี้^๘

^๓ อรอนงค์ พัดพาดิ, “พระนิพนธ์ประเภทคำหลวงของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๒๒, หน้า ๑๗.

^๔ วัฒนา ฒ นคร, “ลักษณะร่วมของเรื่องพระมาลัยในวรรณกรรมพื้นบ้านและพระมาลัยคำหลวง”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๒๕, หน้า ๑๘.

^๕ เปลื้อง ฒ นคร, *ประวัติวรรณคดีไทย*, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕) หน้า ๑๖๖.

^๖ สายใจ อินทร์มพรรย์, *วรรณกรรมในสมัยอยุธยาตอนปลาย*, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชา มัธยมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๕๓.

^๗ คูรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๐๗/๗๘

^๘ บรรจบ บรรณรุจิ, *พระศรีอาริย์มาแล้ว?*, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๒๘), หน้า ๑๔๘.

ศาสนาพระศรีอารีย์ มีอยู่ในคัมภีร์เรียกว่า “มัลลิสสูตร” ซึ่งเนื้อเรื่องกล่าวถึงพระเถระองค์ชื่อ “มัลล” ว่าเกิดในเกาะลังกา สำเร็จพระอรหัตตผลมีฤทธิ์เชี่ยวชาญ สามารถลงไปในเมืองนรก ดับไฟนรก ทูบหม้อทองแดง ฯลฯ ช่วยสัตว์นรกให้พ้นจากทรมาน สามารถเหาะขึ้นไปเมืองสวรรค์เอาดอกบัวบูชาพระจุฬามณีเจดีย์^๕ ได้สนทนากับพระศรีอารีย์ และพระมัลลก็บอกว่า ชาวเมืองมนุษย์ร่ำร้องอยากเกิดในศาสนาพระศรีอารีย์กันทั่วไป พระศรีอารีย์จึงสั่งให้พระมัลลมาบอกชาวโลกมนุษย์ เป็นใจความสำคัญว่า ให้หมั่นทำบุญ ให้ทานรักษาศีล ผู้ใดฟังเทศน์มหาชาติเรื่องพระเวสสันดร ซึ่งมีคาถาอยู่พันคาถา ให้จบในวันเดียว และในการเทศน์นั้นต้องถวายดอกบัวต่าง ๆ อย่างละพันดอกแล้ว ก็จะได้พบศาสนาพระศรีอารีย์^๖

พุทธทำนายแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเปรียบเสมือนพุทธโฆบายที่พระองค์ทรงแฝงไว้ให้พุทธศาสนิกชนมีความเพียร ประพฤติดี ประพฤติชอบ หมั่นทำบุญ ทำกุศล บำเพ็ญภavana ตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา แม้ว่าทุกวันนี้สังคมจะเปลี่ยนแปลงไปวัฒนธรรมจากประเทศตะวันตกแพร่เข้ามา แนวทางการพัฒนาที่เปลี่ยนไป วัดก็เหินห่างออกไปจากกระบวนการพัฒนาตามลำดับ โดยเฉพาะเมื่อการพัฒนามุ่งเน้นด้านวัตถุ บทบาทของวัด พระสงฆ์ และพระศาสนาก็ยิ่งถดถอยลง^๗ สิ่งที่สังคมไทยทุกวันนี้ต้องการอย่างมากคือพลังจริยธรรมที่ยึดเหนี่ยวผู้คนให้สัมพันธ์ต่อกันด้วยความเกื้อกูลและร่วมกันสร้างสรรค์สังคมให้น่าอยู่^๘

พระมัลลคำหลวง จึงเป็นวรรณคดีเรื่องหนึ่งที่มีความสำคัญในการที่จะธำรงสังคมไทยให้เป็นสังคมพุทธศาสนา สืบสานพระธรรมแห่งองค์พระศาสดาให้คงอยู่ต่อไป

^๕ พระจุฬามณีเจดีย์ หมายถึง พระเจดีย์ที่บรรจุพระจุฬามณี (มวยผม) ของพระพุทธเจ้าในดาวดึงส์ เทวโลก อรรถกถากล่าวว่า เมื่อพระโพธิสัตว์เสด็จออกบรรพชา เสด็จข้ามแม่น้ำอนาแล้วอธิษฐานเพศบรรพชิต ทรงตัดมวยพระเกศาขว้างไปในอากาศ พระอินทร์นำผอบแก้วมารองรับเอาไปประดิษฐานในพระเจดีย์จุฬามณี ต่อมาเมื่อพระพุทธเจ้าดับขันธปรินิพพานแล้ว ในขณะที่แจกพระบรมสารีริกธาตุ พระอินทร์ได้มานำเอาพระธาตุ (พระเขี้ยวแก้ว) ข้างขวาที่โทณพราหมณ์ซ่อนไว้ในผ้าโศกสีระชะ ใฝ่ผอบทอง นำไปบรรจุในจุฬามณีเจดีย์ด้วย (ที่มา พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๕).

^๖ จุนวิจิตรมาตรา, **สิ่งที่คิดเห็นในเรื่องลาวี**, (พระนคร : สานต์สวรรค์, ม.ป.ป.), หน้า ๓๓๘.

^๗ พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต), **ความสำคัญของพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๗๘.

^๘ พระไพศาล วิสาโล, **พระธรรมปิฎก กับอนาคตของพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑๘.

ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาเรื่องการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเรื่องพระมาลัยคำหลวง เพราะต้องการทราบความเป็นมาของเรื่องพระมาลัยคำหลวง คุณค่าและความสำคัญของวรรณคดีไทยเรื่องพระมาลัยคำหลวงที่คนไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันรู้จัก อีกทั้งต้องการทราบประวัติความเป็นมาของพระมาลัย ความเชื่อที่ปรากฏในเรื่องพระมาลัย ที่สำคัญคือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระมาลัยคำหลวง อันถือเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษา วิจัยในครั้งนี้ว่ามีหลักธรรมใดบ้าง สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างไร มีอิทธิพลต่อสังคมไทยอย่างไร ทำอย่างไรชาวไทยจึงจะศรัทธาตั้งมั่นในพระพุทธศาสนา และเมื่อศึกษาจนได้ข้อสรุปในรายละเอียดแล้วก็หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจผู้ใดศึกษาค้นคว้าต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความเป็นมาของเรื่องพระมาลัยคำหลวง และความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องพระมาลัย
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระมาลัยคำหลวง
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลของพระมาลัยคำหลวงที่มีต่อสังคมไทย

๑.๓ คำจำกัดความของคำศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๓.๑ พระมาลัย หมายถึงพระภิกษุชาวลังการูปหนึ่ง ที่เชื่อกันว่าเป็นพระอรหันต์ มีอิทธิฤทธิ์ท่องนรก สวรรค์ได้ เปรียบได้กับพระโมคคัลลานะเถระ

๑.๓.๒ พระมาลัยคำหลวง หมายถึงวรรณคดีพระพุทธศาสนา บทพระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรไชยเชษฐาสุริยวงศ์ ได้เค้าเรื่องมาจากพระบาลี ชื่อ มาเลขุยสูตร ซึ่งภิกษุชาวลังกาแต่งไว้สมัยพระเจ้าปรักกรมพาดุสเสวยราชย์ในเมืองลังการาว พ.ศ. ๑๖๕๖ ต่อมาเมื่อผู้รู้บางคนกล่าวว่าประมาณ พ.ศ. ๒๐๖๐ ภิกษุชาวลานนาชื่อพุทธวิลาส ได้แต่งขยายความเป็นบาลี พระมาลัยคำหลวงมีจุดมุ่งหมายเพื่อสั่งสอนความประพฤติ และให้เกิดอานิสงส์ได้พบพระศรีอาริยมตไตรย

๑.๓.๓ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หมายถึงหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่ปรากฏในพระมาลัยคำหลวง พระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร

๑.๓.๔ อิทธิพลของพระมาลัยคำหลวง หมายถึง สิ่งที่เกี่ยวข้องของพระมาลัยมีอำนาจเหนือหรือมีผลกระทบต่อได้แก่ ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ด้านวรรณศิลป์ ด้านศิลปกรรม และด้านคติความเชื่อของสังคม

๑.๔ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้มีเอกสารและงานวิจัยศึกษาในแง่มุมที่แตกต่างกันไป แต่สามารถนำมาช่วยเสริมความรู้แก่กันและกันได้ โดยงานวิจัยเหล่านั้น มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑.๔.๑ ขุนวิจิตรมาตรา ได้กล่าวไว้ในหนังสือ สิ่งที่คิดเห็นในเรื่องกาวิ ว่า “กัมภีร์มลายูสูตรนี้เป็นที่นับถือกันมาแต่โบราณ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา เจ้าฟ้ากุ้ง ก็ทรงเอามาแต่ง เรียกว่าพระมลายูคำหลวง ใครที่ต้องเดือดร้อนลำบากยากแค้นในเรื่องอะไรต่างๆ ถ้ามีผู้เข้ามาช่วยเหลือให้พ้นความเดือดร้อน ก็พูดกันเป็นสำนวนว่า พระมลายูมาโปรด ที่สำคัญที่สุด เวลาที่ตายตั้งศพก็ต้องมี สมุดมลายู ไว้กับศพด้วย ทำนองเดียวกับ มรณกัมภีร์ ของอียิปต์”^{๑๓}

๑.๔.๒ คุณหญิงพรพรรณ ชารานุมาศ ได้กล่าวไว้ในหนังสือวรรณคดีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา สรุปได้ว่า “เรื่องพระมลายูคำหลวง ต่างจากไตรภูมิพระร่วง หรือ เตภูมิกถาในสมัยสุโขทัย กล่าวคือ มิได้บรรยายถึงความผิด ความชั่วชนิดต่างๆว่ามีอะไรบ้าง ทำเช่นไรจะต้องตกนรกขุมไหนเป็นต้น ในเรื่องพระมลายูมีเพียงแต่กล่าวอ้างถึงนรกแปดขุม เรื่องพระมลายู เน้นหนักไปในการแสดงให้เห็นผลของการทำความดีมากกว่าจะพรรณนาถึงความชั่ว จึงพรรณนาถึงความรื่นรมย์ไว้ละเอียดถี่ถ้วนกว่าที่จะกล่าวถึงความน่าเกลียดน่ากลัวในนรกเหมือนดังในเตภูมิกถา”^{๑๔}

๑.๔.๓ สิทธา พินิจภูวดลและคณะ ได้กล่าวไว้ในหนังสือความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย สรุปได้ว่า “เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรได้นิพนธ์เรื่องพระมลายูคำหลวงขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๒๘๐ ทำนองแต่ง เช่นเดียวกับกาพย์มหาชาติในสมัยพระเจ้าทรงธรรม ถือเป็นรายสุภาพ บางแห่งคล้ายกาพย์ยานี ไม่มีคาถาบาลีสลับอย่างนั้น โทปนันทสูตรคำหลวง มีแต่เดินคาถาในตอนต้น แล้วจึงดำเนินเรื่อง ภาษายาก อ่านได้ความเดียวกับนั้น โทปนันทสูตรคำหลวง ได้แสดงเจตนาที่ทรงนิพนธ์ไว้ว่า ทรงปรารถนาที่จะได้ไปเกิดในโลกหน้าและได้พบพระศรีอาริยมุตไตรย ได้บวชเฉพาหน้าพระพักตร์และสำเร็จเป็นพระอรหันต์ และที่สุดขอ ได้พบพระนิพพาน”^{๑๕}

^{๑๓} ขุนวิจิตรมาตรา, *สิ่งที่คิดเห็นในเรื่องกาวิ*, (พระนคร : สานต์สวรรค์, ม.ป.ป.), หน้า ๓๓๘.

^{๑๔} พรพรรณ ชารานุมาศ, *วรรณคดีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประชาชน, ๒๕๑๑), หน้า ๑๗๑.

^{๑๕} สิทธา พินิจภูวดลและคณะ, *ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย*, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๕), หน้า ๒๖.

๑.๔.๔ ชฎาลักษณ์ สรรพานิช ได้กล่าวไว้ในงานวิจัย เรื่อง “พระมาลัย : การศึกษาเชิงวิเคราะห์” สรุปได้ว่า เรื่องพระมาลัยเป็นเรื่องที่แพร่หลายอยู่ในท้องถิ่นทุกภาคของประเทศไทย ทั้งภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง และภาคใต้ ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องพระมาลัยจากต้นฉบับอักษรขอม เพื่อรักษาวัฒนธรรม ประเพณี และมรดกของชาติให้ดำรงไว้ ทั้งยังมีผลต่อเนื่องไปถึงการศึกษาในวงวรรณกรรมของชนรุ่นหลังอีกด้วย ซึ่งชฎาลักษณ์ สรรพานิช ได้สรุปไว้อีกว่า วรรณกรรมเรื่องพระมาลัยสำนวนต่างๆ และเรื่องพระมาลัยคำหลวง มีโครงเรื่องที่คล้ายคลึงกัน คือ กล่าวถึงพระมาลัย ซึ่งเป็นพระอรหันต์ผู้มีฤทธิ์ ได้ลงไปในนรก ไปพบเห็นสภาพของเปรต และได้ขึ้นไปบนสวรรค์ ได้พบพระศรีอาริยมตไตรย เมื่อกลับลงมายังเมืองมนุษย์ก็ได้นำเรื่องราวต่าง ๆ มาเล่าให้คนทั้งหลายฟัง เพื่อให้รู้ถึงเรื่องเกี่ยวกับนรก สวรรค์ บุญ บาป คุณ โทษ และอบรมสั่งสอนให้คนกระทำความดี อย่าประพฤตินิสัยชั่ว หมั่นทำบุญทำทาน จะได้มีอายุยืนนานสมัยพระศรีอาริยมตไตรย^{๖๖}

๑.๔.๕ สุภาพร มากแจ้ง ได้กล่าวไว้ในงานวิจัย “พระมาลัยกลอนสวด (สำนวนวัดศิระชะกระบือ) : การตรวจสอบชำระและการศึกษาเปรียบเทียบ” สรุปได้ว่า มาลัยสูตรมีอิทธิพลต่อพุทธศาสนิกชนมากมายเป็นบ่อเกิดของความเชื่อและประเพณีเกี่ยวกับศาสนาหลายข้อ เช่น ทำให้เกิดประเพณีการเทศน์มหาชาติ ประเพณีการฟังเทศน์มหาชาติทั้งพันคาถาให้จบในวันเดียว ทำให้เกิดมหาชาติสำนวนต่าง ๆ ทั้งสั้นและยาว ประเพณีการบูชากัณฑ์เทศน์ ความเชื่อเรื่องความสุขสบายในศาสนกาลของพระศรีอาริยมตไตรย ทำให้เกิดความนิยมในการอธิษฐานเมื่อทำบุญว่า ขอให้เกิดทันศาสนาพระศรีอาริยมตไตรย^{๖๗}

๑.๔.๖ นิพนธ์ สุขสวัสดิ์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “วรรณคดีเกี่ยวกับพุทธศาสนา” สรุปได้ว่า เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรทรงนิพนธ์เรื่องนี้ เพื่อหวังที่จะล้างอกุศลกรรมที่ได้เคยทรงวางอุบายประหารเจ้าฟ้ากรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ ด้วยทรงระแวงว่าจะได้รับราชสมบัติจากสมเด็จพระชนกนาถ ทั้งหวังจะได้พบศาสนาพระศรีอาริยมตไตรยและถึงพระนิพพาน นอกจากนี้ก็ได้กล่าวว่หนังสือเรื่อง พระมาลัยคำหลวง เน้นให้เห็นผลของการทำความดีมากกว่าจะพรรณนาถึงการทำความชั่ว เช่นเมื่อพระมาลัยกลับมายังโลกมนุษย์ ...เรอบอกตามสั่งฝูงญาติ ในชนชาติเร่งทำ กุศล

^{๖๖} ชฎาลักษณ์ สรรพานิช, “พระมาลัย : การศึกษาเชิงวิเคราะห์”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร), ๒๕๒๔, หน้า ๑๔๕.

^{๖๗} สุภาพร มากแจ้ง, พระมาลัยกลอนสวด (สำนวนวัดศิระชะกระบือ) : การตรวจสอบชำระและการศึกษาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมวิทยาลัยครูธนบุรี, ๒๕๒๔), หน้า ๕๕.

กรรมบหึ่ง อุทิศถึงพงศ์พันธุ์ จงฉับพลันอย่าช้า เขาจะพ้นทุกข์ขาดครด... ปวงชนทั้งหลายเมื่อได้ทราบข่าวญาติของตนว่า ไปตกระกำลำบากอยู่ในนรก จึงพากันอุทิศส่วนกุศลไปให้”^{๘๔}

๑.๔.๓ พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร ได้วิเคราะห์แนวคิดเรื่องโลกยุคพระศรีอาริย์และพระมาลัยไว้ว่า แนวคิดเรื่องพระศรีอาริย์คงจะแพร่หลายในสังคมไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยแล้ว เพราะในไตรภูมิพระร่วงก็ได้กล่าวถึงพระศรีอาริย์ไว้ทั้งในคำนำและคำลงท้าย นอกจากนี้ ในการสำรวจหลักศิลาจารึกสุโขทัยทั้งหมด ๑๖ หลัก ก็พบว่าได้กล่าวถึงพระศรีอาริย์ด้วยคำต่าง ๆ กัน เช่น “อารยไมตรี” บ้าง “พระพุทธรอารยไมตรี” บ้าง จากความเชื่อที่ว่า เมื่อผ่านถึงพุทธกาลจะเสื่อมลงโดยลำดับจนสูญสิ้นไปเมื่อครบ ๕,๐๐๐ ปี โลกจะเกิดมิกสัญญ์และกลียุค สังคมจะเต็มไปด้วยการรบราฆ่าฟันเดือดร้อนไปทั่ว จึงทำให้ผู้คนเริ่มคิดถึงโลกในความฝันหรือโลกในอุดมคติ ซึ่งก็คือโลกยุคพระศรีอาริย์นั่นเอง ซึ่งแนวคิดเรื่องโลกยุคพระศรีอาริย์ก็ได้โยงมาถึงเรื่องพระมาลัย พระมาลัยเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับนับถือมาก เพราะท่านเป็นพระอรหันต์ที่มีฤทธิ์มากเช่นเดียวกับพระโมคคัลลานะ ในสมัยพุทธกาล สามารถที่จะไปโปรดสัตว์ได้ทั้งในนรกและสวรรค์ ในคราวที่เดินทางไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อไปนมัสการพระจุฬามณีเจดีย์ (ที่บรรจุพระเกศาของพระพุทธองค์) ในช่วงเดียวกันนั้น พระศรีอาริย์โพธิสัตว์ก็ได้เสด็จมาจากสวรรค์ชั้นดุสิต เพื่อนมัสการพระจุฬามณีเจดีย์เช่นเดียวกัน ท่านทั้งสองได้พบกันและสนทนาเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และเรื่องปฏิบัติตนเพื่อให้ได้พบพระศรีอาริย์ในอนาคต โดยการสดับตลับฟังพระธรรมเทศนา เรื่อง “มหาเวสสันดรชาดก” เมื่อพระมาลัยกลับมายังโลกมนุษย์ จึงนำข่าวนี้มาประกาศให้ชาวโลกได้ทราบ”^{๘๕}

๑.๔.๔ ชนิดา เรื่องจรรยา ได้กล่าวไว้ใน “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องมาลัยสูตร” ว่า เรื่องมาลัยสูตรเป็นวรรณกรรมพุทธศาสนาที่เคยมีชื่อเสียงมากในแถบภาคตะวันออกเฉียงของประเทศไทย มีความเชื่อเรื่องศาสนาพระศรีอาริย์ เป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นจากความต้องการให้สังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่พึงปรารถนา ผู้ประพันธ์จึงสร้างให้ศาสนาพระศรีอาริย์เป็นสังคมในอุดมคติ การสร้างภาพความสงบสุขของศาสนาเช่นนี้ได้ช่วยให้คนกระทำความดี โดยกำหนดให้มีศาสนาพระศรีอาริย์เป็นจุดมุ่งหมาย การที่ผู้ประพันธ์ได้กำหนดสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ขึ้นมา เพราะต้องการใช้กุศโลบายให้

^{๘๔} นิพนธ์ สุขสวัสดิ์, วรรณคดีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา, (พิษณุโลก : โครงการตำรา มศว., ๒๕๒๕), หน้า ๒๕๕ - ๒๕๖.

^{๘๕} พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร (พรรณนา), “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทและความสำคัญของสัมมาทิฎฐิในการพัฒนาชีวิต ตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาในพระสูตรตันตปิฎก”, **ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๔๔, หน้า ๔๕ – ๔๖.**

คนในสังคมพากเพียรที่จะทำดีกันมาก ๆ เมื่อทุกคนทำความดี ไม่เบียดเบียนกันและกัน ในที่สุดโลกก็จะสงบสุข ซึ่งไม่ต้องรอถึงศาสนาพระศรีอารีย์ก็ได้

จากความเชื่อเรื่องกรรม นรกสวรรค์ และศาสนาพระศรีอารีย์ดังกล่าว เป็นความเชื่อที่ฝังแน่นอยู่ในจิตใจของพุทธศาสนิกชนชาวไทยสมัยอดีต จนถึงปัจจุบันก็ยังคงเชื่อถือกันอยู่ ความเชื่อเหล่านี้ได้มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยอย่างมาก กล่าวคือ การที่เชื่อกันว่ากรรม นรก สวรรค์ และศาสนาพระศรีอารีย์มีจริง เมื่อจะตัดสินใจทำการสิ่งใดก็จะคิดไตร่ตรองก่อนว่า การกระทำนั้น ๆ ส่งผลต่อชีวิตของตนเองและผู้อื่นทั้งในปัจจุบันและอนาคตหรือไม่ อย่างไร ดังนั้นความเชื่อเหล่านี้จึงช่วยควบคุมจิตใจของพุทธศาสนิกชนให้พยายามคิดดี ทำดี และละอายใจต่อการประพฤติในทางชั่ว ทำให้เกิดพฤติกรรมการแสดงออกในทางสร้างสรรค์ เนื่องจากกลัวว่าจะเป็นกรรมที่ติดตัวไป อันทำให้ได้รับความลำบากทั้งในปัจจุบัน อนาคต และชาติภพหน้า^{๒๐}

๑.๔.๕ พระธรรมปิฎก ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “นรก – สวรรค์ในพระไตรปิฎก” ว่าสาระของจุฬามมวิภังคสูตร^{๒๑} ยังคงยืนยันหลักการสำคัญที่ว่า การนึกถึงผลกรรมที่จะได้ประสบในชีวิตภพหน้า ฟังเป็นไปในลักษณะของความมั่นใจที่อาศัยกรรมคือคุณภาพจิตใจและคุณภาพแห่งความประพฤติ ที่ตนมีอยู่ในปัจจุบันนี้เอง และการได้รับผลแห่งไกลเบื้องหน้านั้น มีลักษณะที่สืบทอดต่อเนื่องออกไปอย่างมีความสัมพันธ์กันได้ตามแนวทางแห่งเหตุปัจจัย อาจพูดสั้น ๆ ได้แนวหนึ่งว่า ความเชื่อที่ถูกต้องเกี่ยวกับผลกรรมในชาติหน้า จะต้องเป็นความเชื่อที่มีลักษณะช่วยเสริมธรรมฉันทะให้เข้มแข็งแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น หากความเชื่อเกี่ยวกับผลกรรมในชาติหน้าอย่างใด ไม่ช่วยเสริมธรรมฉันทะ แต่กลับเป็นไปในทางส่งเสริมโลภะ หรือค้นหาถ่ายเดียว ก็ฟังเข้าใจว่า ความเชื่ออย่างนั้น เป็นความเชื่อที่คลาดเคลื่อน และควรได้รับการแก้ไข^{๒๒}

๑.๕ ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยอาศัยข้อมูลในพระมาลัยคำหลวงเป็นหลัก และข้อมูลรอง เช่น ฎีกามาลัย และงานวิจัยอื่น ๆ หลักฐานข้อมูลในพระไตรปิฎกและอรรถกถาฎีกาที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ในด้านรายละเอียดของการอธิบายผู้วิจัยจะ

^{๒๐} ชนิตา เรืองจรูญ, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่อง มาลัยสูตร”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา), ๒๕๔๖, หน้า ๑๕๒.

^{๒๑} พระพุทธองค์ทรงแสดงเรื่องกรรมแก่สุกมาณพ ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๘๕ / ๓๕๐.

^{๒๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), นรก – สวรรค์ในพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๕๕.

ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เขียนโดยนักวิชาการทั่วไป แล้วนำเสนอในรูปแบบของการเรียบเรียงเอกสารตามนัยและกรอบของการวิจัยเพื่อให้ได้ความสมบูรณ์มากที่สุด

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเกี่ยวกับเอกสาร ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัยตามกรอบของการศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณคดีศาสนาเรื่องพระมาลัยคำหลวง ดังนี้

- ๑.๖.๑ รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีศาสนาเรื่องพระมาลัยคำหลวง
- ๑.๖.๒ จัดหมวดหมู่หลักจริยธรรม และคำสอนต่าง ๆ ที่ปรากฏในพระมาลัยคำหลวง
- ๑.๖.๓ ศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระมาลัยคำหลวง
- ๑.๖.๔ ศึกษาอิทธิพลของพระมาลัยคำหลวงที่มีต่อสังคมไทย
- ๑.๖.๕ เรียบเรียงและนำเสนอผลการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๗.๑ ทำให้ทราบประวัติความเป็นมาของเรื่องพระมาลัยคำหลวง และความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องพระมาลัย
- ๑.๗.๒ ทำให้ทราบหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระมาลัยคำหลวง การสอนหลักธรรมโดยการสาธกให้เห็นจริงตามเหตุและผล
- ๑.๗.๓ ทำให้ทราบอิทธิพลของเรื่องพระมาลัยที่มีต่อสังคมไทย

บทที่ ๒

ความเป็นมาของเรื่องพระมาลัยคำหลวง และความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องพระมาลัย

ชาวพุทธเป็นจำนวนมากทั้งในอดีตและปัจจุบันรู้จักเรื่องพระมาลัยเป็นอย่างดี โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับนรกสวรรค์ และความเป็นอยู่ในยุคพระศรีอาริยมตไตรย พระมาลัยคำหลวงเป็นวรรณคดีเรื่องหนึ่งที่ได้ถ่ายทอดเรื่องราวของพระมาลัยไว้อย่างน่าสนใจ จนเป็นที่รู้จักโดยทั่วกัน

๒.๑ ความเชื่อเรื่องพระมาลัยในสังคมไทย

เรื่องราวของพระมาลัยเป็นที่กล่าวขานกันมานาน จนเกิดคติความเชื่อต่อจิตใจของคนในสังคมไทย ให้ยึดมั่นในการทำบุญ ให้ทาน รักษาศีล ภาวนา เพื่อจะได้ไปเกิดบนสวรรค์ และให้เกิดในสมัยของพระศรีอาริยมตไตรย ซึ่งเป็นความหวังของมนุษย์แทบทุกคน

สืบเนื่องจากก่อนที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน ทรงพิจารณาพระธรรมวินัยตามกฎไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ธรรมดาของกฎข้อบังคับและคำแนะนำสั่งสอนเมื่อประกาศใช้ในครั้งแรกๆ ย่อมมีผู้ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด แต่พอนานๆ ไปก็ย่อหย่อนจิตใจลงจนถึงไม่เอาใจใส่และเลิกร้างสูญหายไปที่สุดในที่สุด ด้วยกฎไตรลักษณ์ดังกล่าว เมื่อพระองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วพุทธศาสนาก็จะเสื่อมอย่างรวดเร็ว ดังนั้นพระพุทธเจ้าจึงทรงอธิษฐานให้ศาสนาของพระองค์ดำรงอยู่ถาวรห้าพันปี นับแต่พระองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว^๑ พุทธทำนายเรื่องการเสื่อมสูญของพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่า ปัญจอันตรายาน^๒ (อันตราย ๕) จึงส่งผลให้คนไทยมีความเชื่อว่าศาสนาของสมเด็จพระสมณโคดมจะอยู่ได้เพียง ๕,๐๐๐ ปี ต่อจากนั้นจะเกิดยุคเข็ญ

^๑ ธนิต อยู่โพธิ์, ตำนานเทศน์มหาชาติ, (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๐๑), หน้า ๗๒.

^๒ ปัญจอันตรายาน (อันตราย ๕) ได้แก่

๑. ปริยัตินทรธาน คือการสูญสิ้นการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย
๒. ปฏิบัติอันตรายาน คือการสูญสิ้นการปฏิบัติพระธรรมวินัย
๓. ปฏิเวธอันตรายาน คือการสูญสิ้นการบรรลุมรรคผล
๔. ลิงอันตรายาน คือการสูญสิ้นพระภิกษุสามเณรผู้ครองผ้ากาสาวพัสตร์
๕. ธาตุอันตรายาน คือการสูญสิ้นพระบรมสารีริกธาตุ อำนาจ แสงศรีและคุณที่รา บุญเลี้ยง,

เวสสันดรชาดก, (กรุงเทพมหานคร : ชมรมวิชาการภาษาไทย, ๒๕๔๘), หน้า ๕๔.

ต่าง ๆ นานา คนชั่วก็จะล้มตายเหลือแต่คนดี อันเป็นยุคแห่งพระศรีอาริยมตไตรย^๓ นั่นคือ สังคมไทยเชื่อกันว่า หากปรารถนาจะไปเกิดให้ทันสมัยของพระองค์ ควรหมั่นทำบุญกุศล บูชา คาถาพัน ฟังเทศน์มหาชาติให้จบในวันเดียว

สังคมไทยยังเชื่อในเรื่องพระมาลัยอีกว่า พระมาลัยมีฤทธาานุภาพโปรดสัตว์นรกและ ท่องแคนสวรรค์ได้ ได้ขึ้นไปไหว้พระจุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จึงเป็นที่มาของความเชื่อใน การกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตาย และการให้ผู้ตายถือดอกไม้รูปเทียนไปไหว้พระจุฬามณี

ความเชื่อในเรื่องพระมาลัยโปรดสัตว์และท่องแคนสวรรค์ ได้มีผู้นำเอาเรื่องราวไปวาด ตามผนังโบสถ์ หรือศาลาวัด เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้คนทำบุญสร้างกุศลต่อไป

๒.๒ ประวัติความเป็นมาของเรื่องพระมาลัยคำหลวง

พระมาลัยคำหลวง เป็นวรรณคดีพุทธศาสนาที่ไม่มีในพระไตรปิฎก เชื่อกันมาแต่เดิมว่า เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรไชยเชษฐาสุริยวงศ์ได้นำมาจากมาลัยสูตร ทรงนำมาแปลแล้วเรียบเรียงเป็น ภาษาไทย เรียกว่า พระมาลัยคำหลวง

สนธิ ตั้งทวี ได้อ้างคำกล่าวของประทีป ชุมพลไว้ในหนังสือวรรณคดีและวรรณกรรม ศาสนาว่า เรื่องพระมาลัยมีหลักฐานที่มายังไม่ปรากฏชัดเพราะในลังกาทตามหลักฐานเชื่อว่าไม่เคย ปรากฏเรื่องราวของพระมาลัยเลย บางทีนักปราชญ์ในเมืองไทยจะแต่งขึ้นโดยยึดตามคัมภีร์ฎาปางค์ ของลังกาที่แพร่เข้ามาพร้อมกับพระพุทธศาสนาหิยานอย่างลังกาวงศ์ ในพุทธศตวรรษที่ ๑๕ เรื่องราวเกี่ยวกับพระมาลัยเป็นเรื่องราวที่แต่งขึ้นในชั้นหลัง โดยเอาเรื่องราวในพระไตรปิฎกและ เรื่องราวในคัมภีร์ฎาปางค์มา ผสมกัน และผูกเรื่องราวของพระมาลัยขึ้นมา^๔

เรื่องพระมาลัย เป็นเรื่องราวของพระอรหันต์องค์หนึ่ง ชื่อพระมาลัย อาศัยอยู่ ณ โธมชนบท ในลังกาทวีป พระอรหันต์องค์นี้มีฤทธิ์มากราวกับพระโมคคัลลานะเถระผู้ได้รับการ ยกย่องในทางมีฤทธิ์มาก เป็นผู้เปิดประตูนรกและสวรรค์ นำข่าวสารในภพทั้ง ๓ คือ โลกมนุษย์ สวรรค์และนรก ให้ได้ทราบข่าวซึ่งกันและกัน^๕ ซึ่งพระมาลัยก็ปฏิบัติเช่นเดียวกับพระโมคคัลลา นะ ท่านได้ลงไปโปรดสัตว์ในเมืองนรก และเหาะขึ้นไปนมัสการพระธาตุจุฬามณี และพบกับพระ

^๓ สายใจ อินทรมพรรษ์, วรรณกรรมในสมัยอยุธยาตอนปลาย, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชา มัธยมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๖๐ – ๖๒.

^๔ สนธิ ตั้งทวี, วรรณคดีและวรรณกรรมศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : DS. Printing House Co., Ltd., ๒๕๒๗), หน้า ๑๘๕.

^๕ กฤต ศรียะอาจ, พระสงฆ์, (นนทบุรี : เกรท เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๔๗), หน้า ๕๕.

ศรีอาริยมตไตรย พระมาลัยได้นำเรื่องในนรกและบนสวรรค์มาเทศน์ให้ประชาชนฟัง และสั่งสอนให้กลัวบาป หมั่นทำบุญทำทาน^๖

กล่าวกันว่า เรื่องพระมาลัยคำหลวงนี้ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร^๗ ทรงนิพนธ์เรื่องนี้ขึ้น เพื่อหวังที่จะล้างอกุศลกรรมที่ได้ทรงวางอุบายเจ้าฟ้าพระ^๘ กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ด้วยทรงระแวงว่าเจ้าฟ้าพระจะทรงได้รับราชสมบัติจากสมเด็จพระชนกนาถ^๙ อีกประการหนึ่งก็คือ ทรงต้องการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ทั้งยังทรงปรารถนาที่จะเกิดให้ทันสมัยพระศรีอาริยมตไตรย และได้บรรพชาเฉพาะพระพักตร์พระศรีอาริยมตไตรยด้วย ดังข้อความในตอนท้ายเรื่องทีกล่าวไว้ว่า

เดชะกุศลมูลนี้ไซ้รู้ จนพบพระเมตไตรยบรรณาทิ ออย่าแค้นเกล้าบาปทบท จงเกิดในบงกชบริสุทธี จงเป็นบุรุษโดยอิทธิ ได้เอหิสิทธีบรรพว่า ละเพาะภักตราวิมลพรรณ แห่งบรมธรรมพระเมตไตรยได้ธรรมพิสมัยเสร็จจรรด จงทรงอรหัตต์สำเร็จ แล้วจงเสด็จนฤพาน เมื่ออวสานนั้นไซ้รู้ ประณิธานี้จึงได้ คุณน้ำใจปองฯ^{๑๐}

๒.๓ ลักษณะคำประพันธ์เรื่องพระมาลัยคำหลวง

พระมาลัยคำหลวงแต่งเป็นภาษาไทย แทรกบาลีเล็กน้อย ในบางแห่งคำประพันธ์เป็นร้อยสุภาพ มีโคลงสี่สุภาพตอนบทไหว้ครูและตอนจบ

นิพนธ์ สุขสวัสดิ์^{๑๑} กล่าวว่า พระมาลัยคำหลวงทำนองแต่งเช่นเดียวกับกาพย์มหาชาติคือเดินคาถาเล็กน้อยแล้วดำเนินความเป็นตอน ๆ^{๑๒}

เปลื้อง ณ นคร^{๑๓} กล่าวว่า พระมาลัยคำหลวงมีทำนองแต่งเช่นเดียวกับกาพย์มหาชาติในสมัยพระเจ้าทรงธรรม แบบประพันธ์เป็นอย่างร้อยสุภาพ บางแห่งคล้ายกาพย์ยานี ไม่มีคาถาบาลี

^๖ เปลื้อง ณ นคร, *ประวัติวรรณคดี*, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖๖.

^๗ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐสุริยวงศ์ กรมขุนเสนาพิทักษ์ ซึ่งเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ในสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ กรมศิลป์ากร, เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ พระประวัติและพระนิพนธ์บทร้อยกรอง, (ธนบุรี : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๑๓), หน้า ๒๑.

^๘ เจ้าฟ้านเรนทร์ พระราชโอรสในพระเจ้าท้ายสระ เป็นกรมขุนสุเรนทรพิทักษ์.

^๙ พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ.

^{๑๐} เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ, *พระมาลัยคำหลวง*, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๐), หน้า ๑๕๕.

^{๑๑} นิพนธ์ สุขสวัสดิ์, *วรรณคดีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา*, (พิษณุโลก : โครงการตำรา มศว., ๒๕๒๕), หน้า ๒๕๖.

สลัอย่างนันทโพนันทสูตร มีดินคาถาตอนต้นแล้วดำเนินเรื่อง^{๑๒}

การแต่งด้วยร้อยสุภาพทำให้เหมาะแก่การบรรยาย หรือพรรณนาเรื่องราวต่างๆ เช่น ความเชื่อทางศาสนา

ลักษณะรูปแบบของร้อยสุภาพ

คำว่า “ร้อย”^{๑๓} พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมายดังนี้ น. ชื่อคำประพันธ์ประเภทร้อยกรองแบบหนึ่ง เช่น ร่ายยาว ร่ายสุภาพ ร่ายสั้น ร่ายโบราณ ; ทำนองร้องอย่างหนึ่งของละครรำ เรียกว่า ร้องร่าย

ก. บริกรรมเวทมนตร์คาถา เพื่อให้ศักดิ์สิทธิ์ เช่น ร่ายเวท ร่ายมนตร์ ร่ายคาถา ร่ายสุภาพ น. ชื่อร้อยชนิดหนึ่ง บทหนึ่งมี ๕ วรรคขึ้นไป วรรคหนึ่งมี ๔ คำส่งสัมผัสด้วยวรรคหน้า และรับสัมผัสกับคำที่ ๑ ที่ ๒ หรือที่ ๓ ของวรรคถัดไป และจะต้องจบด้วยโคลงสองสุภาพ^{๑๔}

ร้อยสุภาพมีข้อบังคับคณะ และสัมผัส ตามแผนผัง ดังนี้

00000	00000	00000	00000
	๑	๑	๑
00000	00000	00000
			0000 (00) ^{๑๕}

^{๑๒} เปลื้อง ณ นคร, ประวัติวรรณคดี, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖๖.

^{๑๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๕๕๔.

^{๑๔} โคลงสองสุภาพบทหนึ่งมีสามวรรค วรรคแรก ๕ คำ วรรคสอง มี ๕ คำ วรรคสามมี ๔ คำ อาจมีคำร้อยท้ายบทได้ ๒ คำ คำที่ ๕ ของวรรคแรก ส่งสัมผัสไปยังคำที่ ๕ ของวรรคที่สอง โคลงสองสุภาพมี คำเอก ๓ แห่งและคำโท ๓ แห่ง

^{๑๕} วินัย ภูระหงษ์, การแต่งคำประพันธ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬารัฐ, ๒๕๓๕), หน้า ๕๘.

ตัวอย่างร่ายสุภาพ จาก ลิลิตพระลอ

ข้าไหว้วายซีพิต เพื่อข้าชิดข้าเชื้อ เชื่อดั่งฤาเหตุใด รมิไว้ใจเท่าเฝ้า สองแม่ ณ หัวเจ้า
มิได้เอ็นดู เพื่อฤา^{๑๖}

ตัวอย่างร่ายสุภาพในพระมลัยคำหลวง

ตดา เอโก ตีสสหัสสปริวาโร มีเทวินทร์หนึ่งโสด รัศมิโชติโถมสรรพ สามหมื่นประดับ
บริวาร มานมัสการศุภปา จึงพระมลัยถาม เยียวว่านามเมตไตรย วัชรินทร์ไฉนใช้น้ำ เธอ
ถามว่าข้าวกุศลมี สุขัมบดีพจมาน ว่าเทวานผู้นี้เป็นเศรษฐีบุรพกาล ชื่อหริบาลสมญา มี
ศรัทธา ศีลวัตร ในตลปรัตนนิจกาด สรรพทานทุกสิ่งโสด ผ้าพรรณโกชนโอสถ ชลารศ ไตรจีวร ถวาย
สงฆมรณันต์ ด้วยเดชผลานิสงส์ไซริ์ ส่งสืบให้สมบัติสววรรค์ บริวารมหันต์สามหมื่น สำราญ
ขึ้นรมยา ครั้นเทพมงคลสถาน ถวายสักการปทุมมาศ ทิพมาลาศพรรณราย เรียงไปรยปราย
รอบทฤษฎีซ ทั้งแปดทิศทำประทักษิณสามวัฏบริเวณ ชาติชินนทร์สรรเพชญ์ วันทนาเสร็จ
เบญจางค์ นั่งในหว่างเทพไท่ กฤษดาญชลิตไหว้ น้อมเกล้าศิรสาฯ^{๑๗}

ตโย หิ โภชิตตดา อันโภชิตต์ว์สามอย่าง พระองค์เสร็จสร้างสมโพธิ์ สมภารโสด
สมบุรณ์ วันพุทธางกูรปัญญาธิ์ก บารมีพริกฤาไกร ได้สื่อสงไยแสนกัลป์ ครอบคลัน โดย
กำหนด ก็ปรากฏบริบูรณ์ สมภารพูนไฟโรจน์ ก็ถึงแก่โภชิตัพัญญู นี้คือพระผู้ปัญญายิ่งใหญ่
โดยแท้จริงเธอ กล่าว แลฯ^{๑๘}

ลักษณะรูปแบบของโคลงสี่สุภาพ

โคลง^{๑๙} ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ หมายถึง

^{๑๖} เปลื้อง ณ นคร, ประวัติวรรณคดีไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕) หน้า ๑๔๖.

^{๑๗} เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ, พระมลัยคำหลวง, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๐), หน้า ๖๓.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕.

^{๑๙} เริงชัย ทองหล่อ, หลักการประพันธ์, (กรุงเทพฯ : ไชยเอ็ดพับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๓๗), หน้า ๗๓.

น. คำประพันธ์ประเภทหนึ่ง มีจำนวนคำในวรรคสัมผัสและบังคับเอกโท คำรา
ฉันทลักษณ์

ก. เอียงไปเอียงมาหรือทำให้เอียงไปเอียงมา เช่น เรือโคลง ว่าวโคลง โคลงเรือ โคลง
หัวโคลงสี่สุภาพ
โคลงสี่สุภาพมีคณะและสัมผัส ดังนี้

. ๑	. ๑
00000	00 (00)
.	. ๑
00000	00
.	.
00000	00 (00)
. ๑	. ๑
00000	0000 ^{๒๐}

ตัวอย่างโคลงสี่สุภาพ จาก ลิลิตพระลอ

เสียดลือเสียดเล่าอ้าง	อันใด พี่เอ๋ย
เสียดข้อมข่อยศไคร	ทั่วหล้า
สองเชือกพี่หลับไหล	ลืมนั่น ฤาพี่
สองพี่คิดเองอ้า	อย่าได้ถามเพื่อ ^{๒๐}

ตัวอย่างโคลงสี่สุภาพในพระมอญคำหลวง

น โมนน์สตั้ง	บังคม
อภิฉันท์สรรเพชญ์สม	โพธิ์พัน

^{๒๐} วินัย ภูระหงษ์, การแต่งคำประพันธ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๓๕), หน้า ๗๓.

^{๒๑} เปลื้อง ณ นคร, ประวัติวรรณคดีไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕) หน้า

ทรงคุณอัครบรม

พิรภพ

อนุมานญาณยศสิ้น

เลิศด้วยพุทธคุณ^{๒๒}

๒.๔ วัตถุประสงค์และความสำคัญในการแต่งเรื่องพระมาลัยคำหลวง

เจ้าฟ้าธรรมมาธิเบศร ทรงนิพนธ์เรื่องพระมาลัยคำหลวงขณะที่ผนวชอยู่ในบวรพระพุทธศาสนา มีผู้สันนิษฐานว่า พระองค์ได้เรียนรู้และซาบซึ้งในพระรัตนตรัย คงจะได้สำนึกถึงความผิดที่ได้กระทำให้เมื่อลอบทำร้ายเจ้าฟ้ากรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ ซึ่งอยู่ในเพศบรรพชิต

เรื่องนี้แสดงให้เห็นถึงอันติสงส์ของการประกอบกรรมดี ใช้เป็นบทสวดสอนความประพฤติ แต่เดิมนิยมสวดในพิธีแต่งงานเมื่อเจ้าบ่าวไปนอนฝ่าหอ เป็นการสั่งสอนความประพฤติของผู้ครองเรือนให้มีสัมมาทิฐิ เป็นเรื่องที่รู้จักกันแพร่หลาย แต่ต่อมาใช้สวดในงานศพ^{๒๓}

จากหลักฐานในเนื้อเรื่อง สามารถสรุปจุดประสงค์ได้ดังนี้

๑. เพื่อจะได้พบพระศรีอาริยมตไตรยในกาลภายหน้า ดังข้อความที่ว่า

เดชะข้าก่่าวแกลิ่ง	ศุกสาร
เดชะแกลงนิทาน	เทียบไว้
เดชะเพียงเจียรกาล	จนเสร็จ
เดชะบุญแต่งให้	พบไ้ทรงธรรม ^{๒๔}

๒. เพื่อความสุขสวัสดิ์และความเป็นสิริมงคลแก่ตน ดังข้อความที่ว่า

จอมจักรจักไคร่คุ้ม	ครองสัตว์
ส่งสารสารสั่งอรรด	ถี่ถี่อง
ทรงธรรมธรรมเตือนตัด	ตัดบาป
สิ้นกรรมกรรมจักข้อง	ข้ายเปลื้องพองค์ ^{๒๕}

^{๒๒} เจ้าฟ้าธรรมมาธิเบศ, พระมาลัยคำหลวง, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕.

^{๒๓} เปลื้อง ณ นคร, หนังสือเรียนภาษาไทย รายวิชา ท ๐๓๑ ประวัติวรรณคดี ๑, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๓), หน้า ๕๘.

^{๒๔} เจ้าฟ้าธรรมมาธิเบศ, พระมาลัยคำหลวง, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๐), หน้า ๕๗.

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๖.

๒.๕ เนื้อเรื่องย่อเรื่องพระมาลัยคำหลวง

เริ่มเรื่องด้วยการกล่าวนมัสการพระรัตนตรัย แล้วเล่าเรื่องพระมาลัยว่าเป็นพระอรหันต์ที่มีอิทธิฤทธิ์ มีเมตตาจิต คิดแต่จะโปรดสัตว์ พระมาลัยได้เหาะไปโปรดสัตว์ในนรก เพื่อให้พวกสัตว์นรกได้รับความสุขและเมื่อเขาเหล่านั้นส่งความมาถึงญาติพี่น้อง ท่านก็รับมาบอกให้ ครั้งหนึ่งท่านเหาะไปยังนรก เนมิตดอกบัวแท่งจักรสำหรับนั่ง ทำให้เกิดฝนสวรรค์ตกลงมาดับไฟนรก โลกภูมิเป็นเจ้าถ่านหมด แม่น้ำกรดก็แห้ง ภูเขาไฟก็ทลาย ต้นจิวก็หมดหนาม สัตว์นรกทั้งปวงก็มีความยินดี ยกมือไหว้แล้วถามว่ามาจากไหน พระมาลัยก็บอกว่าท่านเป็นมนุษย์ สัตว์นรกเมื่อทราบก็มีความยินดี และขอให้พระมาลัยส่งข่าวบอกญาติของตนในเมืองมนุษย์ ให้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลส่งไปให้ด้วย ให้บูชาพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ให้ทานคนยากจน กรวดน้ำส่งมาให้แก่พวกเขาด้วย เพื่อพวกเขาจะได้พ้นทุกข์ พระมาลัยก็นำความมาบอกให้คนทั้งหลายทราบตามที่สัตว์นรกฝากมา ผู้คนในโลกมนุษย์ก็ได้ทำบุญกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้ พวกที่อยู่ในนรกก็ยินดีและกุศลที่ส่งมาก็ทำให้พวกเขาได้ไปเกิดในสวรรค์ เมื่อพระมาลัยเหาะไปยังสวรรค์ ก็ได้พบว่าพวกเขาพ้นทุกข์แล้ว ก็ได้้นำความมาบอกให้ญาติพี่น้องทั้งหลายในโลกมนุษย์ทราบ และเล่าเรื่องบนสวรรค์ให้คนทั้งหลายทราบ ทำให้ผู้คนมีความเชื่อในพุทธศานามากขึ้น เร่งทำบุญกันอย่างไม่ประมาณอุทิศบุญกุศลให้แก่ญาติพี่น้องเสมอ มีใจฝึกฝืนให้ทานทั่วไป เพราะได้ฟังวาจาของพระมาลัยที่แจ้งให้ทราบโดยละเอียด วันหนึ่งพระมาลัยได้ออกบิณฑบาตเพื่อโปรดสัตว์ ได้มีชายคนหนึ่งเอาดอกบัว ๘ ดอกมาถวาย พร้อมทั้งอธิษฐานว่าไม่ว่าจะเกิดในชาติใด ขอให้ย่ำมีความทุกข์ และขอให้มรพิภพมากมายทุกชาติ เมื่อพระมาลัยรับดอกบัวแล้วก็คิดถึงเจดีย์จุฬามณีที่บนสวรรค์ จึงเหาะไปยังสวรรค์ เมื่อไปถึงเจดีย์จุฬามณีแล้วก็ทำทักษิณาวัตรรอบเจดีย์นั้น ถวายนมัสการทั้ง ๘ ทิศ และถวายดอกบัวทั้ง ๘ ทิศ แล้วนั่งลงไหว้ด้วยความชื่นชม ในขณะนั้นพระอินทร์ก็พาบริวารมานมัสการเจดีย์ พบพระมาลัยจึงพากันมานมัสการพระมาลัยด้วยและถามพระมาลัยว่ามาจากที่ใด ทำไมจึงมาอยู่ที่นี่ พระมาลัยก็บอกว่าท่านมาจากโลกมนุษย์ มาเพื่อนมัสการพระเจดีย์จุฬามณี และพระมาลัยก็ถามพระอินทร์ถึงสาเหตุที่เทวดาทั้งหลายทำบุญ บำเพ็ญกุศลกันอีก ทั้งๆ ที่ได้รับความสุขอยู่บนสวรรค์แล้ว พระอินทร์จึงอธิบายว่าที่เทวดาทั้งหลายทำบุญกันก็เพื่อหวังผลบุญในชาติหน้า จะได้อยู่ในสวรรค์ชั้นที่สูงขึ้น เป็นการเพิ่มพูนผลบุญให้ยิ่งขึ้นไปอีก จนกว่าจะถึงนิพพาน

พระมาลัยถามพระอินทร์ถึงพระศรีอาริยมตไตรย พระอินทร์บอกว่าพระศรีอาริยมตไตรยเสด็จมานมัสการพระเจดีย์ทุกวันพระ คือวันแปดค่ำ และสิบห้าค่ำและวันนี้ก็เป็นวันพระ พระมาลัยจึงรอกการมาของพระศรีอาริยมตไตรย ในระหว่างนั้นพระอินทร์ก็เล่าให้พระมาลัยทราบถึงการบำเพ็ญกุศลของเทวดาต่าง ๆ ที่มานมัสการพระเจดีย์จุฬามณี ว่าแต่ละองค์ก่อนจะมาเป็นเทวดาได้บำเพ็ญกุศลอะไรไว้บ้าง ดังนี้

เทวดาที่มานมัสการพระเจดีย์พร้อมบริวารร้อยองค์ เมื่อก่อนเป็นมนุษย์ที่ยากจนเจ็บใจ มีอาชีพเกี่ยวหญ้าขายเลี้ยงชีพ ให้นานข้าวเพียงก้อนเดียว เมื่อดายก็ได้มาจุติบนสวรรค์ มีบริวารร้อยองค์ เทวดาพร้อมบริวารหนึ่งพันองค์ เดิมเป็นคนเลี้ยงโคอยู่กลางไร่ เอาอาหารไปให้นานแก่เพื่อนเลี้ยงโคด้วยกัน เมื่อดายก็ได้มาเกิดเป็นเทวดา มีบริวารหนึ่งพัน และมีรูปโฉมเป็นที่พึงใจ

เทวดาพร้อมบริวารหนึ่งหมื่น เมื่อก่อนเป็นมนุษย์ถวายอาหารแก่สามเณรผู้ถือศีล ผลบุญส่งให้มาเกิดเป็นเทวดาพร้อมไปด้วยสมบัติและบริวาร

เทวดาพร้อมบริวารสองหมื่น มานมัสการพระเจดีย์ พระอินทร์ก็อธิบายให้พระมาลัยฟังว่า แต่เดิมเป็นมนุษย์ได้ถวายบิณฑบาตแก่พระสงฆ์ เมื่อดายก็ได้เกิดบนสวรรค์ มีบริวารสองหมื่น หากบุคคลใดได้ทำบุญก็จะได้ผลเช่นกัน

เทวดาองค์หนึ่งมีรัศมีโชติช่วง พร้อมด้วยบริวารสามหมื่นมานมัสการเจดีย์ เดิมเป็นเศรษฐีซื้อบริบาล มีศรัทธาในพระรัตนตรัย ทำบุญให้ทานทั้งผ้า อาหาร และยา ด้วยผลบุญนี้ทำให้มาจุติเป็นเทวดา มีบริวารสามหมื่น

เทวดาพร้อมด้วยบริวารสี่หมื่น เดิมเป็นช่างทอผ้าที่ยากจนได้ถวายเครื่องอัฐบริวารแก่พระสงฆ์ เมื่อดายไปจึงได้ไปเกิดเป็นเทวดาเพราะผลบุญที่ทำไว้

เทวดาอีกองค์หนึ่งพร้อมด้วยบริวารห้าหมื่น เดิมชื่อคิษราช เป็นผู้ทูลบูชาพระรัตนตรัย รักษาพระธรรม เคารพพระสงฆ์ รักษาศีลแปดในวันอุโบสถเสมอ ไม่เคยเบื่อบริการต่อการทำงาน แก่คนยากจน เมื่อดายไปกุศลจึงส่งให้ได้เกิดเป็นเทวดามีบริวารมากมาย

เทวดาพร้อมบริวารหกหมื่น เดิมเป็นพระเจ้าแผ่นดินซื้อท้าวอภัยทูลชูพอใจให้ทานบำรุงรักษา พระรัตนตรัย ยกย่องพระพุทธศาสนา อุปถัมภ์บิดามารดา บริจาคจตุปัจจัย ให้นานอยู่เสมอ รักษาศีลเป็นกิจวัตร จึงได้มาเกิดเป็นเทวดามีบริวารและสมบัติมากมาย

เทวดาพร้อมบริวารเจ็ดหมื่น แต่เดิมเป็นสามเณรชื่อเทเวนท์ รักษาศีลอยู่เสมอ รับประทานอุปัชฌาย์อย่างดี ไม่เคยละเลยหน้าที่ ไม่เกียจคร้านในการศึกษาพระธรรม ผลบุญจึงส่งให้ได้มาเกิดเป็นเทวดา

เทวดาพร้อมบริวารแปดหมื่น เดิมเป็นคนยากจน เห็นพระสงฆ์บิณฑบาตอยู่ตามทาง ก็เอาอาหารของตนไปถวาย และบอกชาวบ้านให้นำอาหารมาถวายด้วย ชาวบ้านก็ชื่นชมและนำอาหารมาถวาย การที่ทำบุญและได้ชักชวนให้ผู้อื่นทำบุญด้วยจึงได้รับผลเช่นนี้

เทวดาพร้อมบริวารเก้าหมื่น เดิมอยู่ที่ลังกา เห็นสถูปบรรจุพระธาตุของพระพุทธเจ้าก็มีความศรัทธา จึงนมัสการและถวายดอกกรรณิการ้อยดอก และอุทิศศีรษะเป็นดอกบัว ดวงตาทั้งสองต่างดวงไฟ วาจาต่างเทียบ อุทิศใจต่างเครื่องหอม บูชาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ตลอดไป

เทวดาพร้อมบริวารหนึ่งแสน เดิมอยู่เมืองอนูราช เป็นคนเกี่ยวหญ้าขายเลี้ยงชีพ รักษา ศีล และยึดพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง ได้ไปพบหาดทรายขาวสะอาด จึงนำทรายมาสร้างพระเจดีย์ ประดับประดับด้วยดอกไม้ แล้วนมัสการด้วยความชื่นชมยินดี ทำแต่ความดี ชื่อสัตย์สุจริตอยู่เสมอ จึงได้รับผลดังที่ให้เห็นเช่นนี้

จากนั้นพระศรีอาริยมตไตรยก็เสด็จมาพร้อมกับเทวดา นางฟ้าเป็นแสนเป็นโกฏิ คูสว่าง ไสว สวयงม เสียงฆ้องกลองดังกึกก้อง ครุฑยงค์บรรเลงไพเราะยิ่งนัก พระศรีอาริยมตไตรยอยู่ท่ามกลาง บริวาร งดงามดังพระจันทร์ทรงกลด เทวดาก็จุจดวงควาที่ล้อมรอบพระองค์ มีรัศมีเป็นประกายงดงาม สว่างไสวไปทั่วท้องฟ้า เทพทั้งหลายต่างพากันก้มลงกราบ พระอินทร์อธิบายให้พระมาลัยฟังว่า เทวดาและนางฟ้าที่แต่งกายด้วยเครื่องประดับขาวสะอาดเป็นประกายวาาประดุจเพชรนั้น เพราะ ในชาติก่อนบำเพ็ญกุศลที่ประณีตยิ่ง ของที่จะทำบุญให้ทานทุกอย่างจะขาวสะอาดทั้ง หมด นอกจากนี้ยังรักษาอุโบสถศีลเป็นนิจ และที่แต่งกายด้วยสีเหลืองทั้งหมด เพราะทำบุญด้วยเครื่อง ที่มีสีเหลืองล้วน บูชาพระรัตนตรัย และถือศีลอย่างสม่ำเสมอ จึงมีรัศมีเป็นสีเหลือง เหมือนสีแสด ในยามเช้า นอกจากนี้ยังมีเทวดานางฟ้าที่แต่งกายด้วยเครื่องประดับสีแดง สีเขียว ซึ่งแต่ละองค์ ได้ทำบุญกุศลมาแล้วทั้งนั้น จึงได้มาเกิดเป็นเทวดา ประดับพระบารมีของพระศรีอาริยมตไตรย

พระมาลัยถามพระอินทร์ถึงพระศรีอาริยมตไตรยว่า ในชาติก่อนนั้นได้ทำบุญอะไร บ้าง พระอินทร์ก็ตอบว่าปัญญาของท่านน้อยยิ่งนัก จึงขอตอบแต่พอสังเขปว่าพระศรีอาริยมตไตรยมีพุทธบารมีสามสถานคือ ปัญญา ศรัทธา วิริยะ พระองค์มีความเพียร มีความสามารถ นมัสการพระรัตนตรัยด้วยกาย วาจา ใจ พร้อมด้วยความสุจริตทุกประการมาเป็นเวลานานนับกัลป์ พระองค์ยังได้บริจาคยิ่งใหญ่ทั้งห้าประการ บำเพ็ญบารมีอย่างครบถ้วนคือ ทศบารมี ทศอุปบารมี และทศปรมัตถ์รวม ๓๐ ประการ และยังมีคุณวิเศษอีกซึ่งพระอินทร์ไม่สามารถจะเล่าให้หมด พระศรีอาริยมตไตรยได้บำเพ็ญเพียรอันยิ่งใหญ่มาเป็นเวลานานบอสงไขย เมื่อบารมีครบถ้วนก็มาอุบัติยัง สวรรค์ชั้นดุสิต และเมื่อครบกำหนดแล้วก็จะเสด็จมายังโลกมนุษย์ เพื่อปฏิบัติพุทธกิจ

ขณะที่พระมาลัยตรัสอยู่กับพระอินทร์นั้น พระศรีอาริยมตไตรยพร้อมทั้งบริวารก็เสด็จ ไปนมัสการพระจุฬามณี กระทำทักษิณาวัตรแล้วบูชาด้วยดอกไม้ ครุฑยงค์บรรเลงเพลงเป็นการ บูชา แล้วจึงนมัสการพระมาลัยและถามว่า พระมาลัยมาจากไหน พระมาลัยตอบว่า ท่านเป็น มนุษย์มานมัสการพระเจดีย์จุฬามณี พระศรีอาริยมตไตรย จึงตรัสถามถึงความเป็นไปในโลกมนุษย์ เกี่ยวกับ การทำบุญกุศล พระมาลัยก็ตอบว่ามนุษย์ส่วนมากทำบุญและปรารถนาจะได้เฝ้าพระศรี อาริยมต ไตรย พระศรีอาริยมตไตรยจึงตรัสสั่งพระมาลัยให้มาบอกมวลมนุษย์ว่า ถ้าอยากพบ พระองค์ก็จงทำบุญกุศล ฟังเทศน์มหาชาติ รักษาศีล ฟังธรรม นอกจากนี้พระศรีอาริยมตไตรยยัง กล่าวถึงความเป็นไปเมื่อศาสนาของพระสมณโคดมครบห้าพันปีมนุษย์ที่ทำบาป ก็จะฆ่าฟันกันตาย

จะเหลือแค่ผู้ที่ทำบุญกุศล จากนั้นในโลกก็จะมีแต่ความสุข เมื่อพระศรีอาริยมตไตรยกเล่าจบ ก็นมัสการลาพระมาลัยกลับไป

พระมาลัยนมัสการพระเจดีย์จุฬามณี และลาพระอินทร์กลับลงมายังโลกมนุษย์ และนำเรื่องพระศรีอาริยมตไตรยมาเล่าให้มนุษย์ในโลกฟัง ทุกคนที่ได้ฟังก็ชื่นชมยินดี ชวนกันทำบุญทำทานจนสิ้นชีวิต ก็ได้ไปเกิดบนสวรรค์ ตามบุญกุศลที่ตนทำไว้ สำหรับชายที่ถวายดอกบัว ๘ ดอก แต่พระมาลัย เมื่อตายไปก็ได้ไปเกิดบนสวรรค์ มีวิมานที่สวยงามเต็มไปด้วยดอกบัวพร้อมด้วยนางฟ้าเป็นบริวารหนึ่งพัน มีความสุขอยู่บนสวรรค์จนพระทังสิ้นอายุไขตามกุศลที่ได้สร้างมา

ตอนจบของเรื่องกวีได้บอกปณิธานของท่านไว้ว่าเศษบุญที่ได้เพียรพยายามแต่งเรื่องนี้จนสำเร็จ ขอให้ท่านได้พบกับพระศรีอาริยมตไตรย จากนั้นก็บอกวัน เดือน ปี ที่ทรงแต่งเรื่องนี้เสร็จ

๒.๖ กลวิธีในการดำเนินเรื่องพระมาลัยคำหลวง

การดำเนินเรื่องเป็นไปตามลำดับขั้นตอน มีการดำเนินเรื่องราบริ้น มีเหตุผล และเป็นไปตามขั้นตอนดี กวีใช้บทสนทนาทำนองปุจฉา-วิสัชนาระหว่างพระอินทร์กับพระมาลัย ทำให้ทราบว่าเทวดาแต่ละองค์ทำบุญกุศลอะไรมาบ้าง ก่อนที่จะได้มาเกิดเป็นเทวดา และบทสนทนาระหว่างพระศรีอาริยมตไตรยกับพระมาลัย จะช่วยทำให้ผู้อ่านเกิดกำลังใจที่จะกระทำความดี เพื่อจะได้อยู่บนโลกอย่างมีความสุข

การดำเนินเรื่องเป็นไปตามลำดับ ดังนี้

๑. เริ่มเรื่องด้วยการบูชาพระรัตนตรัย ดังข้อความว่า

นโม อันว่ากฤษณญาณชวลิตวา มม แห่งข้าผู้ภักดี อดฤ ของมีเมืองนิตย์ ตสฺส นาดสฺส แก่
บพิตรอิศวรารัตน์ อันสรณศแห่งตรีโลก อันข้ามโอฆอมร นิกรนรสบัสดี ภควโต ผู้ทรง
ศีลศรีสวัสดิ์ ชัยศคุมงคล สุวิมลวิบุลย์ อดุลยาวิเศษ อรหโต ผู้ตัดเกลศ เป็นสมุจเฉทปหาน
ผลาญกรรมสงสารให้หัก เผด็จงจักรสงสาร ให้ทำลาย ญาณาสินา ด้วยมารคญาณหมาย
อันอุตตม์ ดุจเพชรารูฐพินฟาด ดุจอสนีบาตผาดผลาญ จำราญให้ขาดคายเต็๒๖

นโมมนัสตั้ง

บังคม

^{๒๖} เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ, พระมาลัยคำหลวง, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๐), หน้า ๑๕๕.

อภิวันท์สรรเพ็ชญ์สม	โพธิ์พัน
ทรงคุณคุณุภรม	พิรภาพ
อนุমানญาณยศลิน	เลิศด้วยพุทธคุณ ^{๒๗}

๒. กล่าวถึงพระมาลัย และการไปเมืองนรก ดังข้อความว่า

ปากโกฏ มาลยเทวดเถโร นาม มีพระมหาเถรหนึ่งไซรั ธ อาศรัยแห่งนั้น ในบ้านนั้นส่อง
เสพ มาลัยเทพนามา มีศรัทธาประสิทธิ์ ท่านทรงฤทธิ์ประเสริฐ ปรีชาเลิศสามารถ สุขุม
อรรถสัจจา สีนราคาทิกิเลส สีลวิเศษสันโดษ ปองประโยชน์จะโปรดสัตว์ ทรงอรหัตต์
อดุล ทรคุณณคัมภีร์คณ ปราบภูสรัทธการา ในศาสนาอนุวัร ดังจันทรจจรรัส ปรีศวี
พื้นคึกคณา^{๒๘}

เทวดเถโร จูโต ตถา ส่วนพระมาลัยเรื่องฤทธิ์ ฤทธิพิงพิมพ์เดียว โทณที่ยวหรร
เห็จ ครึ่งหนึ่งเสด็จคลาไคล ยังต่ำไต้้นรกนคต์ หวังประทานความสวัสดิ์ ให้ฝูงสัตว์รับดับ
กรรหาย ทุกข์ทเวศ ด้วยพระเดชพระองค์ จงรักให้สุขัง ครั้นสัตว์ถึงความอนาถ มาถึงญาติ
พงศ์พันธุ์ ให้ทรงธรรม์ ฐ รับรอง ฐ ปองมาแจ้งทุกสิ่ง หฤทัยยังการุญญา ฐ พิจารณาฝูง
สัตว์ ทนทุกข์ สหัสสาหัส กำสรดแสนสุดทเวศ ด้วยอาเพศผลกรรม มาทำเองฤาหยุด^{๒๙}

๓. พระมาลัยออกบิณฑบาต ชายชากถวายดอกบัว ดังข้อความว่า

ตสุลี คามเ เอโก ทลิตุทกปรีโส ในระบัดเบื่องนั้น ในบ้านนั้นมีบุรุษ หนึ่งประกายสุด
แสนสา เลี้ยงมารดานิจวาร ตสมิ กาลเ อยู่ในกาลนั้นเล่า ชายไต่เต้าตามสกล ไปสู่ชลชำระ
ลงในสระชโลธาร เห็นอุบลบานไพจิตร เต็ดดวงพิศชมชู แปะดอกกุณดินพลาถ โดยหนทาง
ทอดตาเห็นพระมาลัยลาศ หัตต์ธรวาตรวิจิตร วิวิธกมลอินทรีย์ สังวรศีลรับัง รักษาสรพ
อิริยาตร บทวิลาศชรา วรณรูปากฤติมิ ชายทฤชฎีโสมนัส ปิตกรัชปราโมทย์ ก็โอนศิ
โรดมแทบบท ประนตทศนัขบวร สโมธานกรกราบไหว้ กระมลฤทัยประดิพัทธ์ ต่อพระ
อรหัตศรัทธา เป็นอคุลยายังลัน จึงเอาอุบลทูลเกล้า ถวายเธอเข้าถึงพระหัตต์ ท่านรับระบัด
ขึ้นบาน จึงนำประณิธานปรารถนา ข้าแต่พระอรหาอยู่เกล้า เชข้าพเจ้าได้ถวาย อุบลพราย

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕.

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗.

พรรณรัตน์ แม่นจักอุบัติชาติใด อันความไร้ฤชาติ อย่ามีในอาตม์แห่งข้า ได้สหัสสาแสน
ชาติ ขอทรัพย์เกรดเกลื่อนตา ทลิตทาทุกภพ แล้วกั้นบบทมาศ กราบพระบาทไว้ อยู่แล ฯ^{๑๐}

๔. พระมาลัยนำดอกบัวไปบูชาพระเจดีย์จุฬามณีบนสวรรค์ ดังข้อความว่า “เถโร อนุ
โมทนา กตวา ครั้นเสร็จสารพระคาถา เธอก็มาจินดาโดยกล ว่าดอกอุบลอัษฎา เราจะบูชาที่ใด
โศค พระมหาโพธิ์เถาเจดีย์ พระบาทคีรีฤาที่นิพพาน ฤาที่วรมณีสวรรค์ ตำแดงรศพระธรรมจักร
ฤาในทีอรรคถาณา เชนินิสินาทังเจ็ด ท่านคิดเสร็จชอบใจ ล้ำฤก”^{๑๑}

ได้ในเจดีย์ จุฬามณีสรวงสวรรค์ คิดชอบฉันท์บนาน เข้าจตุตถฌานสมาธิ อันเป็น
บาทอภิญญาณ เชนอริชฐานจากฌานเสร็จ ก็หาะระเห็จด้วยฤทธิรงค์ คุจสุวรรณหงส์บิน
บนลัดมือคลคคณา ป่ายพักตราวิมลพรรณ ละพอะ^{๑๒} เวชยันต์ปราสาท แห่งสุรราชโกสิย
อันมีในไตรตรึงส์ ตระบัดถึงพระเจดีย์ จุฬามณีประดิษฐาน ด้วยรัตนอินทนิล เธอก็
ประทัภณินเวียนสถาน ถวายนมัสการแปลทิส บัญจางคประดิษฐ์มูรธาธ ถวายอุบลบาน
ไพจิตร ทังแปล ทิสพระเจดีย์ เธอก็ทฤษฎีปริดา แล้วนิสิทนาที่นั่น ก็อภิวันท์ชม ชื่นแล ฯ^{๑๓}

๕. พระมาลัยสนทนากับพระอินทร์

เมื่อพระมาลัยถวายนมัสการและถวายดอกบัว ทั้ง ๘ ทิศ ณ พระจุฬามณีแล้ว พระอินทร์
ก็เสด็จมาถึง พร้อมเหล่าบริวาร เพื่อบูชาพระจุฬามณีเช่นกัน พระมาลัยได้สนทนากับพระ
อินทร์ อันจะยกตัวอย่างดังนี้“สกุโก เทวราชา สมเด็จพระเสนาบดี จิงคณินที่นี้ ขอบพิตรพระชี้ แก่
ข้าขอฟังฯ”^{๑๔}

เถโร คุรราชฆัมพาน อันว่าสถานแห่งอาตม์ ในมนุษย์ชาติสิงสถาน เราจะ
นมัสการพระเจดีย์ จิงมานี้โดยจินต์ คุกรสุรินทรโกสิย พระจุฬามณีนี้ท่าน ประดิษฐาน
ไว้ตั้งฤา อินทร์ว่าคือข้าไซริ้ หากประดิษฐานให้ เทพไหว้บูชาฯ^{๑๕}

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓ – ๔๕.

^{๑๑} ราฤก.

^{๑๒} ละพอะ (เฉพา).

^{๑๓} เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ, พระมาลัยคำหลวง, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๐),
หน้า ๔๓ – ๔๕.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕.

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑.

เถโร พระเถระจึงกล่าว ครุฑทำวเทวราช อันอมรมาตย์เทวัน ทำกุศลสรรพบำเพ็ญ แต่ยังเป็นมนุษย์ชน จึงมาถลเทวฐาน บัดนี้กาลตั้งฤ มาปองปือทำกุศล ขวายนทุก เทพโศค จักประโยชน์อันใด ด้วยผลไฉนฝ่ายหน้า^{๖๖}

ภนฺเต เทวราชก็บังนุร ว่าอมรสรรพสรรพ์ มาชวนกันก่อเกื้อ กุศลเพื่อปรารถนา ในภพหน้าสืบสภกัน ให้ได้ชั้นบนยิ่งขึ้น กว่าเก่าพื้นชั้นนี้ อินทร์จึงชี้กุศล เทพลงตน บำเพ็ญ เมื่อยังเป็นมนุษย์ ทำกุศลาน้อยนัก ครั้นคลอรรคเทวฐาน อยู่มีนานม้วยมุด ผลบุญ สูดสิ้นไป ขออุปไมยถวายนพิตร ยังมีทลทหนึ่งเล่า มีแต่เข้าเปลือกปิด ทนานหนึ่งนิตเดียว ไชรี มิได้ไถหว่านพืช ให้ยวียัดสืบสร้าง บัดเบื้องปล้างเปล่าหมด ชายรันทททวยถวิล มิทำกสินวานิชไชรี ทรัพย์อันใจจะสืบส้อง สูดแต่จะพร่องพรำลีน จุจเทวินทร์บุญน้อย สูดสิ้นสร้อยสร้าโศค ด้วยวิโยคสุขา มิอุประมาคังชายนัน^{๖๗}

๖. พระมาลัยพบพระศรีอาริยมตไตรย

พระศรีอาริยมตไตรย เสด็จมาพร้อมกับทเวคา นางฟ้าเป็นแสนโกฏี คุสว่างไสว สวายนาม เสียงฆ้องกลองคังกีก้องครุยกัศบรลงไฟเพราะย้งนัก พระมาลัยถามพระอินทร์ถึงพระ ศรีอาริยมตไตรยว่า ในชาติก่อนนั้นทำบุญอะไรบ้าง ดังข้อความว่า

เถโร อห พระมาลัยทศนา เถ็งอถังการโโพธิสัตว์เห็นเป็นมหัศจรรย์ จึงถามวชิรัฐ บันลือนันถาคือพระเมตไตรย ทำอเมรศไชคำรับ พระศรีอาริย์สรรพบริวาร พระเถรถลง สารสืบไป ดูกรสหัสสนัยนรรนารถ อันอมรดาษมาหน้า พระเมตไตรยถลังการ ทั้งเครื่องธาร เครื่องทรง ทั้งแสงองค์อาภรณ์ถ ล้วนขาวดั่งเพชรรัตน เรืองบริษัถสี กุศลอันมิกถใด จึงวิชัย สุรารักย์ นำเอาถักษณกุศลา มาพรณนาถวายนารก อันสุรราชสาวสวรรค แต่เบื้องบรรพ์ บำเพ็ญ กุศลเป็นประณิตย้ง ทานทุกสิ่งขาวตระดาษ ผ้าพรณอาสน์อาหาร เครื่องถันธาร มาลาศ สรรพสะอาดขาวลีน เป็นทุกทินบุษา พุทธรัตนาธรรเมศ ถังฆนาเขตบุญญา เบญจศีลาอาจิน อุโบสถภิกญโณภาพ ด้วยบุญลาภเบื่องนำ เป็นอุปถัมภเทพไชรี จึงสำเร็จให้ ดังเห็นนี้^{๖๘}

๗. พระศรีอาริยมตไตรย สั่งฝากพระมาลัยให้บอกชาวโลกมนุษย์ให้นำบุญกุศล พระศรีอาริยมตไตรย ตรีศถาถถึงความเป็นไปในโลกมนุษย์ที่เกี่ยวกับการทำบุญกุศล

^{๖๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑ – ๕๑.

^{๖๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑.

^{๖๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๓ – ๘๔.

และตรัสสั่งพระมาลัยให้มาบอกมวลมนุษย์ ถ้าอยากพบพระองค์ ก็จงทำบุญกุศล ฟังเทศน์ มหาชาติ รักษาศีล ฟังธรรม ดังข้อความว่า

โพธิสตโต ชมพูทีปมนุสฺสานิ พระเมตไตรยฟิงสาร เธอเบิกบานหฤทัย โสมมนัสส์ไส ศรัทธา ภริมาปราโมทย์ ด้วยมนุษย์โศคสร้างกุศล ท้าวธกถ่าวกลสารสั่ง พระมายัง มนุษา เมื่อเธอจะคลานีวัตร ยังชมพูทีปัดคั่นคง ขอพระองค์จึ่งนำสาร ข้าบรรหารกล่าว แดลง เธอจงแจ้งแก่เวไนย แม้นผู้ใดจะใคร่พบ จงเคารพตามโอวาท ให้ทำมหาชาติเนื่อง นันต์ เครื่องสิ่งละพันจงบูชา ให้จบในทิวาวันนั้น ตั้งประทีปพันบุชา ดอกปทุมมา ถ้วนพัน บัวเพื่อนผันอินทนิลา ดอกมณฑาโดยจง เทียนแลธงฉัตรฯ เครื่องบูชาทั้งนี้ จง ถ้วนถี่สิ่งละพัน ให้สดับธรรม์เคารพ จนจวบจอบอุทาหรณ์ พระเวสสันดรนฤบาล ปัจฉิม กาลสมโพธิสมภารโศคอันอุดม เป็นสุคสมในชาตินั้น บูชาพระธรรม์จงบครบ จึ่งจะได้ ประสบองค์ข้า เมื่อจะลงมาอุบัติ จะได้ดำรงโพธิญาณ อันโอฬารอลังการ อันฝูงมนุสสา เหล่านั้น เขาจึ่งจะทันศาสนา เฉพาะพักตราวิมลพรรณ ก็จะได้ถึงอรหันต์ธรรมวิเศษ โดย ประเภทกุศลา อันเขาส่ำสมมา นั้นแลฯ^{๓๕}

๘. พระมาลัยกลับสู่โลกมนุษย์และนำความต่าง ๆ มาบอกแก่ชาวโลก

พระมาลัยนมัสการพระเจดีย์จุฬามณี และลาพระอินทร์กลับมายังโลกมนุษย์ และนำ เรื่องพระศรีอาริย์เมตไตรยมาเล่าให้มนุษย์ในโลกฟัง ดังข้อความว่า

โส ปิณฑปาตปติกุกุโธ เมตฺเตยฺยสุส ปวฺตุตี สมเด็จพระมาลัยวิสุทธิฯ จึ่งนำประวุดิข่าว สาร แห่งพระศรีอาริย์เมตไตรย มาแถลงไขมฤตฺฐ แก่ชาวชมพูทวีปนั้น ทุกสิ่งพรรณอาการ ชนฟิงสารโสมนัส ยกยอหัตถ์วันทา โสมนัสสาทุกคน ชวนกันทำผลบุญญา มีทานา เป็นอาทิ สิ้นชนม์ชาติอาสัณฺญ อุบัติสวรรค์เสวยรมย์ ตามกุศลนิยมส่งให้ พูนอาตมเป็นเทพ ฟ้าทิพแท้สมบุรณ์ฯ^{๓๖}

๕. ชายยากที่ถวายเป็นดอกบัวแด่พระมาลัย ลีนชีวิตและได้ขึ้นสวรรค์ ได้พบกับพระ อินทร์ ชายที่ถวายเป็นดอกบัว ๘ ดอก แต่พระมาลัย เมื่อตายไปก็ได้ไปเกิดบนสวรรค์ มีวิมาน สวยงามเต็มไปด้วยดอกบัวและมีนางฟ้าหนึ่งพันเป็นบริวาร มีความสุขอยู่บนสวรรค์จนถึงอายุขัย ดังข้อความว่า

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๕ – ๑๐๗.

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๕.

โส ทลิตทุกปฐริโส อันว่าชายทูลพล ได้ถวายอุบลพระอรหันต์ แปรดอกอันวิจิตร ครั้นสิ้นชีวิตมรณา จากมนุชาคตสวรรค์ ดาวดึงส์อันไพโรจน์ กระทบวิมานโชติชัชวาล แล้วด้วยอุบลบานไพจิตร ห้าประการวิวิธโสภา มีนางอัจฉราบริวาร ถ้วนพันผสานคนตรี ปัญจางคศรีสังคีต โดยจาริตบำเรอ สุขอำเภอนิจกาล เสวยพิสดานคังคาม มีพระนามโดยกลชื่ออุบลเทวินทร์ หอมสุคันธกลิ่นบุษบง ทั้งโอษฐ์องค์สารพางค์ เมื่อยกอย่างวรวบาท อุบลชาติรับรอง ทุกบทรดองเฉลิมพรรณ วันหนึ่งเธอจรลจรคลา ยงนัคราวชิรัญ ใกล้เคียงขันตปราสาท สหัสสนันนารถเล็งเห็น เทวบุตรเป็นอัศจรรย์ ประดับบุษบันคันชา อินทร์หรรษา ฤทธิเยนทร์ จึงถามเทเวนทร์ถ้วนพลัน ว่ากุศลอันบำเพ็ญ กาลก่อนเป็นฉันใด จึงนิยมนำให้บุษบง เทพทูลองค์อมเรศ เล่าเคิมเหตุแถลงถวาย ข้าเป็นชายประคาศ วันหนึ่งยาตรสู่สระหวังชำระสภนธ์ จึงเห็นอุบลโอฬาร แปรดอกบานพรรณราย ข้าเก็บถวายพระอรหันต์ ด้วยบุญญเพิ่มผล จึงได้อุบลเป็นลาภ ขอพระองค์จงทราบ ถี่ถ้วนทูลถวายฯ^{๔๑}

สกุสสุต วจนี สุตวา สมเด็จพระชินทรราช ฟังพจนาคถ์เทวบุตร จึงใส่สุทธกรรมลเสด็จยังนันทสระศรี โบกขรณินฤมต จึงเก็บอุบลบุษผา มาบูชาพระเจดีย์ จุฬามณีเกษชาตุ แล้วก็เสด็จลีลาศคืนสถาน ยังทิพยวิมานเจษฎา ส่วนเทวาอุบลราช อยู่จนอาดม้ออายุโขย ก็ไปตามยถากุศลยัง อันทำมาแต่หลังนั้นไซริ์ ทำสิ่งใดนิยมนำให้ คุณนั้นฤกคลาฯ^{๔๒}

๒.๗ ตัวละครสำคัญในการดำเนินเรื่อง

พระมัลลย์คำหลวงเป็นวรรณคดีทางพระพุทธศาสนาที่มีตัวละครแสดงบทบาทในการดำเนินเรื่องอย่างเห็นได้ชัด ตัวละครแต่ละตัวทำหน้าที่ของตนในการที่จะสื่อสารเรื่องของการกระทำความดี อันจะส่งผลให้สังคมดีขึ้น

๒.๗.๑ พระมัลลย์

พระมัลลย์เป็นตัวละครสำคัญของเรื่องพระมัลลย์คำหลวง มีบทบาทตั้งแต่เริ่มจนจบเรื่อง โดยก็ได้เริ่มเรื่องด้วยการกล่าวถึงคุณสมบัติของพระมัลลย์ ว่าเป็นผู้มีฤทธิ์อันประเสริฐ สุขุมปราศจากกิเลส ตั้งมั่นอยู่ในสัจจะ ดังข้อความว่า

กษณนั้นตั้งจะภาเถื่อง แต่บั้นเบื่องกาลไกล พระรัตนตรัยประดิษฐา ในลังกาทีปคามพีโรหนคามบริเวณ ปากโกฎี มलयเทวดโร นาม มีพระมหาเถรหนึ่งไซริ์ ฐ อาศรัยแห่ง

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๕ – ๑๕๑.

^{๔๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๓.

นั่น ในบ้านนั้นส่องแสง มาลัยเทพนามา มีศรัทธาประสิทธิ์ ท่านทรงฤทธิ์ประเสริฐ ปรีชา เลิศสามรรถ สุขุมอรรถสัจจา สิ้นราคาทิกิเลส ศีลวิเศษสันโดษ ปองประโยชน์จะโปรดสัตว์ ทรงอรหัตต์ต่อคุณ ทรคุณกัมภีร์รัตน์ ปรากฏศรัทธการา ในศาสนามุนีวร ตั้งจันทรจจรรัส ปรีศรีว์ ฟั่นคักณา^{๔๓}

จากวรรณคดีเรื่องพระมาลัยคำหลวง เล่าว่าพระมาลัยเป็นชาวลังกา ณ โรหนชนบท มีอิทธิฤทธิ์มากเหมือนพระโมคคัลลานะ^{๔๔} สามารถเหาะเหินเดินอากาศไปนรกสวรรค์ได้ ดังข้อความที่ว่า “ขถาปี โมคคาโน จ คุงพระโมคคัลลานอันเลิศ ประเสริฐเมตตาคจิต เสด็จด้วยฤทธิ์ สามรรถ ไปโปรดสัตว์นรกานต์ แล้วเห็จ^{๔๕} ทยานยังสวรรค์”^{๔๖}

ในเรื่องพระมาลัยเป็นพระภิกษุที่บรรลอรหัตตผล จึงทำให้เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาและเป็นที่เคารพ กอปรด้วยมีอิทธิฤทธิ์มาก สามารถไปนรกสวรรค์และนำข่าวสารมาบอกได้จริง ยิ่งเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของชาวพุทธทั่วไป หมู่ญาติทั้งหลายเมื่อได้ฟังสารฝากมาจากเมืองนรก ก็พากันเร่งสร้างบุญและอุทิศส่วนกุศล ดังข้อความว่า “ครั้นฝูงชนยินพระศาสน์ ว่าฝูงญาติทุกข์พิบัติ ก็โทมนัสรำไร ได้ฟังภัยในนรก ก็ตื่นตระหนกประพรั้น อภิวันท์พระไตรสรณา ทำทานาทิกุศล บำเพ็ญบุญญา แล้วพงสาจึงอุททิส กุศลอิฏฐ์^{๔๗} ส่งให้ ของงได้แก่พงศ์พันธุ์ ฟั่นจากสรรพทุกขา ด้วยเดชาเราแผ่ผล”^{๔๘}

พระมาลัยจึงเป็นตัวละครเอกสำคัญ ที่เชื่อมสัมพันธ์สื่อสารระหว่างเมืองนรก เมืองมนุษย์ และเมืองสวรรค์ พระมาลัยได้พบสัตว์นรกที่ได้รับความทุกข์ทรมาน ณ โลหภูมิ ท่านได้แสดงปาฏิหาริย์บันดาลให้ฝนสวรรค์ตก ดับไฟนรกจนหมดสิ้น สัตว์นรกเล่าความทุกข์ของตน และขอให้พระมาลัยแจ้งข่าวกับญาติ ๆ ให้ทำบุญอุทิศมาให้ พระมาลัยท่านได้เล่าความที่สัตว์นรก ฝากมาให้ญาติทั้งหลายฟัง จากนั้นท่านก็ออกบิณฑบาตพบกระต๊ากชาย กระต๊ากชายได้ถวายดอกบัว ๘ ดอก ก็อธิบายว่าแม่นเกิดชาติใดก็อย่าได้พบกับความทุกข์ทรมาน พระมาลัยนำดอกบัวที่ กระต๊ากชายถวายไปกราบพระมหาเจดีย์จุฬามณี ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ได้พบและสนทนากับพระ

^{๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕.

^{๔๔} พระโมคคัลลานะ เป็นอัครสาวกเบื้องซ้ายของพระพุทธเจ้าผู้เป็นเอตตะทัคคะในทางปาฏิหาริย์.

^{๔๕} เห็จ หมายถึง เหาะ.

^{๔๖} เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ, พระมาลัยคำหลวง, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๐), หน้า ๓๕ – ๓๗.

^{๔๗} อิฏฐ์ หมายถึง เป็นที่พอใจ.

^{๔๘} เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ, พระมาลัยคำหลวง, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๐), หน้า ๔๑.

อินทร์ ถึงบุญกุศลที่เทวดาผู้มีบริวารทั้งหลายได้กระทำและได้พบและสนทนาสิ่งพระศรีอารียเมตไตรย พระศรีอารียเมตไตรยได้ฝากบอกมวลมนุษย์ทั้งหลายที่ปรารถนาจะเกิดในยุคของพระองค์ควรปฏิบัติเช่นไร

สรุปได้ว่า บทบาทของพระมาลัยก็คือ การเทศนาสั่งสอนสัตว์โลกให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณงามความดี และใฝ่ทำบุญกุศลอยู่เสมอ

๒.๗.๒ พระอินทร์

พระอินทร์ เป็นตัวละครที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง คอยตอบข้อความของพระมาลัยเกี่ยวกับกุศลกรรมที่เทวดากระทำแล้ว ทำให้มาบังเกิดยังสวรรค์มีบริวาร ทรัพย์สมบัติ แวดล้อมมากมาย ในการตอบข้อซักถามที่ปรากฏในพระมาลัยคำหลวงมีดังนี้

๑. คำตอบของพระอินทร์ เมื่อพระมาลัยถามคราพบกันครั้งแรกว่า ท่านเป็นเทวดาอยู่แล้ว ทำไมจึงต้องมาทำกุศลและหวังผลอะไรในภายภาคหน้า ซึ่งพระอินทร์ก็ตอบว่า เทวดาทั้งหลายมาประกอบกรกุศล เพื่อปรารถนาในภพหน้า จะได้ไปสวรรค์ชั้นบนยิ่ง ๆ ขึ้นไป เพราะถ้าทำกุศลแต่น้อย ก็จะได้เสวยสุขในสรวงสวรรค์ในเวลาเพียงเล็กน้อย^{๕๕} ดังข้อความที่ว่า

ยังมีทลิต^{๕๖} หนึ่งเล่า มีแต่เข้าเปลือกปิด ทนานหนึ่งนิตเดียวไซริ มิได้ไถหว่านพืช ให้ยาวยืดสืบสร้าง บัดเปลือกปล้างเปล่าหมด ชายรันทตทวยถวิล มิทำกสิณวานิชไซริ ทรัพย์อันใดจะสืบส่อง สุดแต่จะพร่องพรำสิ้น จุจเทวินทร์บุญน้อย สุดสิ้นสร้อยสร้าโศก ด้วยวิโยคสุขา มีอุประมาคั่งชายนัน^{๕๗}

กนุเต พุทฺธนี ข้าแต่อรหันต์ผ่านเฝ้า ข้าจะเล่าอุประมา มีบุรุษหนึ่งนั้น มีทรัพย์ครันครามกลาด รัญญาชาติเต็มโกษฐา มีวิริยยิ่งล้ำ กสิณกรรมเกือบกอง วาณิชนองเนืองนับ ขนเอาทรัพย์พูนเพิ่ม ตวงตักเติมตามได้ สื่องสุมใส่ซ้าลง เร่งมากคองคั่งครัน จุจเทวินมีกุศลถึง แต่หนหลังทุกสิ่ง เป็นเทพย่งทำถนัด เพิ่มสมบัติก่อนกล แม้นววยชนมส์สู่สวรรค์ ลำดับชั้นขึ้นไป จนถึง

^{๕๕} นิพนธ์ สุขสวัสดิ์, วรรณคดีพระพุทฺธศาสนา, (พิษณุโลก : โครงการตำรา, มศว, ๒๕๒๕), หน้า ๒๕๗.

^{๕๖} ทลิต หมายถึง ยากจน เข็ญใจ.

^{๕๗} เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ, พระมาลัยคำหลวง, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๐), หน้า ๕๓.

สุทวารส ถ้ำจักนาส^{๕๒} ก็นิพพาน ในสถานทีนั้น บ่อนหันคืนหลังเลย^{๕๓}

๒. คำตอบของพระอินทร์เมื่อพระมาลัยถามถึงกุศลกรรมของเทวดาผู้มีบริวารมากมาย ในที่นี้ขอยกตัวอย่างของพระอินทร์ เมื่อพระมาลัยถามถึงกุศลกรรมแต่หนหลังของเทวดาผู้มีบริวารหนึ่งแสน ดังข้อความว่า

ปุ่น อัญญตโร สหสสุเสหิ มิเทพองค์หนึ่งเล่า เป็นปิ่นเกล้าบรรพตซ์ อ้ออิงอัดแห่แหน สุรสุราแสนสร้าสรรพ์ มาอภิวันท์บรมเกศ พระทอดเนตรทฤษฎี ถามโกสีย์ว่า ศรีอารีย์ เก้าอมรขานว่าพิศ เธอว่าฤทธิ์กุศลไหน อธิปไตยดิงสา ว่าเทพบุตรดองคนี้ เมื่ออยู่บุรีอนุราช ทุกข์ประคาศเลี้ยงกาย เกี่ยวหญ้าขบอบธรรม์ รักษาปัญญาศีลา ไตรสรณานิจักกาล จึงจรสถานชโลธา เลียบตามดิรารีบรวด เห็นหาดกรวดกล้ากลาด ทรายชาวสะอาดพรายพรรณ ดั่งแสงหิรัญหลังหล่อ ก็กอบกวาดก่อไถยกกอง ประมวลปองเป็นเจดีย์ เสร็จเปรมปรีดีก็มนัสคั่งไพฑูรย์รัตนประภา ประภัสราประพราย ซวลิต ชาย ช่วงโชติ แสงสว่างโศดสุรเพลิง เร่งบรรเทิงหรรษา เก็บมอลามาเรียงราย ชมชื่นชายเกษมสันต์ นบอภิวันท์ปราโมทย์ โอนศิโรตม์ภิรมย์ ทานพอสมทลิตทา ถวายสังฆาจลองฉลาด ประดิพัทธอาตม์ทำได้ นมัสไตรทวารา ด้วยวาจามนินิตย์ เสริมสุจริตบริบูรณ์ ด้วยกุศลพูนเพิ่มให้ บริวารได้เป็นแสน เป็นเจ้าแมนอมรนั้น^{๕๔}

๓. คำตอบของพระอินทร์เมื่อพระมาลัยถามถึงกุศลกรรมของเทพธิดาเบื้องขวาและเทพธิดาเบื้องซ้ายของพระศรีอาริย์เมตไตรย ดังข้อความว่า

นางสุรสาวศรีสวัสดิ์ บำเพ็ญวัตรกุศลมี พิงพะสีเหลืองกลาส ถวายผ้าภายปัจฐรณ์ สุกันทรโกษา บุษบาล้วนเหลือง บูชาเนืองนิจักกาล รัตนตรัยญาณนรินทร์ คีลสังวรเบญจจรรด เหตุปรนนิบัติคั่งนี้ จึงรังสีแสงเสดก เหลืองดั่งแดดพรายพราย เลื่อมเลื่อมฉายรัศมี ประดับพระศรีภูวนารถ เหลืองดั่งมาศอนันต์^{๕๕}

^{๕๒} นาส หมายถึง ความเสื่อม.

^{๕๓} เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ, พระมาลัยคำหลวง, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๐), หน้า ๕๓ – ๕๕.

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕ – ๗๗.

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๗.

อันอมรมาลย์สาวศรี กุศลมีบำเพ็ญไว้ ถวายมาลัยแดงฉั่น จันทน์แดงคันชวีรัต ผ้า
พรรณปัจจุฉรณ์ลาด สุปเพ็ญชาติโกษา ล้วนรัตตาดวงดาษ บูชานารถชินรัตน์ ธรรมสังฆัส
เกษตรบุญ อุโบสถมุตตบธรรม นางสุรางค์สรรพก่อเกื้อ เหตุฉะนี้เพื่อบุญผล จึงดำกลรังสี
มีรัศมีดังสุริยงค์ ควรประดับองค์โพธิสัตว์ เป็นที่มนัสทัศนากการ เป็นมโหฬารดิเรกนั้น^{๕๖}

๔. คำตอบของพระอินทร์ เมื่อพระมาลัยถามถึงบุญบารมีของพระศรีอารียเมตไตรยว่า
ได้กุศลกรรมมากเพียงใด ดังข้อความว่า

ปัญญาข้าน้อยยิ่งนัก จะขอชกอุปไมยถวาย คุณกระต่ายเล็กสุด จะหยั่งสมุทรคัมภีรา ตั้ง
บุรุษตามืดมนต์ จะลงจากบนบรรพต มีอุปมาคุณนั้นไซ้รู้ ข้าจะแถลงได้แต่สังเขป บารมีเทพ
จอมมงกุฎ ข้าจะกล่าวพุทธบารเมศ มีประเภทสามสถาน คือปัญญาธิการเป็นต้น ศรัทธาธิ
กลมขมิมา วิริยธิการบสาม อันองค์พระนามเมตไตรย เธอ นับได้ในวิริยาธิก สมภารพลึก
นี้สามารถ เธอประณามนัสไตรการ คือมโนทวารวจัน ทั้งกายยันก็ประดิษฐ์ พร้อมสุจริต
ทุกประการ ทั้งสามทวารเสร็จสรรพ อักขนิฐกัลปนับนาน แล้วประทานปัญจบริจา
อันกระทำยากทั้งห้า ผิจะคณาโดยภาค คือทรัพย์บริจากระสละสลาย พริยอวยบเอื้อเพื่อ
บุตรทานเชื่อปลงปลิด มงขโลหิตบอาพระ ถึงชีวิตพระก็เสลขสัด บ้องข้มัจฉริยา ถ้วนปัญจมหา
บริจากระสละแล้วจะบางภาคโดยอรรถ เป็นพระทัศบารมีตา คือทานาเป็นอาทิ แล้วศีลสมาธิ
สังวร บรรพชากรวินศกรรม ญาณอุคมอันอเนก ศรัทธาเสลขวิริยั้ง อดใจตั้งขันตี สัจจาวาที
อธิษฐาน เมตตาดูณเข็นยั้ง อุเบกขาสังสิบทัส จึงจำแนกจัดเป็นสาม ทัศบารมีคามเกือบ
กองทัศอุปบารมีองนับ ทัศปรมัตถ์สรรพถ้วน สามสิบทั้งมวลมุลมาก^{๕๗}

นอกจากนี้พระอินทร์ยังได้ตรัสถึง เทวดามากมายที่ทยอยกันมานมัสการพระจุฬามณี
พระอินทร์ได้เล่าถึงกุศลกรรมที่เทวดาแต่ละองค์ได้ประกอบไว้ครั้งแต่มนุษย์โลก

๒.๗.๓ พระศรีอารียเมตไตรย

พระศรีอารียเมตไตรยเป็นตัวละครสำคัญมากในพระมาลัยคำหลวง การดำเนินเรื่องจะ
จบสมบูรณ์ไม่ได้หากไม่ได้กล่าวถึงพระศรีอารียเมตไตรย

^{๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๗ - ๘๘.

^{๕๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๑ - ๘๕.

พระศรีอาริยมตไตรยเป็นพระโพธิสัตว์ และรอวันจุติจากสวรรค์ชั้นดุสิตลงมาเกิดในโลกมนุษย์ เพื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าต่อไปในอนาคต^{๕๔}

พระไตรปิฎก ที่มณีกาย ปาฎิกวรรค เล่มที่ ๑๑ ปรากฏข้อความว่า เมื่อมนุษย์ค่อย ๆ อายุลดลงด้วยห่างเหินศีลธรรม ก็หันหน้าหันกลับมารักษาศีลกันใหม่ จนบ้านเมืองรุ่งเรืองขึ้นตามลำดับ จนถึงยุคที่โลกมนุษย์มีอายุ ๘๔,๐๐๐ ปี พระพุทธเจ้าพระองค์ใหม่เสด็จอุบัติขึ้น ทรงพระนามว่า “เมตไตรย” พระองค์จะเป็นศาสดาเอกในโลก จะเป็นศาสดาทั้งของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ดังความในพระไตรปิฎกที่ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมนุษย์มีอายุขัย ๘๐,๐๐๐ปี พระผู้มีพระภาคพระนามว่าเมตไตรย จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก พระองค์เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปได้ รู้แจ้งโลก เป็นสารถิฝักผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค เหมือนตถาคตอุบัติขึ้นในโลกบัดนี้^{๕๕}

พระศรีอาริยมตไตรย พระองค์ทรงประทับอยู่บนสวรรค์ชั้นดุสิต บำเพ็ญบารมี ๓ ชั้น คือ ทศบารมี อุบารมี และปรมัตตบารมี เป็นการบำเพ็ญบารมี ๒๐ ประการ เรียกว่า สมเด็จพระบารมี นอกจากนี้พระองค์ทรงความสุจริต ๓ ประการคือ กายสุจริต วาจาสุจริต และมโนสุจริต ทั้งยังกระทำปัมมหาทาน คืออุทิศลูกเมีย แขนงซ้ายขวา หูตา เลือดเนื้อและให้ชีวิตเป็นทาน ดังปรากฏในฎีกามาลัยเทวสูตรโดยพิสดาร^{๖๐} กล่าวถึงพระเจ้าสังจักร ปรารถนาจะสักการบูชาพระธรรมเทศนาด้วยพระเศียรและพระมหามงกุฎของพระองค์ ความว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นโลกนาถ จึงมีพระพุทธฎีกาตรัสว่า คุณก่อนมหาบพิตร ผู้ประเสริฐจงตั้ง นมัสการกำหนดในห้อมพระนิพพานประมาณบทเดียวเท่านั้น สมเด็จพระเจ้าสังจักรจึงตรัสว่า ข้าแต่สมเด็จพระพุทธองค์จงหยุดพระธรรมเทศนาเถิด เหตุไรสมเด็จพระเจ้าสังจักรจึงทรงห้าม เหตุทรงดำริว่าถ้าพระองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนามาก เครื่องไทยธรรมอันจะสมควรแก่พระธรรมเทศนานั้น ก็หาเห็นสิ่งใดจะสมควรหรือไม่ ก็บัดนี้ พระพุทธองค์ทรงแสดงว่า พระนิพพานบทเดียวเท่านั้น พอควรแก่สักการบูชาของเราด้วย พระนิพพานเป็นที่สุดแห่งโลก เศียรเกล้าของเรา กับทั้งมหามงกุฎก็เป็นที่สุดแห่งโลก เราควรจะทำสักการบูชาพระธรรมเทศนาของพระองค์จึง

^{๕๔} บรรณจบ บรรณรุจิ, พระศรีอาริย์มาแล้ว, (กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, ๒๕๒๕), หน้า ๑๔๘.

^{๕๕} ที.ป. (ไทย) ๑๑/๑๐๗/๗๘.

^{๖๐} อริยธรรม ป., ฎีกามาลัยสูตร โดยพิสดาร, (กรุงเทพฯ : เลียงเชียงจงเจริญ, ๒๕๒๑), หน้า

กราบทูลว่า พระธรรมเทศนานั้นก็มีพระนิพพานสิ่งเดียวเป็นที่สุด บัดนี้เกล้ากระหม่อมฉันจะตัดเสียดเกล้ากับทั้งมงกุฎกระทำสักการบูชาพระธรรมเทศนาของพระองค์

เมื่อศาสนาพระสมณโคตรมมีอายุครบ ๕,๐๐๐ปี จะถึงกัลป์มนุษย์ฆ่าฟันกันเองเสพสมกันเหมือนสัตว์เดรัจฉาน คราวนั้นก็จะบังเกิดศาสนาของพระศรีอาริยมตไตรย โดยท่านลงมาอุบัติปฏิสนธิในครรภ์ของนางสุพรหมวดี ซึ่งเป็นอัครภรรยาของสุพรหมพราหมณ์ ครั้นกำหนดถ้วน

ทศมาสจึงประสูติในป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมื่อเจริญวัยขึ้นได้เสด็จสู่มหาภิเนษกรรมณ์ กระทำทุกรกิริยา ๗ วัน ก็สำเร็จพระปรมาภิเชกสมโพธิญาณ เป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ภายใต้นาคะทึง มีพระยาทุฎฐคามินีเป็นพระอัครสาวกเบื้องขวาชื่อ อโศกเถร และพระยาศรัทธาติสสเป็นอัครสาวกเบื้องซ้ายชื่อ พรหมเทวเถร^{๖๑} พระภิกษุณีอัครสาวิกาเบื้องขวา ชื่อ นางปทุมมา พระอัครสาวิกาเบื้องซ้ายชื่อ นางสุนนาเถรี มีพระสุชนคฤหบดีเป็นพุทธอุปัฏฐาก มีนางยศปวดีและนางสังฆะเป็นมหาอุบาสิกา มีพระอัครมหาสีคู่พระบารมีคือพระนางจันทบุรี และมีพระโอรสนามว่า พรหมวดีกุมาร^{๖๒}

จากที่กล่าวมาข้างต้น เป็นประวัติของพระศรีอาริยมตไตรย ส่วนบทบาทในการดำเนินเรื่องพระมาลัยคำหลวง ท่านอยู่ในฐานะตัวละครรอง^{๖๓} แต่ก็มีบทบาทสำคัญในการที่จะคลี่คลายปัญหาต่างๆ ที่มวลมนุษย์ปรารถนาจะได้ไปเกิดทันสมัยของพระองค์ ซึ่งจะขอยกตัวอย่างบทสนทนาระหว่างพระศรีอาริยมตไตรยกับพระมาลัยไว้ดังนี้

ตัวอย่างที่ ๑ พระศรีอาริยมตไตรยตรัสถามพระมาลัยว่าชาวชมพูทวีปทำกุศลอะไรบ้าง ประพฤติตนอย่างไรบ้าง พระมาลัยก็ได้ตอบคำถามนั้น ดังข้อความว่า

ภนเต ชมพูทวีป มนุสสา ก็ วุตตมานา พระเมตไตรยพจนา ข้าแต่พระมหาเถรเจ้า ชมพูทวีปเหล่ามนุษย์ ประพฤติการเป็นไฉน พระมาลัยตอบสาร ในมนุษย์ฐานแหล่งไหน มีวิสัยต่างพรรค วาณิชกรรมเลี้ยงชีวิต บ้างเป็นทลิตสืบสรรพ ลางบ้างมหันตโกคา บ้างมีสุขา

^{๖๑} ชนิดา เรื่องจรูญ, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องพระมาลัยคำหลวง”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๖) หน้า ๘๖.

^{๖๒} อริยธรรม ป., ฎีกามาลัยสูตร โดยพิศดาร, (กรุงเทพฯ : เลียงเชียงจงเจริญ, ๒๕๒๑), หน้า ๒๓๐.

^{๖๓} ชนิดา เรื่องจรูญ, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องพระมาลัยคำหลวง”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๖) หน้า ๘๗.

เพิ่มพูน บ้างอาครด้วยทุกข์ บ้างมีรูปมุขลวาวรรณ บ้างมีพันธุ์หินชาติ บ้างอายุอาตมย์ยืนนาน
บ้างถึงกาลปฐมวัย^{๖๔}

ตัวอย่างที่ ๒ ตอนที่พระศรีอาริยมตไตรยครัสเรื่องความเสื่อมที่จะเกิดขึ้น
ในสมัยก่อนสิ้นพุทธกาลแห่งพระสมณโคดม ดังข้อความว่า

อันมนุษย์สรรพทั้งหลาย ความอายุสุดสาบสูญ ก็เกิดอาครสังวาส ด้วยประยูรญาติพงศา
กับมารดาบุตรี น้องสาวศรีเหลนหลาน ดุจสิงคาลสุกรา ดุจสุนักขาลแลพะพันธุ์ ด้วยสำคัญ
วิปลาส บมโอายอาจอุกบาป ดุจเคียรฉานหยาบกะสัน ด้วยกามฉันท์เดือดร้อน อกุศลต้อนเดือน
แต่ง อายุแห่งสัตว์น้อย เดิมเนบร้อยถอยถด ลำดับลดหลั่นลง ร้อยขวบคงสิบปี ห้าขวบมี
ฆราวาส ใจร้ายกาจโกลี กัลปนันมีนามกร ชื่อสัตถันดรพึงมี มิคสัญญีนามกัลป์
ชนอัญญมัญญสังวาส บรูัจฉญาติพงศ์พันธุ์ เบียดเบียนกันเกี่ยวโทษ กรุกกริวโกจรเกียงไกร^{๖๕}

ตัวอย่างที่ ๓ ตอนที่พระศรีอาริยมตไตรยเล่าถึงความสุขในสมัยของพระองค์ให้พระ
มาลัยฟัง ดังข้อความว่า

สัตว์ทั้งหลายต่างพรรค กะสันด้วยเสน่ห์สนธิ เกิดมิตรจิตริสสุต ฝ่ายฝูงมนุษย์หรรษา
ภิรมยานิจกาล ชวนกันผสานคูริยางค์ โพนเพลงพลางพิณพาทย์ ฆ้องกลองฆาฏกรึนเครง คีต
บรรเลงเพลงไฉน ปี่แก้วไวเสียงแว่ว คีตคิงแจ้วชนตรี ทูกราตรีทิววัน ระเบงบรรพรัาร้อน
โคลงกาพย์กลอนทำนุก เล่นเป็นสุขนิรันดร ดุจชาวสวรรค์เสวยสวัสดิ์ ฟังเสียงศัพท์เกษมหู
พิศเพี้ยนคววัญเนตร บริโภควิเศษมธุรส ทั้งขันทศกรโอช^{๖๖}

สรุปได้ว่า พระศรีอาริยมตไตรยทรงแสดงเมตตากุณาอันเป็นคุณสมบัติประการ
หนึ่งของพระโพธิสัตว์ ด้วยการส่งความไปยังชาวโลกโดยผ่านทางพระมาลัย ให้เร่งทำกุศล อย่า
ประมาท เพื่อจะได้เกิดทันสมัยของพระองค์

^{๖๔} เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ, พระมาลัยคำหลวง, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๐),
หน้า ๘๘ - ๑๐๑.

^{๖๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๑.

^{๖๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๑.

๒.๗.๔ กระตาศาย

กระตาศายหรือชยชยอกจนแห่งหมู่บ้านโรหนะ มีบพททสำคัญในการช่วยให้เรื่องดำเนินไปในทิศทงที่พึงประสงค์ ซึ่งมิบพททปรกฏในตอนต้นเรื่องและท้ยเรื่อง

ในตอนต้นเรื่องได้กล่าวถึงกระตาศาย ผู้สร้างกุศลกรรมอันควรยกย่องว่าเป็นผู้มีความกตัญญูกตเวทิตั้งข้อควมที่ว่ “ในบ้ำนนั้นมีบุรุษ หนึ่งประคาสุดแสนสว เลี้ยงมรดนิจวว”^{๖๗}

นอกจากชยชยอกจนจะเป็นผู้มีความกตัญญูกตเวทิตเป็นที่ยังแล้ว ยังได้กระทำกุศลโดยขณะเมื่อพระมถลัยบิณชบพทได้พบกระตาศายเข้า ซึ่งกระตาศายก็เพ็งกลับจกไปอบนำที่สระ

แห่งหนึ่ง และเก็บคอกบัวมถด้วย ๘ คอก ได้พบพระมถลัยเดินสวนทงมถด้วยกิริยอันสงบล้ำรวม จึงมีจิตศรัทธาเลื่อมใส ถวยคอกบัว ๘ คอกนั้นแก่พระมถลัย ตั้งข้อควมที่ว่

โดยหนทงทอดคว เห็นพระมถลัยลศ หัตถ์ชรบวครวิจิตร วิวัชกมลอินทริย์ สังวรศีล รำจับ รักษาสรรพอิริยคทร บพทวิลศชรว วรณณฐปวกฤคิยิ ชยทฤชฎีโสมนัส ปิตกรัษ ปรวโมทย์ ก็โอนศโรคตม้แทบพท ประนคทศนัชบวร สโมชนกรกรบวไหว้ว กรรมลฤทัย ประดิพัทท์ ค่พระอรหัตตศรัทธว เป็นอคูลยยังลัน จึงเอออุบลทูลเกล้า ถวยเชอเข้าสู่พระหัตถ์^{๖๘}

เมื่อกระตาศยได้ถวยคอกบัว ๘ คอกแก่พระมถลัยแล้วก็อชชฐน ขอให้อย่ำได้พบควมทุกข์เข็ญ อย่ำได้พบควมชยอกจนทุกภพชคติ ควมว่”จึงทวประณชชนปรวรณนว ช้แต่พระอรหวอยู่เกล้า เดชช้พเจ้ได้ถวย อุบลพรวยพรรณรคัน้ มั่นจกอุบัตชคติใด อันควมไร้ฤชคติ อย่ำมีในอคตม้แห่งช้ ได้สหัสสวแสนชคติ ขอทรรพ์ยกลคคเลื้อนคว อย่ำทลททวทุกภพ แล้วกีนบพทมคศ กรบพระบวทให้อยู่แลฯ”^{๖๙}

จกกรกระทำคิตั้งกล่าวช้งคัน ชยชยอกจนจึงได้รับผลแห่งกุศลกรรมที่ไค้กระทำไว้นั้น เมื่อลันอายุชยจกเมืองมณุษย์ ก็ไค้ไปบ้งกคยงศวรคคช้นควคิงส์ ด้วยขณะอยู่เมืองมณุษย์ได้ถวยคอกบัวแก่พระมถลัยด้วยใจที่เปี่ยมไปด้วยศรัทธว มีนวมว่อุบลเทวินทร์ ท้วท้งร่งกยก็หอม

^{๖๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓.

^{๖๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓ – ๔๕.

^{๖๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕.

ไปด้วยกลิ่นของดอกบัว เวลาจะเดินไปแต่ละก้าวก็มีดอกบัวผุดขึ้นมารองรับทุกครั้งไป ดังข้อความในพระมาลัยคำหลวงที่ว่า “มีพระนามโดยกล ชื่อ อุบลทวินทร์ หอมสุคันธกลิ่นบุษบง ทั้งโอรุองค์สารพวงค์ เมื่อยกอย่างวรบาท อุบลชาติรับรอง ทุกบทลลงเฉลิมพรรณ^{๓๐}” เทพอุบลอยู่ ณ วิมานในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ตราบจนสิ้นอายุขัย

๒.๘ โวหารในวรรณคดีที่ปรากฏในพระมาลัยคำหลวง

โวหารในวรรณคดีเป็นความงามทางภาษาที่มีในวรรณคดีทุกเรื่อง เพื่อให้วรรณคดีนั้นมีความไพเราะ โดยกวีพยายามใช้ถ้อยคำให้เกิดความงดงาม และเกิดอารมณ์คล้อยตามไปกับแต่ละตอนของวรรณคดีเรื่องนั้นๆ

เพื่อที่จะให้เห็นความงามและความสำคัญที่ปรากฏในพระมาลัยคำหลวงมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงขอแนะนำเสนอโวหารทางวรรณคดีไทย ที่ปรากฏในพระมาลัยคำหลวง ดังนี้

โวหารที่ปรากฏในพระมาลัยคำหลวง

โวหาร^{๓๑} คือ การใช้ถ้อยคำอย่างมีชั้นเชิง เป็นการแสดงข้อความออกมาในทำนองต่าง ๆ เพื่อให้ข้อความได้นือความดี มีความหมายแจ่มแจ้ง เหมาะสมน่าฟัง โวหารในวรรณคดีได้มี ๕ ชนิดคือ

๑. บรรยายโวหาร เป็นโวหารที่เล่าเรื่อง บอกเล่า หรืออธิบายเรื่องราวต่าง ๆ ตามลำดับเหตุการณ์

๒. พรรณนาโวหารมีลักษณะคล้ายบรรยายโวหาร แต่ต้องสอดแทรกหรือใส่อารมณ์ความรู้สึกให้ผู้อ่านเห็นคล้อยตามไปด้วย มักใช้ชมความงาม

๓. เทศนาโวหาร เป็นโวหารที่ชี้ให้เห็นคุณและโทษของสิ่งต่าง ๆ รวมทั้งแนะนำสั่งสอนอย่างมีเหตุผล เพื่อชักจูงให้ผู้อ่านเห็นตาม

๔. สาธกโวหาร คือโวหารที่ยกเรื่องราวหรือตัวอย่างประกอบ เพื่อให้ข้อความในเรื่องเด่นชัดขึ้น

^{๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๑.

^{๓๑} สมถวิล วิเศษสมบัติ, *สอบภาษาไทยง่ายนิดเดียว*, (กรุงเทพมหานคร : อักษรไทย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒๕.

๕. อุปมาโวหาร คือโวหารที่กล่าวเปรียบเทียบใช้คู่กันกับอุปไมย^{๓๒}

องค์ประกอบของวรรณศิลป์ จะทำให้บทประพันธ์มีความไพเราะ ก็นใจ โวหารทำให้งานนิพนธ์มีรสชาติไม่จืดชืด ก่อให้เกิดความรู้สึก อารมณ์และจินตนาการได้อย่างลึกซึ้ง ประทับใจ ซึ่งในพระมัลลย์คำหลวง เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ทรงนิพนธ์โดยใช้โวหารหลากหลาย ผู้วิจัยขอแนะนำต่อไป

๑. บรรยายโวหาร เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรใช้ร่ายสุภาพในการเดินเรื่องได้กระชับจับใจ น่าติดตาม เช่น ตอนต้นเรื่องเล่าถึงประวัติความเป็นมาของพระมัลลย์ไว้ดังนี้ “กษณนั้นตั้งจะถาเลื่อง แต่บั้นเบื้องกาลไกล พระรัตนตรัยประดิษฐา ในลังกาที่ปดามพ์ โรหนคามบริเวณปากโกฏ มลายเทศเดโร นาม มีพระมหาเถรหนึ่งไซริ์ ธอาไศรยแห่งหั้น ในบ้านนั้นสองเสพ”^{๓๓}

หรืออีกตอนหนึ่งคือตอนที่พระมัลลย์ไปโปรดสัตว์นรกและสัตว์นรกได้ฝากข้อความมายังญาติ ดังข้อความว่า

วันทนากรกราบเกล้า พระเจ้ามาแต่ใด จึงมาให้สุขแก่ข้ากระเถราพจนาท เรามาแต่ชาติมุสสา ผุ่นรกาฟิงข้าว อันธกล่าวเปรมปรีดี จึงทูลคดีพระเป็นเจ้า จงโปรดเกล้าสัตตดาบอกฐานาที่อยู่ ขอพระผู้เป็นเจ้า จงบอกเล่าแก่ญาติ แห่งข้าบาทอันมี ในบุรีชื่อนั้น ในบ้านอันชื่อนี้ ชนบทมีชื่อไกล บอกนามในบิตุเรศ อยู่ประเทศที่นั้น นามพงศ์พันธุ์นানা บุตรธิดา สามี มาตุภคินีพี่ชาย^{๓๔}

ข้อความบรรยายโวหารที่น่าสนใจอีกตอนหนึ่งคือ เมื่อพระมัลลย์รับดอกบัว ๘ ดอกจากกระต่ายแล้วก็อธิษฐานเหาะไปยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อบูชาพระจุฬามณี ความว่า “ถ้าถูก

^{๓๒} อุปไมย แปลว่า ข้อความที่พึงเปรียบเทียบกับสิ่งอื่นเพื่อให้เข้าใจแจ่มแจ้ง

อุปมา แปลว่า บทที่กล่าวเปรียบ

เช่น ชายข้าวเปลือก หญิงข้าวสาร

ชาย เป็น อุปไมย

ข้าวเปลือก เป็น อุปมา

หญิง เป็น อุปไมย

ข้าวสาร เป็น อุปมา.

^{๓๓} เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ, พระมัลลย์คำหลวง, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๐), หน้า ๓๕.

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕.

ได้ในเจดีย์ จุฬามณีสรวงสวรรค์ คิดชอบฉันท์ขนาน เข้างตุตถญาณสมาธิ อันเป็นบาทอภิญญาณ
เชอธัชฐานจากฉานเสร็จ ก็เหาะระเห็จด้วยฤทธิ์รงค์”^{๗๕}

นอกจากนี้ตอนที่พระอินทร์พาบริวาร มาบูชาพระจุฬามณีก็ลำดับเหตุการณ์ได้นำสนใจ ความว่า
สกุโก เทวราชา ปางนั้นท้าวหมันพาน นำบริวารคับคั่ง คู่บัลลังก์รัตนวชิ พระจุฬามณี
ทาฒธาคู ทักจินานารถสรรเพชญ์ อินทร์เสด็จบุชิต วิวิทธิพยมลา วิเลปนาคันธราช
แล้วเสด็จอาสาพิเศษ จึงทอพระเนตรนัยนา เห็นพระมาลัยเสด็จ จึงปิ่นเพชรปราณี
เสด็จจรลีสู่สำนัก ก็โอนวอรกรรมกฏ วันทนาคุษฎีนารถ แล้วเสด็จอาสา^{๗๖}

บรรยายโวหารในพระมาลัยคำหลวงมีปรากฏให้เห็นอีกคือตอนที่ขบวนของเทวดา ทั้ง
๑๒ องค์ ต่างมานมัสการพระจุฬามณี ให้เห็นภาพที่แตกต่างของขบวน จากน้อยไปมากตามลำดับ
ขอยกเรื่องตอนบรรยายถึงเทวดาผู้มีบริวารหนึ่งร้อยถึงเทวดาผู้มีบริวารสามหมื่นไว้เป็นตัวอย่างของ
บรรยายโวหาร ดังนี้

เอโร สกุเกน พระเถรมีพจนพลัน บัดนี้วันอุโบสถ อัญญ์กำหนดเนไชรั จะเสด็จในวันนี้
โกสิย์รับวัจนา กันเศสาธุด้วยพลัน พระอรหันต์กับสหัสสนัย นั่งปราศรัยสารา มีเทพดาผู้
ไกร จรคัลไลยจะนมัสการ ด้วยบริวารถ้วนร้อย เถโร ทิสวา พระเถรม้อยเห็นมา ถาม
อินทราทันใด พระเมตตไตรยเสถยามา สุรินทราว่ามิใช่ พระมาลัยว่าตั้งฤ เทพนี้คือผู้ใด
ท้าวสหัสไนยแสดงพจน์ บปรากฏโดยนาม พระเถรถามบุพพกรรม ว่าเทพทำกุศลไหน
ตรีเนตรไซตอบคดี ว่าเทพนี้อยู่มนุษย์ ประคาสสุดทลิตทา เทียวเกี่ยวหฐานิรันดร์ ขาย
เลียงชีวันอาตมา ให้ทานกาบหิงส์ ข้าวก้อนหนึ่งเท่านั้น ม้วยดลสวรรค์เสวยสวัสดี มี
บริสัชร้อยองค์ ด้วยผลส่งสืบสรรค์ ตทนบุตร อันดับนั้นเทวา บริวารมาถึงพัน รัศมิ
วรโรณพาร ช่วงชัชวาลย์ทิสา จึงพระมาลัยถาม อินทร์ว่านามเมตตไตรย เทพว่าไชวรญาณ
เชื่อว่ากาลก่อนกล เทพทำผลเป็นไหน มัฆวานไกรพจนา ว่าเทพาแต่ก่อนกาล เป็นโคบาล
กลางไร่ เอาโภชนไปให้ทาน เพื่อนโคบาลคุดกัน กุศลนั้นเพียงนี้ ให้ผู้บมีศีลคุณ ผู้อับ
บุญบสืบไว้ ถ้าผู้ใดให้ทาน ให้บริวารพันหนึ่ง รูปโถมพึงพอใจ เทพนั้นไชรัก็วันทา
ทักมณิศรากราบไหว้ ถวายมาลัยคันธรส ก็ประณตประจิมทิสให้ นั่งในสถานที่นั้นแลฯ
อปโร เทวปุตุโต ปางนั้นมีเทพอื่น บริวารหมื่นหนึ่งมา จะวันทาพระเจดีย์ พระเถรมี
ประสาสน์ ถามเทวราชคุดก่อน ยินแล้วย่อนถามผล ว่ากุศลใดอมรทำ อินทร์จึงนำสารมา

^{๗๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖.

^{๗๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕.

เมื่อเทพาอยู่มนุษย์ ให้โภชนยุคพอพึง สามเณรหนึ่งศีลสรรพ เธอก็นับทานใส่ บุญส่งให้ เป็นเทพ สมบัติเสพบริวาร ปุณฺชนปานดั่งนี้ สุดแต่มีศีลา ให้โภชนาเป็นทาน ได้บริวารถ้วน หมั่น โจมฉันขึ้นเฉิดฉาย เทพถึงถวายนมัส มาลารัตน์รูปเทียน ทักยินเวียนสามสอบ ไหว้ นบนอบโมลี รัตนเจดีย์ไพจิตร นั่งอยู่ทิศทักษิณ โดยอาฉิมที่ นั้นแล ฯ

อปเร วิสคิสหตุส ลำดับกันเทเวศร์ หนึ่งวิเศษจรจัด บังคมคัดตสุปรัดน์ รั้งศิษชวาลขึ้น เทพสองหมื่นบรรพสัช มาลัยทศนาเล่า ถามกลเก่าบนบาน ไซ้พระศรีอารีย์แล้วถาม ถึงนาม กรรมแต่พรรพ์ เทวราชชั้นกล่าวสาร ถึงก่อนกาลทวบุตร เป็นมนุษย์ชนชาย เธอได้ถวาย บิณฑบาต สงฆ์เอาฉายน์โทนเที้ยว ทัพพีเดียวดั่งนั้น ได้เสวยสวรรค์เทวฐาน มีบริวารสอง หมื่น แม้นบุคคลอื่นอันอวย ทานสละสลวยแก่สงฆ์ ให้ทานจงปูนกัน จะได้ผลนั้นเสมอ สมาน บริวารมานเพียงนั้น สองหมื่นมันพรรณราย เทวฉายรัศมี ถึงเจดีย์ก็บูชา สุขนธา มาลัยมาส ถวายอภิวัตเวียงวาร นิสีทิสถานอุดร ก็ประนมกรสถิต อยู่แล ฯ

ตทา เอโก ตีสสหตุสปริวาร มีเทวินทร์หนึ่งโสด รัศมีโชติโคมสรรพ สามหมื่นประดับ บริวาร มานมัสการศูปลา จึงพระมาลัยถาม เยียวว่านามเมตไตรย วัชรินทร์โจนไซ้ท้าว เธอ ถามข่าวกุศล สุขัมบดีพจมาน ว่าเทวานผู้นี้ เป็นเศรษฐีบุรพกาล ชื่อหริบาลสมญา มีศรัทธา ศิลวัตร มนตรัยรัตนนิจกาล สรรพทานทุกสิ่งโสด ผ้าพรรณโภชนโอสถ ชลารศไตรจีวร ถวายสงฆรมณศา ด้วยเดชผลานิสงส์ไซ้ ส่งสืบให้สมบัติสวรรค์ บริวารมหันต์สามหมื่น ลำราญรีนรมยา ครั้นเทพมาดลสถาน ถวายสักการปทุมมาส ทิพมาลาศพรรณราย เรียบ โปรยปรายรอบทฤษฎี ทั้งแปดทิศทำประทัก ยินสามวัคบริเวณ ชาติชินเนนทร์สรรเพชญ์ วันทนาเสร็จเบญจางค์ นั่งในหว่างเทพไท่ กฤษดาญชลิตไหว่ น้อมเกล้าศิรสา ฯ^{๓๗}

๒. พรรณนาโวหาร เป็นการเขียนเล่าเรื่องที่สอดแทรกอารมณ์ความรู้สึกให้ ผู้อ่านคล้อยตาม พระมาลัยคำหลวงก็ปรากฏพรรณนาโวหารไว้หลายตอน เช่นตอนที่พระอินทร์ เล่าถึงบุญกุศลที่เทวดาผู้มีบริวารแสนหนึ่งได้เคยบำเพ็ญไว้ ความว่า

อธิปไตยคิงสา ว่าเทพบุตรองค์นี้ เมื่ออยู่บุหรือนุราช ทุกข์ประคายเลี้ยงกาย เกี่ยวหญาขาย ขอบธรรม์ รักษาปัญญาศิลา ไตรสรณานิจกาล จึงจรสถานชโลธา เลียบตามดิราภิรบรรด เห็นหาดกรวดกล้ากลาด ทรายขาวคายนพพรณ ดั่งแสงหิรัญหลังหล่อ ก็กอบกวาด ก่อโกยกอง ประมวลปองเป็นเจดีย์ เสร็จเปรมปรีดีก็มนัส ดั่งไฟทูลูร์รัตนประภา ประภัสสรายประพราย

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๗ - ๖๕.

ชวลิตชายช่วงโชติ แสงสว่างไสศสุรเพลิง เร่งบรรเทิงหรรษา เก็บมามาเรียบราย ชมชื่น
ชายเกษมสันต์ นบอภิวันท์ปราโมทย์ โอนศิโรตม์ภิรมย์ ทานพอสมลทิทา ถวายสังฆา
ฉลองฉลาด ประดิพัทธอาตม์ทำได้ นมัสไตรทวารา ด้วยวาจามโนนิตยฺ์ เสริมสุจริตบริบูรณ์
ด้วยกุศลเพิ่มพูนให้ บริวารได้เป็นแสน เป็นเจ้าแมนอมรนั้น”^{๗๘}

พรรณนาโวหารอีกตอนหนึ่งคือตอนที่พระศรีอาริยมตไตรยเสด็จมาพร้อมกับบริวาร
ดังข้อความว่า “องค์เมตไตรยบรมนารถ เสด็จพยุหบาตยาตรา ด้วยหมู่กณอมรแมน สาวสุ
รแสนโกฏิไกร คูสว่างไสวกลดกลิ่ง พืชนิปลั่งพรายพรรณ บังสุริย์สรรพชুমสาย จามรายจามรี
วาลวิชนีแกว่งกวด มยุรฉัตรเบญจรงค์ร้าย ทั้งรัชชปลายปลิวปลาบ ทางยูงยพาบระริบ”^{๗๙} ผู้
นิพนธ์ก็ได้พรรณนาความงามของขบวนเสด็จไว้อย่างอลังการให้เห็นพระศรีอาริยมตไตรย เสด็จ
ท่ามกลาง เทพบริวารที่ทรงเครื่องประดับสีขา ว สีแดง สีเหลือง สีเขียว ตามกุศลกรรมที่ได้ทำมา
ความว่า

ตทา อริยมตฺเตยโย โกฎิหิ ปริวาริโต ปฺรโต จ สตํกณฺญา ปจฺจโต อจฺจราสตํ ทกฺขิณฺโต
สตํกณฺญา วามโต จ อจฺจราสตํ เตสํ มชฺเฌ จ เมตฺเตยโย ตา รามชฺเฌว จนฺทิมมา พระผู้อุท
โยคยศยง พระองค์เสด็จท่ามกลาง สาวสุรสุรางค์รอบล้อม สะพรั่งพร้อมพรายวิโรจน์ ได้
แสนโกฏิเทวา แห่งเบื้องรอบรับ ได้สองหมื่นห้าพันโกฏิ ขวาช้ายไสศเสมอกัน เบื้องหลัง
นั้นคุดหน้า ประมวลมาทั้งสี่ทิศ จงวินิจโดยพิศดาร เป็นบริวารแสนโกฏิ พรรณรายโชติ
รังรอง แฉวถือก่องทั่วสกล แสงขาวปนเพชรพรย สีแดงฉายดั่งดวงสุริย์ สีแสดจรรูดยังแดง
แจ้ง สีเขียวแข่งมรกต เทพสีขนดสีพรรณ เหลือมหลากกันสีหมู่ ขวาช้ายอยู่หน้าหลัง แสงสี
รังเรืองสว่างพระเสด็จกลางบริวาร ดั่งจันทรชารทรงกลด อันเมฆหมกดลือกเลื่อน โนมเฉก
เงื่อนงามฉ้นอมรสรรตั้งดารา รอบรมาประเสริฐ”^{๘๐}

ผู้นิพนธ์ได้พรรณนาถึงความงามของเทพบริวารผู้ตามขบวนเสด็จพระศรีอาริยมตไตรย
ไว้อย่างวิจิตร ผู้วิจัยจึงขอยกข้อความเหล่านั้นมาเป็นตัวอย่างไว้ให้เห็นความงามของแต่ละขบวน
ดังนี้

ขบวนของเทพบริวารผู้ทรงเครื่องสีขา
ดูกรสหัสสนัยนรนารถ อันอมรคายมาหน้า พระเมตไตรยาลังการ ทั้งเครื่องธารเครื่องทรง

^{๗๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๗.

^{๗๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕.

^{๘๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๑.

ทั้งแสงองค์อาภรณ์ ถ้วนขวาดั่งเพชรรัตน์ เรืองบริศรังสี กุศลอันมีกลใด จึงวิไชยสุรารักษ์
นำเอาลัญจณกุศลา มาพรรณนาถวายนารถ อันสุรราชสาวสวรรค์ แต่เบื้องบรรพ์บำเพ็ญ
กุศล เป็นประณีตยิ่ง ทานทุกสิ่งชาวตระดาษ ผ้าพรรณอาสน์อาหาร เครื่องคันธารมาลาศ
สรรพ สะอาดขาวสิ้น เป็นทุกทินบูชา พุทธรัตนารธรรมศ สังฆนาเขตบุญญา เบญจศีลา
อาจิณอุโบสถภิญโญภาพ ด้วยบุญลากเนื่องนำ เป็นอุปลัมภ์เทพไซร์ จึงสำเร็จให้ดั่งเห็นนี้
ฯ^{๘๑}

ขบวนของเทพบริวารผู้ทรงเครื่องสี่เหลือง

เถโร อาห พระเถรชฎามเกล้า ดูกรเจ้าดิษฐ์สวรรค์ เทพสบสรรพเบื้องขวา แห่งพระมหา
บุรุษราช สีเหลืองคชคจุทอง ทั้งสร้อยส่องสังวาลวรรณ ศรีราพรรณพรายเพริศ รัตนาเทริด
ทรงธาร สุกันธมัลย์เหลืองหลาก ทุกสิ่งภาคพิมพ์เดียว กุศลเอื้อวไฉนทำ สุรินทรนำบุญ
กล่าวนางสุรสาวศรีสวัสดิ์ บำเพ็ญวัตรกุศลมี พิงพะสีเหลืองลาศ ถวายผ้าภายปัจฐรณ์ สุกัน
ธโรภาษา บุษบาล้วนเหลือง บูชานเนื่องนิจกาด รัตนศรัยญาณนิรันดร ศิลสังวรเบญจอรรด
เหตุปรนนิบัติดั่งนี้ จึงรังสีแสงแสด เหลืองดั่งแดดพรายพราย เลื่อมเลื่อมฉายรัศมี ประดับ
พระตรีภูวนารถ เหลืองดั่งมาศอนันต์^{๘๒}

ขบวนของเทพบริวารผู้ทรงเครื่องสีแดง

เถโร อาห มาลัยผันถามอินทร์ ว่าเทพนิโมเมจิต เบื้องซ้ายประเสริฐสีแดง ดั่งสุรแสง
ทอตา วรณศิริเรืองรัตน์ พักตร์เฉกผัดบรัศพริ้ง สร้อยสนิมสะอิ่งสนองสนอบ ทรงวลัยรอบ
วรกร พักตราภรณ์พรายรัตน์ สุกันธสมาเลศ สรรพวิเศษสีแดง ดั่งแสงสุริยโอภาศ ประดับ
ดาษแห่แหน บุญแห่งแมนเป็นไฉน จอมอมรไตรตอบสาร อันอมรมาลัยสาวศรี กุศลมี
บำเพ็ญไว้ ถวายมาลัยแดงฉัน จันทรแดงคันชวิรัต ผ้าพรรณปัจฐรณ์ลาด สุปเพ็ญชาติโกษา
ล้วนรัตนาแดงดาษ บูชานารถชินรัตน์ ธรรมสังฆัสถเกษตรบุญ อุโบสถมุสดับธรรม์ นาง
สุรางค์สรรพก่อเกื้อ เหตุฉะนี้เพื่อบุญผล จึงด่ากลรังสี มีรัศมีดั่งสุริยงค์ ควรประดับองค์
โพธิสัตว์ เป็นที่มนัสทัศนาการ เป็นมโหฬารดิเรกนั้น^{๘๓}

^{๘๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๕.

^{๘๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๑.

^{๘๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๗ - ๘๘.

ขบวนของเทพบริวารผู้ทรงเครื่องสี่เขียว

เถโร อาห พระมาลัยชั้นปฐมา ปีนอมราฤทธิไกร สาวสวรรค์ไสวเบื้องหลัง เรียบส
พรั่งพรายพร้อม หฤหรรษ์ห้อมแห่แหน เขียวจำเริญมรกต คันธสมาลัยรัตน์ อภรณ์
พัสดร์นิลพรรณ มงกุฎกรรฐาภรณ์ ประวิษบวรวิไลรัตน์ สังกวาลัยวีรสมร เกยรร
สอึงมาศ กองเชิงบาทยุคลงค์ เครื่องประไพองค์ประภัสสร รั้งสิ่ววิลาวรรณ นิลัชฌุประ
พรายแสง เขียวจำเริญนิลปัทม์ โฉมจันทรบรศเพ็ญพาล ทำกุศลปานใดก่อน ปีนเกล้าอมร
แมนมิ่ง แสดงสารสิ่งสบสรรพ์ ว่าสุราวรรณวนาฏ บำเบ็ญชาติก่อนกล ฟ้าพรรณผล
ผลาหาร สุกันธมาลัยวิเลส ล้วนนิเวศเขียวจำ แก่ลิ่งวิจิตรจางนิตย์ เป็นปฐิตพระพุท
ธรัตน์ ทรงธรรมถาวร องค์กรสังฆาธิวิสิฐฐ์ เบญจสีลนิจอุโบสถ กรประณตชินราช บประ
มาทการกุศล ด้วยทำผลนี้ไซ้ จึงสรรพได้สมบัติ ล้วนนิรัตนประไพ พูนสำหรับประดับ
ไ้ ปีนเกล้าสุรพรหม ฯ^{๘๔}

ข้อความในพระมาลัยคำหลวงตอนที่กล่าวถึง ความงาม ความเป็นอยู่ในดินแดนยุคพระ
ศรีอาริยเมตไตรย ก็กล่าวไว้อย่างไพเราะ ความว่า “บุษปบานไบโบกไบย เรณูโรยร่วงราย กลิ่น
กระจายดาษดิน หอมหวานกินคันธาร รวยรินบานตระหลบ คุณเกล้างอบปัดพี บุษมาลีดาษดา
หญ้าแพรกพรายเพริศพร้อย คุณศอสร้อยยุงยง สูงสิ่งงุคฤการ เรียบเสมอสมานอรชร แผ่นพสุธร
ราบเรียบ”^{๘๕}

อีกตอนหนึ่งได้พรรณนาถึงธัญญาพืชในดินแดนยุคสมัยพระศรีอาริยเมตไตรยไว้ว่า

อีกธัญโภชนาสาลี ตกปัดพีเมล็ดเดี่ยว งอกขึ้นเขียวช่อ แตกพันลำหลายหน่อ เนื่องเป็น
กอถึงพัน ต้นหนึ่งนั้นพันรวง ได้เมล็ดดวงธัญญัน สองทะนานพันพูนเพ็ญ เมล็ดเดี่ยวเป็น
มากมาย พันเกี่ยวหลายครามครัน ถึงสองพันสองร้อย สี่สิบสร้อยปลายเกี่ยว สิบหก
เสวียนประมาณ สิบหกทะนานสิ้นเสร็จ^{๘๖}

๓. เทศนาโวหาร เป็นโวหารที่ชี้ให้เห็นคุณโทษ แนะนำ สั่งสอนด้วยเหตุผล ดังข้อ
ความตอนที่พระศรีอาริยเมตไตรย สั่งความกับพระมาลัยไปบอกมวลมนุษย์ว่า

^{๘๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๘ - ๘๑.

^{๘๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๗.

^{๘๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๓.

ขอพระองค์จงนำสาร ข้าบรรหารกล่าวแถลง เธอจงแจ้งแก่เวไนย แม้นผู้ใดจะใคร่พบ
จงเคารพโอวาท ให้ทำมหาชาติเนืองนิตย์ เครื่องสิ่งละพันจงบูชา ให้จบในทิวาวันนั้น ตั้ง
ประทีปพันบูชา ดอกปทุมมาถ้วนพัน บัวเผื่อนผันอินทนิลา ดอกมณฑาโดยจง เทียนแล
ธงฉัตร เครื่องบูชาทั้งนี้ จงถวายเป็นสิ่งละพัน^{๘๗}

เทศนาโวหารที่ปรากฏในพระมาลัยคำหลวงอีกตอนหนึ่ง คือตอนที่พระศรีอารีย
เมตไตรยตรัสถึงการบำเพ็ญบารมีของพระองค์ให้พระมาลัยฟัง ความว่า

บารมีข้าพระองค์ได้ทำมา จะขอพรรณนาถวายนารถ แต่ปฐมอาทิบำเพ็ญพูน จนบริบูรณ์
บัดนี้ พระบารมีเป็นพิเศษ มีประเภทต่างกัน เป็นอนันต์เนื่องใน สิบหอกองไชยแสนกัลป์
วิริยทธิกรรมโพธิสัตว์ จนได้ตรัสสัพพัญญุตญาณ มีพระทานเป็นอาทิ สีสมาธิอาจินต์
เป็นประติทินโดยกาล ข้าให้ทานพระเศียร ทั้งวิเชียรมงกุฏ อันบริสุทธิอุดม เมื่อได้
สมโพธิ์ถกกล รูปฝูงชนโอฬาร บได้วิกาลวิเศษ ข้าให้เนตรนัยนา คือแสงนิลาทั้งสอง ตาม
สมพองยาจก ข้ายอกให้เป็นทาน เป็นจริงกาลนานโสด ได้แสนโกฏิกัลป์ トラบถึงบรม
ภิสัมโพธิ์ ฝูงสัตว์วิโรจน์นัยนา ผู้มีตาพิกัด บมีดมนชัชชวาลย์ แล้วข้าให้ทานพระองค์
ปัจฉิมจงอลังการ ข้าให้ทานมิเหลือเศษ จนได้ถึงเพศสัพพัญญู สัตว์โถมตรุนฤมถ ที่เป็น
วิกลกลับหาย คืบเป็นกายโสภา ข้าบอกกล่าวจามุสาวาท เมื่อเป็นมุนีนารถทศพล ส่วนฝูงชน
ภพไทร บเป็นใบวิกาล ข้าฟังธรรมสารคาถา อนึ่งยาจกาขอทรัพย์ ข้าก็สดับด้วยดี บบ้ายหนี
ให้ทาน^{๘๘}

๔. สาธกโวหาร เป็นโวหารที่ยกเรื่องราวหรือตัวอย่างประกอบ ในพระมาลัย
คำหลวงมีข้อความที่เป็นสาธกโวหาร ดังข้อความที่องค์อมรินทร์ได้ยกตัวอย่างผู้ที่ทำกุศลกรรมให้
พระมาลัยฟัง ความว่า

ข้าจะเล่าอุประมา มีบุรุษหนึ่งนั้น มีทรัพย์ครันครามกลาด รัญญาชาติเต็มโกษฐา มีวิริยา
ยิ่งล้ำ กสิณกรรมเกือบกอง วาณิชนองเนืองนับ ขนเอาทรัพย์พูนเพิ่ม ดวงตักเต็มตามได้
ส่องสุ่มใส่ซ้าลง เร่งมากคองคังครัน ดูจเทวันมีกุศลถึง แต่หันหลังทุกสิ่ง เป็นเทพยงนำถนัด
เพิ่มสมบัติก่อนกล แม้นวาชชนมส์สุวรรณค์ ลำดับขั้นขึ้นไป จนถึงในสุธาवाल^{๘๙}

^{๘๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๗.

^{๘๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๗ - ๑๒๘.

^{๘๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๓ - ๕๕.

สาธกโฆหารมักจะมาคู่กับเทศนาโฆหาร ดังข้อความตอนที่พระศรีอาริยมตไตรยถาม พระมาลัยถึงบุญกุศลที่ชาวมุขย์ได้ทำ พระมาลัยก็ได้แสดงความให้พระศรีอาริยมตไตรยได้สดับ พร้อมกับยกตัวอย่างการบำเพ็ญกุศลของชาวมุขย์ไว้ให้เห็น ความว่า

จึงพระมหาเถรกล่าว อันว่ามนุษย์ชาวชมพู ทำกุศลคุณน้อยนัก ฝ่ายบาปมักบำเพ็ญ อกุศล เป็นนันทนา พระไตรยาเชกกล่าว ว่าชาวชมพูทวีปไซรี ทำกุศลโฉนเชอแกลง พระมาลัย แสดงสารกล่าว อันมนุษย์ชาวชมพู ทำต่างหมู่ต่างพรรค บ้างทำทานนั้นเนื่องนอง บ้างคน ครองศีลไซรี บ้างคนให้ทำทาน ทำอุโบสถสถานสฤป บ้างทำพุทธรูปปฏิมาณ บ้างทำวิหาร พระชินราช บ้างทำอวาสนเนื่องใน สงฆ์อาศัยพระวัสสา บ้างกระทำจีวราเป็นกฐิน บ้างคน ถวายบิณฑบาตภัตต บ้างถวายเภสัชผู้อพาธ บ้างปลุกกรุกขชาติมหาโพธิ์ เจดีย์โสศสวมาธาตุ อารามอาสน์แสดงกรม บริกษารสมณทาน ถวายอาหารนิตยภัต บ้างทำกุศลทัสกรรมมถ บ้างก็ทรงพรตจริยา บ้างรักษาบิคร ไวยวัจกรม์ประคิพัทท์ บ้างปรนนิบัติมารดา อุปถัมภ กาบบริบาล บ้างส่งสการฝูงญาติ อันชีวิตนาสตัภยัย ทำกุศลให้ส่งส่วน ผู้ตั้งมถมรณา บ้าง บูชาพระไตรรัตน์ ด้วยกระถกศรัทธา บ้างบรรพชากุลบุตร ลูกรักสุดเสน่หา บ้าง เลี้ยงบุตรบุญธรรม แล้วให้บรรพชากร บ้างคนจรบูชา พระปฏิมานิจกาล บ้างทำ สะพานและศาลาบ้างทำจันฑาขมระ บ้างขุดสระขุดบ่อ บ้างขนก่อถนนทาง บ้างปลุกสร้าง กุฎิสงฆ์ โรงจันหันส่งเนื่องนิตย อันกุศลสิทธิตั้งนี้ ชาวมุขย์มีศรัทธา ตามยถาลังตน ด้วยกมลจิตศรัทธา แต่โดยอชฌาสรยนั้น โดยเราพรรณนาถวาย ตามอภิปรายนี้แล^{๕๐}

๕. อุปมาโฆหาร เป็นโฆหารเปรียบเทียบซึ่งในพระมาลัยคำหลวงมีโฆหาร เปรียบเทียบมากมาย เช่น เปรียบพระมาลัยมีฤทธิ์เหาะเหินเดินอากาศ ไปนรกสวรรค์ได้ตั้ง พระโมคคัลลานะ ความว่า “มาลัยเทพนามา มีศรัทธาประสิทธิ์ ท่านธรณฤทธิ์ประเสริฐ ปรีชา เลิศสามารถ สุขุมอรรดัจจา สิ้นราคาทิกิเลส ศีลวิเศษสันโดษ ปองประโยชน์จะโปรดสัตว์ ธรง อรหัตต์คอดุล ทรคุณคัมภีร์รัตน์ ปรากฏสรัทธารา ในศาสนามุนีวรมณ ตั้งจันทรจจรรัส ปรัศว์ ฟืนคัคณา”^{๕๑}

ยถาปี โมคคัลลาโน จ คุจพระโมคคัลลานอันเลิศ ประเสริฐเมตตาคจิต เสด็จด้วยฤทธิ์ สามารถ ไปโปรดสัตว์นรกการณ แล้วเห็จทยานยังสวรรค์ โปรดอมรสรรพเทเวศร ด้วย

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๑ - ๑๐๓.
^{๕๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ธรรมเมศประเสริฐ การุญเลิศสมบัติ^{๕๒}

ข้อความในพระมาลัยคำหลวงตอนที่กล่าวถึงขบวนของเทวดาทั้ง ๑๒ องค์ก็มีอุปมา
โวหารแทรกไว้ แต่ที่จะเห็นอุปมาโวหารชัดก็ในตอนทีกล่าวถึงขบวนเสด็จของพระศรีอารีย
เมตไตรยตั้งข้อความที่ว่า “เป็นบริวารแสนโกฏิ พรรณารายโชติรังรอง แฉวเถือก่องทั่วสกล
แสงขาวปนเพชรพราย สีแดงฉายดังดวงสุริย์ สีแสดจรรณูดังแดดแจ่ม สีเขียวแข่งมรกต เทพสี
ขนดสรพรรณ เหลื่อมหลากกันสีหมู่ ขวาช้อยอยู่หน้าหลัง แสงสีรังเรืองสว่าง พระเสด็จกลาง
บริวาร ดั่งจันทรธารทรงกลด”^{๕๓}

อุปมาโวหารอีกตอนหนึ่งที่ใช้ข้อความไฉ่ดงามคือตอนที่พระศรีอารียเมตไตรยเสด็จ
นมัสการพรจุฬามณี ความว่า

เอวณจ ปน วตุวา โพรสตุโต ยถาหํ ภูเต วทามิ จึงสมเด็จพะเมตไตรย ครั้นแสดงไข
มธุรส อัมฤตย์พจนกถา แต่พระมาลัยเสร็จ แล้วเธอก็เสด็จนมัสการ กระทำสโมธานที่สนับ
ประณมหัตถลักษณะประหมุ คุดตั้งกุศุมัตตัตร์ตัน เหนือมกุฏสวัสดิภิกเสก อันอดิเรกวิโรจน์
ผลึกโชติชัชวาล ก็โอนกฤษณาญชวลิตวา เหนือสุรัตมาสุเบญจางค์ ประดิษฐ์วรางคโสภิต ใน
อัญทิกทักษิณ รัตนอินทนิลเจดีย์ จุลพามณีอิภิมย์ แล้วเธอประนมนมัส พระอรหัตปวรา
วันทนาลาจะลีลาศ แล้วเธอยุรยาตรวีไล ด้วยสุรัสสุรางคในบริวาร แสนโกฏิประมาณมั่งมู
อมรวรสุรศิริวิลาส คาเดียรคายคุดคารา ล้อมจันทรประกาประกัศร คุดสายชโลธรวาริ อัน
จรลีสูเกษิยรสุมุทร อันรุจิรรัตนวิโรจน์ ด้วยรัศมีโชติบรมองค์ รังสีวงบริวาร เรื่องสัทธา
การวิสุทธิ ด้วยแสงมงกุฏสร้อยสน เกษุรณทลสังวาลย์วรรณ ภูษพรายพรรณเรืองรุ่ง คุดสี
รุ่งรุ่งอร่าม พพานพลาหมปลีกแพลมแจ่มกระจ่างแจ่มจรัสจันทร เบื้องบุรพ์พรรณพรายรัตน์
ทักษิณศัทธาการเมือง ปนิมเมถ็องมถังมาศ อุดรคายเดียรคา สุรคัญญาบรรยง ล้อมรอบองค์
บรมธรรม์ บริเวณวรรณบริวาร จักจรสถานคุดิตสวรรค คุดหงส์สุวรรณบินเบื่อง ปักษา
เนื่องนองนันต์ ฯ^{๕๔}

ยถาปี สีโห ปวโร มิคานํ คุดไกรสรสีหราช บริวารชาติมฤคินทร์ คุดนฤปดินทร์ศรเดช
มิกษัตริย์เกษตบริพาร คุดมัจฉาพวอินทร์ สุรสุรินทรเดียรคาย คุดเมรุมาศวราชิ สัตต
กัณฑกัรวิวรรณเวียน คุดสมุทเรษิยรสาคร มกุฏชโลธรอัมฤตย์ คุดกัลปพฤษ์เพริศพราย มี

^{๕๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕ – ๓๗.

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๑.

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๑.

รุกขรายเรียงรัน คุจกมุทสุพรรณเรืองรัตน์ ร่ายกุสุมพัตรโกมาศ คุจจักรพรรดิราชปรากฏ
กษัตริย์ประรดชวลี คุจอัคนีศิขรินทร์ รุ่งเรืองวินวิโรจน์ รังสีโชติฉัชวาล เป็นประธาน
อัคนีรุท คือบรมมงกุฎเมตไตรย มีอุประมานุประโมยหลายหลาก อมรแมนมากเมิด
เมื่อบคลาคล้ำเคลือบคลื่นเคลื่อน คังระลอกเลื่อนครรลัษแลง ยลสขคเสยงสยงเศียร
กระเกริกเกียรติไกรเกรียง คณโฆษเสียงครันครัน ฟากฟ้าฟุ้งฟุ้งเฟื่อง ลั่นภญเลื่อง
แหล่งหล้าสุรสีง สาธุเสียงสาธุ คุจสุริโยภาสพันดวง พระเสด็จล่วงไทรตริงส์ บัดคลถึง
ดุสิตสวรรค์พระเถลิง ถวัลย์ทิพymas วิมานราชเจษฎา เสวยสวัสดิ์ในฟากฟ้า เพียบพัน
สุขรมย์ฯ^{๕๕}

ผู้วิจัยเห็นว่า โวหารที่เด่นสุดในพระมัลย์คำหลวง คือเทศนาโวหาร ด้วยชี้ให้เห็น
คุณโทษ ของการกระทำของตน โดยยกตัวอย่างการบำเพ็ญทานของตัวละครแต่ละตัว เริ่ม
จากพระมัลย์ กระจาชาย พระอินทร์ เทวดานางฟ้าที่ตามเสด็จพระอินทร์ เทวดา ๑๒ องค์ เทวดา
นางฟ้าที่ตามเสด็จพระศรีอาริยเมตไตรย และการบำเพ็ญบารมีของพระศรีอาริยเมตไตรย ส่วน
โวหารอื่น ๆ นั้นเป็นโวหารประกอบที่ช่วยให้เทศนาโวหารเด่นขึ้น

พระมัลย์คำหลวงเป็นวรรณกรรมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เนื้อเรื่องเกี่ยวกับสาวก
ของพระพุทธเจ้าชื่อพระมัลย์ ซึ่งเป็นอรหันต์ที่มีศิวาจริยวัตรอันงดงาม มีปัญญา มีเมตตา กรุณา
และมีอิทธิฤทธิ์ ไปโปรดสัตว์ในนรกและสวรรค์ ได้พบพระศรีอาริยเมตไตรย

พระมัลย์คำหลวงเน้นให้เห็นผลของการทำความดีมากกว่าจะพรรณนาถึงการทำความ
ชั่ว ให้มนุษย์ทั้งหลายมุ่งชวนขวยตั้งสมบุญบารมี สร้างคุณงามความดี เพื่อจะได้เกิดในศาสนา
ของพระศรีอาริยเมตไตรยอันเป็นสังคมในอุดมคติ

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น จะเห็นว่า เรื่องราวของพระมัลย์อยู่ในจิตใจของคนใน
สังคมไทยมาโดยตลอด ด้วยคนไทยมีความเชื่อในเรื่องนรก สวรรค์ เรื่องชาติหน้า และเรื่องพระ
ศรีอาริยเมตไตรย จากความเชื่อในสังคมเหล่านี้ จึงทำให้เรื่องราวของพระมัลย์ถูกนำเสนอ ใน
รูปแบบต่างๆ เช่นพระมัลย์กลอนสวด พระมัลย์ท่องนรกสวรรค์ และพระมัลย์คำหลวง

พระมัลย์คำหลวงเป็นวรรณคดีในสมัยกรุงศรีอยุธยา พระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร
ไชยเชษฐาสุริยวงศ์แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทร้อยสุภาพ และมีโคลงสี่สุภาพต้นเรื่องและท้ายเรื่อง
โดยผู้นิพนธ์มีจุดมุ่งหมายที่จะถวายเป็นพุทธบูชาและอธิษฐานขอให้เกิดทันยุคพระศรีอาริยเมตไตรย

เนื้อเรื่องเริ่มด้วยการบูชาพระรัตนตรัย ต่อมาก็กล่าวถึงพระมัลย์ ผู้มีเมตตากรุณา
ปรารถนาให้สรรพสัตว์พ้นทุกข์ ท่านเป็นพระที่มีฤทธิ์ทำนองเดียวกับพระโมคคัลลานะ

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๓.

การดำเนินเรื่องเป็นไปตามลำดับขั้นตอนกล่าวว่าพระมัลลย์ได้ไปโปรดสัตว์นรก สัตว์นรกฝากความมาบอกญาติให้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ จากนั้นพระมัลลย์พบกระต่ายได้ถวายนกบัว ๘ ดอก และพระมัลลย์ได้นำดอกบัวนั้นไปบูชาพระมหาเจดีย์จุฬามณี ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ได้พบพระอินทร์ เทวดานางฟ้าผู้เปี่ยมไปด้วยกุศลบุญ ได้พบและสนทนากับพระศรีอาริยมตไตรย พระองค์ได้ฝากบอกมนุษย์ให้หมั่นทำบุญกุศล ฟังเทศนาคาถาพันให้จบในวันเดียว กุศลจะนำส่งให้ เกิดทันสมัยของพระองค์

ภรรยา หาทrophyมาได้ ไม่แบ่งปันกันใช้ ก็บ้านแตก ครู อาจารย์ ถ้าไม่ให้ทาน คือ ไม่สั่งสอน ถ่ายทอดวิชาความรู้แก่เราเราก็โง่เขลา คนเรา ถ้าโกรธแล้ว ไม่ให้อภัยทาน^{๒๑} ไม่ยกโทษ ไม่แสดง อโหสิกรรมต่อกัน โลกนี้ก็เป็นกลียุค ชีวิตของคนเราจึงดำรงอยู่ได้ด้วยทาน โลกนี้จะมีสันติสุขได้ ก็เพราะทาน การให้ทานจึงเป็นสิ่งจำเป็น และมีคุณประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อมนุษย์

การให้ทานนั้นมิใช่ทำให้สิ่งใดๆก็ถือว่าเป็นการให้ทานและมีผลไปทุกอย่าง พระผู้มี พระภาคได้ตรัสกับพระสารีบุตรถึงทานที่ให้แล้วมีผลดังที่ปรากฏในทานมหัทผลสูตร ว่าด้วยทานที่มี ผลมากและทานที่ไม่มีผลมาก ตอนหนึ่งว่า “สารีบุตร บุคคลบางคนในโลกนี้ให้ทานอย่างมีใจ เยื่อใย ให้ทานอย่างมีจิตผูกพัน ให้ทานอย่างมุ่งหวังสั่งสมบุญ ให้ทานด้วยคิดว่า ‘เราละโลก นี้ไปแล้วจักบริโภคนิผลทานนี้’ เขาจึงให้ทานนั้น คือ ข้าว น้ำ ฝ้าย ยาน ดอกไม้ ของ หอมเครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีปแก่สมณะหรือพราหมณ์ สารีบุตร เธอ เข้าใจเรื่องนั้นอย่างไร คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ควรให้ทานเช่นนั้นหรือไม่”^{๒๒} พระสารีบุตร ตอบว่า “ควรให้ พระพุทธเจ้าข้า” สรุปได้ว่าทานที่ให้แล้วได้บุญได้แก่ของ ๑๐ อย่างคือ ข้าว น้ำ ฝ้าย ยาน ดอกไม้ ของหอมเครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป ให้แล้วเกิด ประโยชน์แก่ผู้รับเกิดความสุขสำราญกายสำราญใจ

ทานที่ทำแล้วได้บุญ (๑) วัตถุบริสุทธิ์ ของที่จะให้ทานต้องเป็นของที่ตนได้มา โดยสุจริตชอบธรรม ไม่ได้คดโกงหรือจงทำกุศลที่ไม่เบียดเบียนใครมา (๒) เจตนาบริสุทธิ์ คือ มีเจตนาเพื่อกำจัดความตระหนี่ของตนทำเพื่อเอาบุญ ไม่ใช่เอาหน้า เอาชื่อเสียง เอาความเด่นความ ดัง ความรัก จะต้องมิเจตนาบริสุทธิ์ผู้ผ่องทั้ง ๓ ขณะ คือ ก่อนให้ก็มีใจเลื่อมใสศรัทธาเป็น ทุนเดิม เต็มใจที่จะทำบุญนั้น ขณะให้ก็ตั้งใจให้ ให้ด้วยใจเบิกบาน และหลังจากให้ก็มีใจชุ่ม ชื่น ไม่นึกเสียดยสิ่งทีให้ไปแล้ว (๓) บุคคลบริสุทธิ์ คือ เลือกให้แก่ผู้รับที่เป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ มีความสงบเรียบร้อย ตั้งใจประพฤติธรรม ได้แก่ พระสงฆ์ผู้เป็นเนือานาบุญอันยอดเยี่ยมของโลกทาน ที่ถวายแต่พระสงฆ์มีผลมาก^{๒๓}

สำหรับผู้ให้ทานคือตัวเราเองก็ต้องมีศีลบริสุทธิ์จึงจะได้บุญมาก จะเห็นว่าทุกครั้งที่เรา จะถวายสังฆทาน พระท่านจะให้ศีลก่อน เพื่อว่าอย่างน้อยที่สุดในขณะที่เรายังมีศีล ๕ ครบ จะได้ เกิดบุญกุศลเต็มที่ การให้ทานซึ่งประกอบด้วย ๓ ประการข้างต้น จึงได้ผลบุญมาก

^{๒๑} ปิยโสภณ, อภัยทาน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พลัสเพรส, ๒๕๕๐) หน้า ๗.

^{๒๒} อัง. สตุตถก. (ไทย) ๒๓/๕๒/๕๐.

^{๒๓} อภิ.ก.(ไทย) ๓๗/๗๕๗/๘๓๑.

พระสารีบุตรเถระได้อธิบายเรื่องทานวัตถุ^{๒๔}ที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ถึงเหตุแห่งการให้ทาน โดยย่อ ดังนี้

๑. ให้ทานเพราะประสบเข้า^{๒๕}
๒. ให้ทานเพราะกลัว^{๒๖}
๓. ให้ทานเพราะคิดว่า ‘เขาได้ให้แก่เราแล้ว’
๔. ให้ทานเพราะคิดว่า ‘เขาจักให้แก่เรา’
๕. ให้ทานเพราะคิดว่า ‘การให้ทานเป็นการดี’
๖. ให้ทานเพราะคิดว่า ‘เราหุงหากินเองได้ ชนเหล่านี้หุงหากินเองไม่ได้ การที่เราหุงหากินเองได้ จะไม่ให้ทานแก่ชนเหล่านี้ผู้หุงหากินเองไม่ได้ไม่ควร’
๗. ให้ทานเพราะคิดว่า ‘เมื่อเราให้ทานนี้ กิตติศัพท์อันงาม ย่อมขจรไป’
๘. ให้ทานเพื่อเป็นเครื่องประดับจิต และปรุ้งแต่งจิต^{๒๗}

จากเรื่องพระมาลัยคำหลวง การให้ทานที่ปรากฏในเมืองนรก เกิดจากเหตุ ๓ ประการ คือ ๑) ให้ทานเพราะกลัว จากที่ญาติทั้งหลายได้ทราบข่าวจากเมืองนรกก็กลัวความทุกข์ทรมานที่จะได้รับ พวกกันทำบุญให้ทานและอุทิศกุศลไปให้แก่ญาติผู้ล่วงลับ ๒) ให้ทานเพราะคิดว่าเป็นการดี เป็นการดีที่พวกคนได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระมาลัยเถระ ได้รู้ถึงผลกรรมแห่งการประพฤติดนไม่ดี ๓) ให้ทานเพื่อเป็นเครื่องประดับจิตและปรุ้งแต่งจิต คือการให้ทานจะทำให้เป็นผู้เปิดใจกว้าง ยอมรับเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นได้ดี มีจิตใจอ่อนโยนเหมาะแก่การปฏิบัติธรรมขั้นสูงต่อไป

^{๒๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๖/๓๔๕).

^{๒๕} ให้ทานเพราะประสบเข้า หมายถึงเมื่อพบว่าเขามาหา ให้หรือสักครูก็สามารถให้ทานได้ ไม่รู้สึกหนักใจที่จะถวายทาน (อภ.อภุฎก.อ. (บาลี) ๓/๓๑/๒๕๓).

^{๒๖} ให้ทานเพราะกลัว ในที่นี้หมายถึงให้ทาน เพราะกลัวคำหิณินิเดียน หรือกลัวอบายภูมิ (อภ.อภุฎก.อ. (บาลี) ๓/๓๑/๒๕๓).

^{๒๗} ให้ทานเพื่อเป็นเครื่องประดับจิตและปรุ้งแต่งจิต ในที่นี้หมายถึงให้ทานเครื่องประดับจิตในการเจริญ สมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน เพราะทานจะทำให้จิตใจให้อ่อนโยน เหมาะแก่การเจริญกัมมัฏฐานทั้งสอง (อภ.อภุฎก.อ. (บาลี) ๓/๓๑/๒๕๓).

ช พหลว พุ พย พทหุ ฤชา พุ ๑ ฐ ฤ ธิ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

ช พหลว พุ พย พทหุ ฤชา พุ ๑ ฐ ฤ ธิ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

ว พุ มพตฤทช (ฤ. .ฤทฎ) ๐ ฝัซ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

ว พุ มพตฤทช (ฤ. .ฤทฎ) ๐ ฝัซ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

ว พุ วมม ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

^{๓๒} เสนาะ ผดุงฉัตร, ปทานุกรม ฉบับนักเรียน, (กรุงเทพมหานคร : เกรท เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๕๖.
^{๓๓} พระธรรมปิฎก, พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๕๑๑.
^{๓๔} คุรายละเอียดใน พระธรรมปิฎก, พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๗๒๕ - ๗๓๑.

คู่มือการเป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมาลัยคำหลวงจะกล่าวชัดในเรื่องของกายกรรม การแสดงออกทางกาย มากกว่าทาง วาจา และทางใจ ด้วยการแสดงออกทางกายนั้นเป็นรูปธรรมจึงเห็นภาพได้ชัดเจน ส่วนทางวาจา และทางใจนั้นเป็นนามธรรมอาจเห็นไม่ชัด ด้วยกวีมิได้บรรยายไว้ทั้งหมด ผู้วิจัยพึงขอหยิบยกถึง การทำกุศลของเทวดาบางองค์ไว้ให้เห็นเป็นตัวอย่างในการสร้างความคิด ที่เรียกว่าเป็นกุศล ตัวอย่างเทวดาผู้สร้างกุศลกรรมทางกาย ไม่เบียดเบียนสัตว์ รู้จักการแบ่งปัน ได้แก่

เทวดาผู้มีพร ^{๗๕} หรือองค์ เมื่อก่อนเป็นมนุษย์ยากจนเข็ญใจ มีอาชีพเกี่ยวหญ้า ให้ทาน กาคด้วยข้าวเพียงก้อนเดียว เมื่อตายก็ได้มาเกิดบนสวรรค์ มีบริวารร้อยองค์ ดังข้อความที่ว่า “ว่าเทพนีอยู่มนุษย์ ประคาสุดทลิตทา เทียวเกี่ยวหญ้านันดร ขายเลี้ยงชีวันอาตมา ให้ ทานกบหิงส์ ข้าวก้อนหนึ่งเท่านั้น ม้วยคลสวรรคเสวยสวัสดิ มีบริษัร้อยองค์ ด้วยผลส่ง สีสวรรค”^{๗๕}

ตัวอย่างเทวดาผู้สร้างกุศลกรรมทางกาย ทางวาจา ชักชวนผู้อื่นมาทำบุญ ได้แก่

เทวดาผู้มีบริวารแปดหมื่นองค์ เดิมเป็นคนยากจน เห็นสงฆ์บิณฑบาตอยู่ตามทาง ก็เอา อาหารของตนไปถวาย และบอกชาวบ้านให้นำอาหารมาถวายด้วย ชาวบ้านก็ชื่นชมและนำอาหาร มาถวาย การที่ได้ทำบุญและได้ชักชวนให้ผู้อื่นมาทำด้วยเป็นผลให้ไปเกิดบนสวรรค์ ดังข้อความว่า

ว่าเทวราชนี้ไชร อูบัติในทลิตทา เห็นสมณาอาชาจัน เทียวบิณฑบาตโดยสกล เอาโภชนัน ตนแต่งถวาย เอาภาชนะผายตามตรอก ตักเดือนบอกบ้านอื่น ร้องเครื่องขึ้นป่าวชน ท่าน ขวายนตามได้ ใส่บาตรให้ถวายทาน ชนชาวบ้านปริดา ถือโภชามามาก บ้างใส่ฝากทลิต ษาย ได้โภชนหลายเหลือแหล่ เพื่อนเพื่อแผ่ผลทั่ว บทำแต่ตัวเดือนท่าน กุศลปานจะนี้ไชร จึงอูบัติในวิมาน มีศฤงฆารสมบัติ เทพยถึงรัตนอุปา ถวายบูชาเพี้ยมาศ จุลคันธาศทิพย์รส แล้วยี่ประณตทักษิณ สฎูปอินทนิลมณี แล้วยี่นิสีทนาโดยดับ สติคกับเสนาสน์ นั้นแลฯ^{๗๖}

ตัวอย่างเทวดาผู้สร้างกุศลกรรมทางกาย ทางวาจา ทางใจ ได้แก่

เทวดาผู้มีบริวารเก้าหมื่น เดิมอยู่ที่ลังกา เห็นสฎูปบรรจุพระธาตุดของพระพุทธเจ้าก็มี ความศรัทธา จึงนมัสการและถวายดอกกรณณิการ้อยู่อเสมอ และอุทิศศิระะเป็นดอกบัว ดวงตาทั้ง สองต่างดวงไฟ วาจาต่างเทียบ อุทิศใจต่างเครื่องหอม บูชาพระพุทธ พระธรรมและพระสงฆ์ โดย ตลอด ผลบุญนี้จึงทำให้เกิดบนสวรรค์มีบริวารเก้าหมื่น

^{๗๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕.

^{๗๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๓.

ว่าเทพาผู้ไกร เมื่ออยู่ในลังกา เห็นอุบาบรจจุฑาตุ บรมบาทศาสดา มีศรัทธาสาภิรมย์ กร
ประนมวันทนา ดอกกรณิกามาถวาย เรียโรยรายนิรันดร์โสด อุททิศสิโรดมเป็นประทุมมา
อุททิสันยาทั้งสอง ต่างประทับทองโสภา อุททิสวาจาสุสาสน์ ต่างประทุมมาศ เทียนไชย
อุททิสหฤทัยกระมล ต่างสุคนธบุชา แก่พุททาธรรมัส สังฆารัตนนิจกาล ด้วยผลทาน มโหม
ให้สุขโอพารา ในสวรรคานี้ไซ้ ส่วนเทพไกรครันคัล รตนวิมลเจดีย์ กั้นมัสาศิโรเพศ
โอมนกุฎเศศกราบถวาย สุกันทรสร่ายปราชญ์มาลย์ ทักษิณสถานแล้วไซ้ นุ่งนบในเหนือ
อาสน์ เวสวาศ นุ่งแลฯ^{๗๓}

เทพาคผู้มีบิรวารหนึ่งแสน เดิมอยู่เมืองอนูราชเป็นคนเกี่ยวหญ้าขายเลี้ยงชีพ รักษาศีล
และยึดพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง ได้ไปพบหาดทรายขาวสะอาด จึงนำทรายมาสร้างพระเจดีย์ ประดับ
ประคาคด้วยดอกไม้ แล้วน้อมสการด้วยความชื่นชมยินดี ทำแต่ความดี ชื่อสัตย์สุจริตอยู่เสมอ เมื่อ
ตายจากมนุษย์จึงได้มาเกิดบนสวรรค์มีบิรวารหนึ่งแสน ดังข้อความในพระมาลัยคำหลวงที่ว่า

ว่าเทพบุตรองค์นี้ เมื่ออยู่บุรีอนูราช ทุกข์ประคาศเลี้ยงกาย เกี่ยวหญ้าขาย
ชอบธรรมรักษาปัญญาศิลา ไตรสรณานิจกาล จึงจรสถานชโลธา เลียบตามดิราภิรวาด เห็น
หาดกรวด กล้ากลาด ทรายขาวดาศพรายพรณม์ คั่งแสงหิริญหลังหล่อ ก็กอบกวาด
ก่อโกยกอง ประมวลปองเป็นเจดีย์ เสร็จเปรมปรีดีก็มณัส คั่งไพฑูรย์รัตนประภา ประภัส
ราประพราย ขวลิตชายช่วงโชติ แสงสว่างโสดสุรเพลิง เร่งบันเทิงหรรษา เกือบมาลามา
เรียบราย ชมชื่นชายเกษมสันต์ นบอภิวันท์ปราโมทย์ โอมนสิโรดมภิรมย์ ทานพอสม
ทลิตทา ถวายสังฆมา ฉลองฉลาด ประดิพทอาตมทำได้ นมัสไตรทวารา ด้วยวาจามโน
นิตย์ เสริมสุจริตบริบูรณ์ ด้วยกุศลเพิ่มพูนให้ บิรวารได้เป็นแสน เป็นเจ้าเมณอมรนั้น
ครันเทพไปถึงองค์ เจดีย์จง นมัสการ แปรสถานทักษิณ บุษปนิลบุชา คันธโอพาร์ก็สัก
การ นุ่งในฐานอันควรร ลำดับขบวน นุ่งแลฯ^{๗๔}

การทำดีนั้น ผลแห่งกรรมดีจะตกแก่ตนแก่ผู้อื่นหรือแก่สังคมก็ได้ ตามหลักทาง
พระพุทธศาสนาของไทยนั้น ถือว่าใจเป็นใหญ่ที่สุด ใจเป็นสิ่งที่จะบังคับกายและวาจาให้กระทำ
หรือไม่กระทำการใดๆ ได้ ใจจึงเป็นตัวควบคุมให้คนประกอบกิจที่เป็นกุศลได้

^{๗๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕.

^{๗๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕ - ๗๖.

๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

ผลรูป ๒

(ข) ส พ ล ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

เทพนี้ท้าวอภัยภูษณ์ เป็นจอมมกุฎในลังกา เป็นทานาธิปไตย รัตนไตรอุปถัมภก เหยยออกพระศาสนา การวาทะพระไตรรัตน์ ด้วยสักกัสมุทธานุภาพ พุทธิคุณากิ่งบำรุง พระศกูปผลคุณคุณานิธิย์ มารดรบิดอุปถัมภก อวาศกรรมกฏาการ จัดปึงจัญทานนิตยภัตร ถวายสังฆัสติลคพรณิพวกที่พึงพา สรรพยากนานนถ ทานอดิเรกรวดเมื่อ บบ่ายเบื้อบุญบาศ ทั้งผลทานที่ ประสัฏฐ์ ทั้งศีลวัตรที่ประเสริฐ จึงบังเกิดสวรรคภา บรวิวารเป็นขนด์ แสนสมบัติเหลือขนาด เทพยุดาตรมานบ เคารพกราบพระศกูป ถวายเทียนรูปที่ปคันธ์ สุมณท์สวรรคสักการ ทักขินานไตรตรา เรียบมาลาแปลทิสเบญจางคประดิษฐ์สรรพเสร็จ เทพเสด็จที่ สมโดยคับนิยม นั้นแลฯ

(๓) ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

^{๘๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สือตะวัน จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕๑.

^{๘๒} เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ, พระมาลัยคำหลวง, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๐), หน้า ๖๕.

อินทร์วาคือเทเวนทร์ เป็นสามเณรน้อยนัก สงวนศีลรักษ์นิจกาล แล้วอภิบาลอุปัชฌาย์ อาจารย์ยานอบนบ เกียมเคารพนิรันดร์ นั่งนวดพื้นเพ็ยมเฝ้า กวาดผงเผ่าผัดเผื้อ เสนาสนแล้ว ตักน้ำ ฐูปเทียนคำขัดใส น้ำมันใสใ้สว่าง จุดเพลิงพลางพับผ้า ถวายจิรวาเสร็จสรรพ นั่งบสถับโอวาท ฤทลาลาดปรนนิบัติ พระไตรรัตน์ก็บูชา เล่าเรียนธรรมากรรม เมศ บคร้านเนตร ในเพียร กลางคืนเรียนพระธรรม เมื่อกลางวันปรนนิบัติ ศีลวัตรพระอาจารย์ บุญเห็นปาน ดังนี้ สมบัติมีโอพาร์ ด้วยเหตุผลานิสงส์ไซ้ร้ เทพถึงในพุทธสถิต ก็ปุชิตวันทนา มาลยทิพ พาพิงชม ดุจนิยมเทพทั้งหลาย นมัสการถวายในที่ บังควรมีเสนาสนัง เธอก็นั่งเป็นผาสุก แลฯ^{๘๓}

(ญ) ษพพท ลัทธิภัรโฐธิ สฐุำ สษพพท พุทธิเย “ภลขี” ฐุทธฐพฐุ” ำฝฐฐุ ส เกื้อกุลสงเคราะห์แสดงความกตัญญูต่อกันตามสมควร สามิพิงให้เกียรติภรรยา และภรรยาพิงให้เกียรติสามี ผู้เปรียบเสมือนทิสเบื้องหลังของกันและกัน

ธรรมะที่ได้จากเมืองสวรรค์ได้กล่าวถึงเรื่องของสามีภรรยาไว้ ในบทสนทนาของ พระมาลัยกับพระศรีอาริยมตไตรยที่พระองค์ได้กล่าวถึงในยุคของพระองค์ว่าบ้านเมืองมีความสุข ทุกคนรักษาศีล ครองคู่กันหัวเดียวเมียเดียว ดังข้อความว่า “ส่วนว่าพรรคสตรี บสพสามิเป็นสอง ฝ่ายบุรุษครองหญิงเดียว ห่อนโทนเทียวแสวงหา เพิ่มภรรยาสองคน ห่อนลวงกลกามอื่น ลอบชม ชื่นเมียชาย เมียเดียวดาจนาศ รักพิศวาสเสน่หัง อัญมัญญ์ทั้งสอง ครอบครองกันทุกเมื่อแล ฯ”^{๘๔}

(ง) มิตรสหาย ผู้เป็นทิสเบื้องซ้าย^{๘๕} มิตรสหายที่ต้องพบปะพียงพาอาศัยแสดงน้ำใจ เกื้อกูลกันอยู่เสมอ พึงสงเคราะห์แสดงความกตัญญูต่อกัน

เรื่องการให้ความอนุเคราะห์มิตรสหาย ผู้วิจัยขอยกให้เห็นถึงเทวดาผู้มีบริวารหนึ่งพัน เดิมเป็นคนเลี้ยงโคอยู่กลางไร่ เอาอาหารไปให้ทานแก่เพื่อนเลี้ยงโคด้วยกัน เมื่อตายก็ได้มาเกิดเป็น เทวดา มีบริวารหนึ่งพัน ดังข้อความว่า

อันดับนั้นเทวา บริวารมาถึงพัน รัศมีวรรโณพาร ช่วงชัชวาลย์ทิสฯ จึงพระมาลัยถาม อินทร์ว่านามเมตไตรย เทพว่าไซ้ร้รญาณ เธอว่ากาลก่อนกล เทพทำผลเป็นไฉน มัชวานไกร พจนฯ ว่า เทพแต่ก่อนกาล เป็นคบาลกลางไร่ เอาโภชนไปให้ทาน เพื่อนโคบาลคูกัน

^{๘๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๑.

^{๘๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๕.

^{๘๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๐/๒๑๕.

บุคคลนั้นเพียงนี้ ให้ผู้มีศีลคุณ ผู้อับบุญบสิบไว้ ถ้าผู้ใดให้ทาน ให้บริวารพันหนึ่ง รูปโถม ฟิงพอใจ เทพนั้นไซ้ร้กัวันทา ทักยนิศิรากราบไหว้ ถวายมาลัยคันชรศ ก็ประณตประจิมทิส ให้ นั่งในสถานที่ นั้นแลฯ^{๘๖}

(จ) ทาสกรรมกร ผู้เป็นทิสเบื้องล่าง^{๘๗} บุคคลที่ต่ำกว่า ลูกจ้างเปรียบเสมือนทิสเบื้องล่าง ที่นายจ้างต้องแสดงความอุปการะต่อลูกจ้าง เพราะลูกจ้างทำกิจการงานต่างๆ ให้สำเร็จ ประโยชน์ และในขณะที่เดียวกันลูกจ้างก็ต้องแสดงความกตัญญูต่อนายจ้างในฐานะของผู้มีอุปการะคุณ

ในพระมาลัยคำหลวงได้กล่าวถึงเทวดาผู้ให้การอุปการะยากยกยอจน ได้แก่เทวดาผู้มีบริวารห้าหมื่น เดิมชื่อดิษราช เป็นผู้ที่บูชาพระรัตนตรัย รักษาพระธรรม เคารพพระสงฆ์ รักษาศีลแปลในวันอุโบสถเสมอ ไม่เคยเบื้อหน้ยต่อการทำทานแก่คนยากจน เมื่อตายจึงได้ไปเกิดบนสวรรค์มีบริวารห้าหมื่น ดังข้อความที่ว่า “เทพสถิตตามพีบรรณใน นุชอภัยทฤษฐนารถ นามดิษราช ศรัทธา ปสันนาพุทรรัตน์ ธงธรรมมัสสังฆา เคารพสาธุนิจัง ปัญจสิลลังอรัธา อัญจสิลาอุโบสถ ทานปรากฎท้าวทวีป บรรบริบตระหน้หน้ย ทริพย์รับจ่ายจำแนก ยากแจกนิจกาล ด้วยกุศลมาน มากมาย บริวารหลายคับคั้ง”^{๘๘}

(ฉ) สมณพราหมณ์ ผู้เป็นทิสเบื้องบน^{๘๙} ในฐานะของพุทธศาสนิกชน ฟิงแสดงความกตัญญูต่อพระสงฆ์สาวก เพราะพระสงฆ์เป็นหนึ่งในพระรัตนตรัย เป็นผู้สืบพระศาสนา ทำหน้าที่เผยแผ่หลักธรรมคำสอน โดยนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาบอกกล่าว สอนชาวพุทธ ให้รู้หลักคำสอนที่ถูกต้อง พระสงฆ์จึงเปรียบเสมือนทิสเบื้องบน

วพุ ะฮั ฤฮู พิว สี (Walpola Rahula) วพุ ษชา ฮิชะ ษ พณ ะ พชรุช ิ ผัซ วฒิมว าย ษ อี้ ษ ณุชะ ส่า สว าย มชี ฐว พุ่า ฐฎ-ยช พิว ัญญ พุ ิ จมิมณ ญั อย วฒิมว าย-ยช ทำ ฐฎ-ว พุ่า ะชั ฤฤ พุ ั ว พุ ั าย ญ พุ ะ “ษชา ฒิ ษ หวะช มี ญจท พ ฤ ุ วิธฤ พุ ั ทย ะ ษช ุ วย ษช ะ สช ุ วิธ ัญ พุ ั ษ ะ ฮช ุ วิธฤ พุ ั ทย ะ ฮช ะ ฮช ะ ษช ะ สช ะ”

^{๘๖} เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ, พระมาลัยคำหลวง, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาราช, ๒๕๕๐), หน้า ๕๘.

^{๘๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๑/๒๑๕.

^{๘๘} เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ, พระมาลัยคำหลวง, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาราช, ๒๕๕๐), หน้า ๖๗.

^{๘๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๒/๒๑๖.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อริยมรรคมี องค์ ๘^{๐๕} ที่อริยสาวกเข้าอาศัยอยู่นานแล้ว เป็นคุณมีผลใหญ่ และอานิสงส์ใหญ่ มีความรุ่งเรืองแผ่ไพศาลมาก การเข้ารักษาอุโบสถ นับว่าเป็นการเข้าถือบวชของคฤหัสถ์ เพราะเป็นอุบายเว้นจากบาปแล้วอบรมบ่มกายวาจาใจให้สุข เกิดเป็นรศหวน ซึ่งเป็นผลที่ต้องการ ทั้งทางคฤหัสถ์และคฤหัสถ์ธรรม จริงอย่างนั้น น้ำใจอริยาศัยอันธรรมอบรมบ่มให้สุขแล้ว ย่อมเกิด รศหวนคือนำเคารพและนำคบค้าสมาคมด้วยความสนิทสนม กายและวาจาอันศีลอบรมบ่มให้สุขแล้ว ย่อมเกิดรศหวน กล่าวคือกิริยาทางกายหวนตาน่าดูน่าชม คำพูดทางวาจา ก็หวนหู ฟังไม่รู้เบื่อ อุโบสถศีล เป็นศีลระดับสูงของชาวพุทธผู้เป็นฆราวาส เป็นศีลที่มีความ สำคัญยิ่ง ถือเป็นสมบัติ อันล้ำค่าของชาวพุทธ

พระศรีอาริยเมตไตรยตรัสเรื่องของการรักษาศีลไว้ดังที่ปรากฏในพระบาลีคำหลวง ดังนี้

๑. บุคคลหากปรารถนาจะได้เกิดทันยุคสมัยของพระองค์จะต้องรักษาศีลให้บริสุทธิ์ไม่ เบียดเบียนซึ่งกันและกัน

^{๐๐๕} องค์มรรคแต่ละข้อมีนัยพิสดาร ดังนี้

๑. สัมมาทิฐิ หมายถึงเห็นอริยสัจ ๔ เห็นไตรลักษณ์ หรือเห็นปฏิจสงมุปบาท
๒. สัมมาสังกัปปะ หมายถึงความนึกคิดในทางสละปลอดจากกาม ความนึกคิด ปลอดจาก พยาบาท และความนึกคิดปลอดจากการเบียดเบียน
๓. สัมมาวาจา หมายถึงพูดคำสัตย์ พูดไม่ส่อเสียด พูดคำอ่อนหวาน พูดสิ่งมีสาระ
๔. สัมมากัมมันตะ หมายถึงไม่เบียดเบียนชีวิตสัตว์ทั้งหลาย ไม่ลักทรัพย์ ไม่ ประพฤติผิดในกาม
๕. สัมมาอาชีวะ หมายถึงเว้นมิจลาชีพ ประกอบสัมมาอาชีพ
๖. สัมมาวายามะ หมายถึงเพียรระวังความชั่วไม่ให้เกิดขึ้น เพียรกำจัดความชั่วที่ เกิดขึ้นแล้ว เพียรทำความดีให้เกิด เพียรรักษาความดีไว้
๗. สัมมาสติ หมายถึงพิจารณาเห็นกายในกาย เวทนาในเวทนา จิตในจิต และธรรม ในธรรม
๘. สัมมาสมาธิ หมายถึงฌาน ๔ ดูรายละเอียดใน อภิ.วิ.(ไทย)๓๕/๔๘๖-๔๘๗/๓๗๑-

๓๗๑.

๕. ครั้นได้ฟังพระธรรมเทศนา ก็จักได้บรรลุมรรคผล นิพพานเป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา

ชาวพุทธไทยจะนิยมฟังเทศน์มหาชาติ ซึ่งพุทธศาสนิกชนทุกคนต่างมีความเชื่อว่า ใครได้ฟังเทศน์มหาชาติครบ ๑๓ กัณฑ์ ๑,๐๐๐ คาถา จบในวันเดียวจะได้รับอานิสงส์อันยิ่งใหญ่ ถึง ๕ ประการนี้

ค) ความประมาท

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเรื่องของคนที่ประมาทไว้ใน อสาดรูปชาดก ว่าด้วยสิ่งที่ครอบงำคนขาดสติ ไว้ว่า “ สิ่งที่ไม่น่ายินดีย่อมครอบงำคนประมาทด้วยอาการที่น่ายินดี สิ่งที่ไม่น่ารักย่อมครอบงำคนประมาทด้วยอาการที่น่ารัก สิ่งที่เป็นทุกข์ย่อมครอบงำคนที่ประมาทด้วยอาการแห่งความสุข”^{๑๐๖}

ณฺะ สฤพฺ ส ภ ญฺโ ช พช ฝณฺะ สพิ รณฺพิ ร ช ฝณฺะ สพฺ สฝุ ะฐฺ ว พุ ภู ขรฺพย^{๑๐๗} ปมาโท มจฺจุโน ปทํ ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย ^{๑๐๘} เป็นพุทธพจน์ที่ชี้ให้เห็นว่า บุคคลไม่พึงประมาท ไม่พึงประมาทปัญญา^{๑๐๙} ปัญญาคือเหตุผล ผู้ไม่เห็นความสำคัญของเหตุผล ประมาทเหตุผล จึงไม่ใช่เหตุผล ความไม่ใช่เหตุผลคือความประมาทปัญญา ผู้ประมาทปัญญา หรือ ผู้ไม่ใช่เหตุผล คือผู้เดินอยู่บนทางแห่งความตาย

ความตายนั้น มีทั้งตายด้วยสิ้นชีวิต และตายด้วยสิ้นชื่อเสียง เกียรติยศ ทั้งสองอย่างนี้ เกิดได้แก่ผู้ประมาทปัญญา บุคคลหลีกเลี่ยงจากกรรม ประพฤติตามอธรรม ก็ฉนั้นนั้นเป็นคนเขลา ดำเนินไป สู่ทางแห่งความตาย ชบเซาอยู่เหมือนพ่อค้าเกวียนมีเพลากวียนหักแล้ว ฉะนั้น^{๑๑๐}

^{๑๐๖} พุ.ชา.เอกก. (ไทย) ๒๗/๑๐๐/๔๑.

^{๑๐๗} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๖๖๔.

^{๑๐๘} พุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๒๑/๑๕, พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๑/๓๑.

^{๑๐๙} ไม่พึงประมาทปัญญา ในที่นี้หมายถึงไม่พึงประมาทปัญญาในสมมติและวิปัสสนา เพื่อแทงตลอดปัญญาในอรหัตตผล (ม.อ.อ. ๓/๓๔๓/๒๑๓).

^{๑๑๐} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๐๓/๑๑๑.

จากบทสนทนาของพระมาลัยและพระศรีอาริยมตไตรย พระศรีอาริยมตไตรยได้ตรัส
เล่าให้กับพระมาลัยฟังถึงเรื่องของความเสื่อมอันเกิดจากความประมาทของผู้คนซึ่งไม่รักษา
ศีลธรรม ดังข้อความที่ว่า

พระเมตไตรยท่านเฉลยพลัน ข้าแต่อรหันต์วรรณารถ เมื่อใดพระศาสนบรม สมเด็จพระโคดม
จอมภพ ถึงถ้วนครบห้าพัน ก็อันตรธานพินาศ อันว่า โลกธาตุทั้งหลาย จักระส่ำระสาย
อาภิศรณ อกุศลจะเบียดทวยชน อันว่ากุศลจะพินาศ ถอยชนชาติลำดับกัน อันมนุษย์สรรพ
ทั้งหลาย ความอายุสุดสาบสูญ ก็เกิดอาคูลสังวาส ด้วยประยูรญาติพงศา กับมารดาบุตร
น้องสาวศรีเหลนหลาน คุจสังคาลสุกรา คุจสุนักขาแลแพะพันธุ์ ด้วยสำคัญวิปลาส
บมิอาช อาจอุกบาป คุจเคียรฉานหยาบกะสัน ด้วยกามฉันท์เดือดร้อน อกุศลดื้อน
เดือนแต่ง อายุแห่ง สัตว์น้อย เดิมนับร้อยถอยถด ลำดับลดหลั่นลง ร้อยขวบคงสิบปี
ห้าขวบมีนรवास ใจร้าย กาจโกลี กัลปนนั้นมีนามกร ชื่อสัตถันดรพิงมี มิคสัญญีนามกัลป์
ชนอัญมัญสังวาส บรูจัก ญาติพงศ์พันธุ์ เบียดเบียดกันเกียงโทษ กรูกริวโกรทเกรียงไกร
บ้างถือไม้ไผ่ยู่ท ถืออาวุธวางว้าง ฟันฟาดกลิ้งเกลื่อนกลาด ตายเคียรดาชดาลเคือด ลุยลาญ
เลือดลามไหล คุจน้ำในนงสมุทร ย่อมญาติบุตรธิดา ทั้งภรรยาสามี เกิดไฟริพิโรช
เกลื่อนกลุ้มโกรทแก่กัน ฟาดฟันม้วยมุด ตายสิ้นสุดพวกพาล^{๑๑๒}

พระศรีอาริยมตไตรยจึงโปรดให้มนุษย์จงอย่าตั้งอยู่ในความประมาท ให้เร่งชวนชวย
ทำบุญกุศล มิฉะนั้นจะไม่ทันสมัยของพระองค์ เพราะผู้ที่ตกอยู่ในความเสือกจะสูญสิ้นไปตาม
กรรม ผู้ที่ทำบุญทำกุศลต่อไปจะอายุยืนมากขึ้น ดังข้อความที่ว่า

อนุกุเมน ทิวสสตาชดา ฝูงมนุษย์ชนทั้งหลาย เร่งชวนชวยทำกุศล บุตรทาทิกา
สืบไป ชนวุฒิวัยชโยน ฝูงสัตว์ตางประมาท บเห็นชราพาชมรณา หลงสุขสาพิลาส อายุ
ชาตอสงไขย ก็ถอยไปโดยลำดับ กลกลายเป็นคุจตัน^{๑๑๓}

การดำรงชีวิตดีเพียงไร สำคัญที่ประมาทปัญญาตน และปัญญาผู้อื่นมากน้อยเพียงไร
ประมาทปัญญาตนและปัญญาผู้อื่นมาก ชีวิตจะดีมากน้อยเพียงไร

^{๑๑๒} เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ, พระมาลัยคำหลวง, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาราช, ๒๕๕๐),
หน้า ๑๐๕ – ๑๑๑.

^{๑๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๕.

ภิกษุทั้งหลาย มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้แก้แล้วกล้า
อยู่ครองเรือน”

พระศรีอาริยมตได้ตรัสตรัสอีกว่าเมื่อเกิดยุคเช่นนั้นแล้ว คนที่ไม่อยู่ในศีลในธรรมก็
ล้มหายตายจากไป คนที่ดีมันทำกุศล ก็รวมอยู่ในชุมชนเดียวกัน สร้างบ้านครองเรือนอย่างมี
ความสุข ดังข้อความที่ว่า

ล้วนนรชาติใจกุศล ชวนกันกล่นทำบุญ ศิลเพิ่มพูนฤชาต ปาณาติบาตห่อนทำ ทั้ง
โจรกรรมพธา กามสุมิฉฉาบเสพสร้อย มุสาครองสัจจา ทั้งสุราบดูตกิน เป็นประติทินบมิ
ขาด เป็นสุญาทบส่อเสียด อคใจเคียดผรุสวาท บองอาจลำฝัปลา ทั้งเวรบาตรองตรี
มิฉฉาทิฏฐิปปได้ถือ คบมิตรชื้อสัจจตรง บได้หลงประมาทผิต คร่ำครวญคิดฝ้ายกุศล แล้ว
แผ่ผลบุญญา ทั่วนรกาสรวงสวรรค มณฑลอนันต์จักรวาล^{๑๑๘}

ธรรมสำหรับผู้ครองเรือนนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสไว้แก่อาพาถยักษ์ว่า “บุคคล
อยู่ครองเรือนประกอบด้วยศรัทธา มีธรรม ๔ ประการนี้ คือ สัจจะ ธรรม ธิติ จาคะ ละ
โลกนี้ไปแล้ว ย่อมไม่เศร้าโศก เชิญท่านถามสมณพราหมณ์เป็นอันมากเหล่าอื่นดูซิว่า ในโลกนี้มี
อะไรที่จะยิ่งไปกว่าสัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ เล่า^{๑๑๙}” ซึ่งธรรมสำหรับผู้ครองเรือนนี้เรียกว่า
ฆราวาสธรรม

ฆราวาสธรรม^{๑๒๐} หมายถึง ธรรมสำหรับการครองเรือน มี ๔ ประการ คือ

(๑) **สัจจะ**^{๑๒๑} ความซื่อสัตย์ จริ่งใจต่อกัน เป็นหลักสำคัญที่จะให้เกิดความไว้วางใจและ
ไมตรีจิตสนิทต่อกันขาดสัจจะเมื่อใดย่อมเป็นเหตุให้เกิดความหวาดระแวงแคลงใจกันเป็นจุดเริ่มต้น
แห่งความริ้วราน ซึ่งยากนักที่จะประสานให้คืนดีได้ดังเดิม

^{๑๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๓.

^{๑๑๙} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๖/๓๕๔.

^{๑๒๐} ฆราวาสธรรม หลักธรรมสำหรับการครองเรือน, ธรรมของผู้ครองเรือนมี ๔ อย่าง คือ ๑. สัจจะ
ความจริงเช่น ซื่อสัตย์ต่อกัน ๒. ทมะ ความฝึกฝนปรับปรุงตน เช่น รู้จักข่มใจ ควบคุมอารมณ์ บังคับตนเอง
ปรับตัวเข้ากับการทำงานและสิ่งแวดล้อมให้ได้ดี ๓. ขันติ ความอดทน ๔. จาคะ ความเสียสละ เผื่อแผ่ แบ่งปัน มี
น้ำใจ (ที่มา พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, (กรุงเทพมหานคร: โรง
พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๐).

^{๑๒๑} สัจจะในที่นี้หมายถึง คำสัตย์ ความจริงใจต่อกัน (ที.ป.อ. (บาลี) ๒๐๓/๑๑๒).

(๒) **ทมะ**^{๑๒๒} การรู้จักบังคับควบคุมอารมณ์ ข่มใจระงับความรู้สึกต่อเหตุบกพร่องของกันและกัน รู้จักฝึกฝนปรับปรุงตน แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับนิสัยและอหยาสัยให้กลมกลืนประสานเข้าหากันได้ ไม่เป็นคนถือด้านเอาแต่ใจและอารมณ์ของตน คนที่ขาดธรรมข้อนี้ ย่อมปล่อยให้ข้อแตกต่างปลีกย่อยทางอุปนิสัยและการอบรม กลายเป็นเหตุแตกแยกสามัคคีใหญ่โต และถ้าไม่สามารถปรับตนเข้าหากันได้ก็เป็นอันต้องทำลายชีวิตคู่ครองแยกทางขาดจากกัน

(๓) **ขันติ** ความอดทน อดกลั้น ต่อความหนักและความร้ายแรงทั้งหลาย ตั้งหน้าทำหน้าหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็งทนทาน ไม่หวั่น มั่นในจุดหมายไม่ทอดย^{๑๒๓} คนเราอยู่ด้วยกันจะต้องรู้จักอดกลั้นระงับใจ ไม่ก่อเหตุให้เรื่องลุกลามกว้างขยายต่อไปความร้ายจึงจะระงับลงไป นอกจากนี้ ยังจะต้องมีความอดทนต่อความลำบากตรากตรำ และเรื่องหนักใจต่างๆ ในการประกอบกิจการงานอาชีพอีกด้วย

(๔) **จาคะ** ความเสียสละ สละกิเลส สละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตนได้ใจกว้าง พร้อมทั้งรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็น และความต้องการของผู้อื่น พร้อมทั้งร่วมมือช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่คับแคบเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัว^{๑๒๔}

ธรรม ๔ ประการ คือ สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะดังกล่าวมานี้ มิใช่ประสงค์เป็นข้อปฏิบัติจำกัดเฉพาะในระหว่างคู่ครองเพียง ๒ คนเท่านั้น แต่มุ่งหมายให้ใช้ทั่วไปในชีวิตการครองเรือนทั้งหมด โดยยึดถือเป็นคุณธรรมพื้นฐานของจิตใจ ในการที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีงามกับคนทั้งหลายที่จะอยู่ร่วมหรือติดต่อกี่ยวข้องกันให้เหมาะสมตามฐานะนั้นๆ เพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ชีวิตของตนเอง และแก่ชีวิตของคนอื่นๆ ในสังคม

๓.๔ สรุป

หลักธรรมที่ปรากฏในพระมาลัยคำหลวง ภา๒๑ อหฺมพพ๑ ภา๒๒ ช ๑๒๑ พ๑
๑ อหฺมพพ๑ ภา๒๑ อหฺมพพ๑ ภา๒๒ ช ๑๒๑ พ๑ อหฺมพพ๑ ภา๒๒ ช ๑๒๑ พ๑
๑ อหฺมพพ๑ ภา๒๑ อหฺมพพ๑ ภา๒๒ ช ๑๒๑ พ๑ อหฺมพพ๑ ภา๒๒ ช ๑๒๑ พ๑

^{๑๒๒} ความข่มใจ(ทมะ) ในที่นี้เป็นชื่อแห่งความสำรวมอินทรีย์ เป็นต้น อนึ่ง ความสำรวมอินทรีย์ ท่าน อธิบายว่า ถูกข่มไว้ด้วยสัจจะแล้วจึงเข้าถึงการข่มใจ ผู้ประกอบด้วยความข่มใจและสงบใจชื่อว่าผู้ถึงที่สุดพระเวท อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ส่วนความสงบใจ(อุปสมะ) เป็นไวยากรณ์ของความข่มใจ (ม.อ.อ. (บาลี) ๓/๓๕๖/๒๓๕, ส.สพ.อ. (บาลี) ๓/๔๔-๔๕/๒๔).

^{๑๒๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร: สี่คะวัน, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๔.

^{๑๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๔.

หลักธรรมเรื่องการถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ วรรณคดีเรื่องพระมาลัยคำหลวงแทรกหลักธรรมเรื่องการบูชาพระรัตนตรัยไว้ตั้งแต่ต้นเรื่อง ด้วยพระรัตนตรัยเป็นหลักยึดมั่นในจิตใจของชาวพุทธการถึงพระรัตนตรัยจึงถือเป็นมงคลสูงสุด

หลักธรรมเรื่องการให้ทาน วรรณคดีเรื่องพระมาลัยคำหลวงแทรกเรื่องการให้ทานไว้ตั้งแต่ต้นเรื่อง โดยเริ่มจากการฝากความของสัตว์ในนรก ที่ผู้วิจัยถือว่ามีความสำคัญ จึงเขียนเรื่องการให้ทานไว้ในธรรมะที่ได้จากเมืองนรก ด้วยสัตว์ในนรกย้ำให้เห็นความสำคัญของการให้ทานแล้วทำบุญกวาดน้ำอุทิศส่วนกุศลมาให้ การให้ทานไม่ว่าจะเป็นการทำบุญตักบาตร การให้อภัยซึ่งกันหรือการให้ธรรมเป็นทานก็ไม่ควรลดละทั้งสิ้น โดยเฉพาะธรรมทานนั้นถือว่าเป็นการให้ที่ประเสริฐที่สุด

หลักธรรมเรื่องการรักษาศีล วรรณคดีเรื่องพระมาลัยคำหลวงสอนให้พุทธศาสนิกชนรักษาศีล โดยสาธกจากตัวละครในเรื่องที่รักษาศีลเป็นนิจจะได้านิสงส์เช่นไร เรื่องศีลถือว่ามีอิทธิพลต่อพุทธศาสนิกชนมาก ผู้ใดละเมิดไม่ปฏิบัติจะทำให้ตกนรกขุมต่างๆ แต่ถ้าปฏิบัติอยู่นิจก็จะได้เสวยสุขบนสวรรค์ดังเทวดาทั้ง ๑๒ องค์

หลักธรรมเรื่องการฟังธรรม เรื่องพระมาลัยคำหลวงจะเน้นที่เรื่องการฟังเทศน์มหาชาติ ซึ่งสอนว่าหากผู้ใดฟังเทศน์มหาชาติคาถาพันจบในวันเดียว จะได้เกิดทันยุคพระศรีอาริยมุตไตรย

หลักธรรมเรื่องกุศลกรรม วรรณคดีเรื่องพระมาลัยคำหลวงได้กล่าวถึงกุศลกรรมไว้ทั้งเรื่อง ด้วยเน้นให้คนกระทำความดี ให้กำลังใจกันในการทำบุญทำกุศลให้เพิ่มพูน โดยใช้านิสงส์การประพฤติธรรมของเทวดานางฟ้าเป็นตัวอย่างในการสอน

หลักธรรมเรื่องความกตัญญูกตเวที วรรณคดีเรื่องพระมาลัยคำหลวงให้เห็นหลักธรรมเรื่องความกตัญญูกตเวที จากพฤติกรรมของตัวละครสอดคล้องกับเรื่องทศ ๖ ให้เห็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยไม่หวังผลตอบแทน

หลักธรรมเรื่องความประมาท วรรณคดีเรื่องพระมาลัยคำหลวงแทรกเรื่องของความประมาทไว้แม้ว่าจะไม่ชัดเจนนักแต่ก็ให้รู้วามนุษย์เราไม่ควรประมาทปัญญา ผู้ประมาทปัญญาหรือผู้ไม่ใช้เหตุผลคือผู้เดินอยู่บนทางแห่งความตาย เราจึงไม่ควรประมาททั้งทางกาย วาจา ใจและไม่เห็นผิด ด้วยความประมาทคือหนทางแห่งความตาย

หลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือน วรรณคดีเรื่องพระมาลัยคำหลวงได้กล่าวถึงหลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือนไว้ โดยชี้ให้เห็นโทษแห่งเหตุที่ทำให้ยุคพระสมณโคดมเสื่อม ผู้ไม่มีศีลมีธรรมจะอยู่ไม่ได้ บ้านเมืองจะล่มสลายเพราะมีผู้ไม่ประพฤติธรรม ไม่มีความซื่อสัตย์ ไม่รู้จักข่มใจตนเอง ไม่มีความอดทนอดกลั้น และไม่มีความเสียสละ

หลักธรรมที่เด่นที่สุดในพระมาลัยคำหลวงก็คือเรื่องการทำทาน ที่ประกอบด้วยวัตถุทานที่บริสุทธิ์และเจตนาที่บริสุทธิ์ ของที่ให้ไม่จำกัดว่ามากหรือน้อย มีค่าหรือไม่มีค่า จะเป็นของดีประณีตมากหรือน้อยไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เจตนาในการให้ทานนั้น ตามกำลังทรัพย์และกำลังศรัทธาที่ตนมีอยู่ การให้ทานในพระมาลัยคำหลวงปรากฏอยู่ตลอดทั้งเรื่อง ตั้งคำฝากสั่งของเหล่าสัตว์นรก การบำเพ็ญกุศลของเหล่าเทวดาทั้งหลายมีทานเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยทั้งสิ้น หรือในส่วนของพระศรีอาริยมตไตรยก็โปรดให้ทำทาน และแสดงทานบารมีของพระองค์แก่พระมาลัย ท่านจึงเป็นหลักธรรมเด่นและหลักธรรมที่สำคัญในเรื่องนี้

จากหลักธรรมดังกล่าวข้างต้นล้วนเป็นสิ่งที่พุทธศาสนิกชนชาวไทยทุกคน ได้รับการปลูกฝังอยู่เป็นประจำ และพึงปฏิบัติสืบเนื่องต่อไปเพื่อธำรงพระพุทธศาสนาให้อยู่คู่ประเทศไทยและมวลมนุษยชาติต่อไป

บทที่ ๔

อิทธิพลของพระมาลัยคำหลวงที่มีต่อสังคมไทย

พระมาลัยคำหลวงเป็นวรรณคดีเกี่ยวกับสาวกประวัตินี้ที่มีบทบาทสำคัญต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของคนไทยในเรื่อง บาปบุญ นรกสวรรค์ เช่นเดียวกับเรื่องไตรภูมิพระร่วง เมื่อเวลาคนเฒ่าคนแก่ทำบุญสุนทาน ก็มักจะอธิษฐานให้ได้ไปเกิดในยุคพระศรีอาริย์เมตไตรย นั่นหมายความว่า อิทธิพลของพระมาลัยคำหลวงได้ครอบคลุมความรู้สึกนึกคิดของคนไทยสมัยก่อน ซึ่งแสดงออกมาในความเชื่อเกี่ยวกับโลกนี้โลกหน้า เพราะสมัยพระศรีอาริย์เป็นสมัยที่จะมาในอนาคต ผู้ที่จะพบพระศรีอาริย์ได้จะต้องตั้งมั่นอยู่ในความดี การกรวดน้ำแผ่ส่วนบุญไปให้ผู้ตายเข้าใจกันว่าคงได้เข้ามาจากเรื่องนี้ ในเรื่องพระมาลัยคำหลวงได้กล่าวถึงตอนที่พระมาลัยกลับขึ้นมาจากนรกนั้น ผูกเปรตในนรกฝากให้พระมาลัยมาบอกญาติพี่น้องให้ทำบุญ แผ่ส่วนกุศลลงไปให้

เรื่องพระมาลัยคำหลวง เนื้อหาเน้นหนักไปในการแสดงให้เห็นผลของการทำความดีมากกว่าการพรรณนาถึงการทำชั่ว จึงได้พรรณนาถึงความรื่นรมย์ไว้อย่างละเอียด มากกว่าที่จะกล่าวถึงความน่าเกลียดน่ากลัวในนรกเหมือนอย่างไตรภูมิพระร่วง

แต่เดิมนั้นมีพิธีสวด “มาลัยสูตร” กันในงานพิธีมงคลสมรส ขณะที่เจ้าบ่าวไปนอนเฝ้าหอ ฝ่ายเจ้าสาวและเจ้าบ่าวจะหาชายที่เป็นบัณฑิตฝ่ายละ ๒ คน มาสวดคัมภีร์มาลัยสูตร เป็นทำนองโอดครวญอ่อนหวานเพื่อเป็นการสั่งสอนเจ้าบ่าวเจ้าสาวให้รู้จักบาปบุญคุณโทษประพฤติดังสิ่งที่เป็นประโยชน์ ประเพณีที่ว่ามานี้ ถ้าจะมีมาแต่เดิมาปัจจุบันก็คงจะเลือนๆไปมากแล้ว เพราะสวดมาลัยในปัจจุบันนี้ใช้แต่สวดในหน้าศพ ทุกวันนี้บางวัดก็ยังคงมีสวดพระมาลัยอยู่บ้าง นานๆจะพบสักครั้งหนึ่ง

ด้วยเหตุที่เรื่องพระมาลัยคำหลวง มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่ของคนไทยมาแต่เดิม ดังนั้นจึงขอสรุปเกี่ยวกับอิทธิพลของพระมาลัยคำหลวงที่มีต่อสังคมไทยไว้ดังนี้

- ๔.๑ ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี
- ๔.๒ ด้านวรรณศิลป์
- ๔.๓ ด้านศิลปกรรม
- ๔.๔ ด้านคติความเชื่อของสังคม

๔.๑ ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี

พระมัลลย์คำหลวงมีอิทธิพลต่อขนบธรรมเนียมประเพณีไทยเราทั้งพิธีมงคลและอวมงคล เรื่องพระมัลลย์จึงเป็นที่ติดอกติดใจและแพร่หลายในหมู่คนไทยมาช้านาน เช่น ประเพณีการเทศน์มหาชาติ การสวดพระมัลลย์ในพิธีแต่งงาน เพื่อเป็นการสั่งสอนเจ้าบ่าวเจ้าสาวให้รู้จักบาปบุญ

คุณโทษและปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีงามต่อการสวดพระมัลลย์นิยมสวดในงานอวมงคล คืองานศพ ประเพณีการใส่เครื่องสักการะในมือศพ และประเพณีการกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่คนตาย

ซึ่งผู้วิจัยเห็นควรนำประเพณีที่กล่าวข้างต้นมาเขียนไว้ให้เป็นที่รู้จักและเห็นความสำคัญ ดังนี้

- ๔.๑.๑ การเทศน์มหาชาติ
- ๔.๑.๒ ประเพณีการสวดพระมัลลย์
- ๔.๑.๓ เครื่องสักการะในมือศพ
- ๔.๑.๔ การทำบุญกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล
- ๔.๑.๑ การเทศน์มหาชาติ

พระมัลลย์คำหลวง นับว่ามีส่วนสำคัญที่ทำให้ประเพณีการเทศน์มหาชาติเป็นที่นิยมในพุทธศาสนิกชน ด้วยพระมัลลย์คำหลวงได้อ้างถึงพระดำรัสของพระศรีอาริยมตไตรยที่ฝากความมายังมนุษย์ เน้นย้ำให้เห็นถึงความสำคัญของการทำบุญการฟังธรรมที่ได้บุญยิ่งใหญ่ คือการฟังเทศน์มหาชาติซึ่งเป็นเรื่องราวของพระเวสสันดรทรงบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการ

การเทศน์มหาชาติเป็นประเพณีที่มีมานาน ด้วยมั่นใจว่าหากได้ฟังเทศน์มหาชาติ ๑๓ กัณฑ์ จบภายในวันเดียวจะได้รับอานิสงส์ให้เกิดทันสมัยพระศรีอาริยมตไตรย ในพระมัลลย์คำหลวงมีความตอนหนึ่งที่พระศรีอาริยมตไตรย ฝากความมาถึงมนุษย์ไว้ว่า

แม้ผู้ใดจะใคร่พบ จงเคารพตามโอวาท ให้ทำมหาชาติเนืองนิตย์ เครื่องสิ่งละพันจงบูชาให้ จบในทิววันนั้น ตั้งประทีปพันบุชา ดอกปทุมมาถ้วนพัน บัวเพื่อนฝันอินทนิลา ดอกมณฑาโดยจง เทียนแลธงจัตรา เครื่องบูชาทั้งนี้ จงถ้วนถึสิ่งละพัน คนทลิตนั้นตามสม โดยนิยมจะบูชา พระ คาถาถ้วนพัน ให้สดับธรรม์เคารพ จนจบจบอุทาหรณ์ พระเวสสันดร นฤบาล ปัจฉิมกาลสมโพธิ์สมภาร โสคอันอุดม เป็นที่สุดสมในชาตินี้ บุษาพระธรรม์จกครบ

จึงจะได้ประสบองค์ข้า เมื่อจะลงมาอุบัติ จะได้ดำรงโพธิญาณ อันโอฬารอลังการ อัน
ฝูงมนุสสาเหล่านั้น เขาจึงจะทัน ศาสนา เฉพาะภักตราชวิมลพรรณ^๑

จากคำกล่าวนี้จึงเป็นความนิยมและความศรัทธาในกลุ่มชาวพุทธที่ปรารถนาจะเกิดให้
ทันสมัยพระศรีอาริยมตไตรย จึงเร่งที่จะทำความดี ทำบุญทำกุศลฟังเทศน์มหาชาติให้เกิดทันสมัย
ของพระองค์

การเทศน์มหาชาติถือเป็นของดีที่ชาวพุทธต้องช่วยกันสืบทอด การเทศน์มหาชาติมีวิธี
เทศน์เป็นทำนองโดยเฉพาะ จะต้องได้รับการฝึกอบรมศึกษาต่อท่านผู้ทรงคุณวุฒิทางนี้เป็นพิเศษ
ซึ่งพุทธศาสนิกชนทุกคนต่างมีความเชื่อว่า ใครได้ฟังเทศน์มหาชาติครบ ๑๓ กัณฑ์ ๑,๐๐๐ คาถา
จบในหนึ่งวันจะได้านิสงส์มาก^๒

การเทศน์มหาชาตินิยมทำกันมาตั้งแต่ครั้งกรุงสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยา โดยจัดเป็นพระ
ราชพิธีประจำปี คือ ระหว่างเดือน ๑๑ เดือน ๑๒ และเดือนอ้าย ส่วนพิธีเทศน์ของราษฎรนิยมทำกัน
ในวันออกพรรษา(เดือน ๑๑) แต่ปัจจุบันนี้ขึ้นอยู่กับความสะดวกและมีได้ตลอดปีไม่ถือเป็นฤดูกาล
เช่นแต่ก่อน

สำหรับเครื่องกัณฑ์เทศน์นั้น จะประกอบด้วยส้มสุกลูกไม้ ขนมนและกล้วยอ้อยเป็นพื้น
และมีขันเรียกว่า “ขันประจำกัณฑ์” โดยเจ้าภาพเป็นผู้คิดเครื่องกัณฑ์เทศน์และผู้คนที่มาร่วมงานจะ
นำปัจจัยมาใส่ขัน เมื่อถึงกัณฑ์เทศน์ของใครก็ไปประจำอยู่ในที่อันใกล้พอสมควรกับพระเทศน์

ส่วนสถานที่ที่จะเทศน์มักนำต้นกล้วย อ้อย และทางมะพร้าว มาประดับตกแต่ง บางทีก็มี
นกใส่กรง ปลาใส่อ่าง เพื่อจัดบรรยากาศให้คล้ายกับท้องเรื่องที่เกี่ยวข้องกับป่าและมีราชวัติ^๓ ฉัตรธงปัก
เพื่อเป็นการแสดงว่าเป็นเรื่องของพระมหากษัตริย์ ทั้งนี้เจ้าของกัณฑ์มักจะเตรียมดอกไม้รูปเทียน
ให้เท่ากับจำนวนคาถา เช่น ทศพร ๑๕ พระคาถา ดอกไม้รูปเทียนก็อย่างละ ๑๕ ดอก เมื่อจบกัณฑ์ที่
พาทยจะประ โคมเพลงประจำกัณฑ์รับในแต่ละกัณฑ์

สิ่งหนึ่งที่สำคัญที่สุดนอกจากพิธีกรรมแล้ว คือ พระผู้เทศน์ จะต้องมิภูมิรู้และได้รับการ
ฝึกฝนการเทศน์มาเป็นอย่างดี เพราะการเทศน์มหาชาติไม่ใช่เรื่องง่ายนักที่ใครๆก็ทำได้ ซึ่งต้อง

^๑ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ, พระมัลลย์คำหลวง, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๐),
หน้า ๑๐๗.

^๒ นริศ เลี่ยมทอง, คู่มือ มหาเวสสันดรชาดก, (กรุงเทพมหานคร : รวมสาสน์ (๑๕๗๗) จำกัด,
๒๕๔๒), หน้า ๑๗.

^๓ ราชวัติ หมายถึง รั้วแถวที่มีฉัตรปักเป็นระยะๆ.

ได้รับการอบรมมโหรีจากแหล่งวิชาการเทศน์ ที่มีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ถูกต้องตามหลักวิชาการและประเพณี

การเทศน์มหาชาติที่กล่าวถึงในพระมาลัยคำหลวงนี้ยังมีอิทธิพลในด้านวรรณศิลป์อีกด้วย ดังปรากฏในหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือนซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เพื่อพระราชทานพระบรมราชาธิบายถึงการเทศน์มหาชาติไว้ว่า “ในรัชกาลที่ ๑ ที่ ๒ และที่ ๓ ในเดือนสิบเอ็ดขึ้น ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ มีมหาชาติ แรม ค่ำ ๑ มีอริยสังครบทั้ง ๓๐ กัณฑ์ เมื่อเทศน์จบแล้วจึงเสด็จลงลอยพระทิพย์ ในรัชกาลที่ ๔ เลื่อนไปจัดในเดือน ๑๒ ข้างขึ้นบ้าง ข้างแรมบ้าง ไม่กำหนดแน่นอน ในรัชกาลที่ ๕ การเทศน์มหาชาติ เลื่อนลอยไปถึงเดือนอ้าย...”^๔

ในโคลงพระราชพิธีทวาทศมาส ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระยาบำราบปรปักษ์ ได้กล่าวถึงเรื่องการเทศน์มหาชาติไว้ว่าเป็นการทำบุญที่ถือว่าได้บุญมาก ถ้าใครได้ฟังการเทศน์มหาชาติจบ เมื่อตายไปแล้วจะได้มาเกิดในชาติหน้า จะพบกับพระศรีอาริยมตไตรย^๕ ดังข้อความที่ว่า

บ้างมีมหาชาติทั้ง	คาถา พันเอย
มีที่บ้านศาลา	วัดบ้าง
จ่ายกันแจกฎีกา	ตามพวก พ้องพ้อ
หวังประโยชน์สืบสร้าง	เพื่อพ้องเมตไตรย ^๖
จากเรื่องขุนช้างขุนแผนประเพณีการเทศน์มหาชาติได้จัดขึ้นในเดือน ๑๐ และได้กล่าวถึงความเชื่อของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อประเพณีการเทศน์มหาชาติไว้อย่างน่าสนใจดังนี้	
อยู่มาปีระกาศปัดศก	ทยากในเมืองสุพรรณนั้น
ถึงเดือนสิบจวนสารทงฆาดวัน	คิดกันจะมีเทศด้วยศรัทธา
พระมหาชาติทั้งสิบสามกัณฑ์	วัดป่าเลไลย์นั้นวันพระหน้า ^๗

^๔ สมปราชญ์ อัมมะพันธ์, ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนไสตร์, ๒๕๓๖), หน้า ๒๕๘.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘๖.

^๖ นิพนธ์ สุขสวัสดิ์, วรรณคดีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา, (พิษณุโลก : โครงการตำรา มศว. , ๒๕๒๕), หน้า ๑๔.

^๗ กรมศิลปากร, เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ฉบับหอสมุดแห่งชาติ, ธนบุรี : อมรรการพิมพ์, ๒๕๑๐), หน้า ๕๓ – ๕๔.

ข้าวแป้งระเนงคำทำเป็นผง
สิ่งหนึ่งอย่าให้น้อยตั้งร้อยอัน
สัมผัสลูกไม้ไผ่ของสวน
อย่าทำใจทมิฬเขานิทา

มุกกลมขนมกแรงจัดสรร
อย่ากลัวเปลื้องน้ำมันไปซื้อมา
ให้ถั่วถั่วถูกแพงก็ไม่ว่า
เขานับหน้าว่ากูเป็นผู้ดี^{๑๑}

เครื่องกัณฑ์ของนางศรีประจันกับนางพิมมีดังนี้

ครานั้นนางพิมศรีประจัน
บาตรยามบริขารทานผ้าไตร
ขนมมนมเนยก็หลายอย่าง
ข้างหน้าตั้งหมากประจำกัณฑ์

ให้บ่าวยกเครื่องกัณฑ์หาเช้าไม่
สัมผัสลูกไม้เป็นหลายพัน
ยกเข้าไปจัดวางไว้เป็นหลั่น
ปีพาทย์ตีลั่นขึ้นทันที^{๑๒}

อีกข้อความหนึ่งที่ขุนช้างขุนแผนสนับสนุนให้เห็นชัดว่านิยมฟังเทศมหาชาติให้จบใน
วันเดียว โดยเริ่มเทศน์แต่ย่ำรุ่ง ความว่า

ครานั้นเจ้ากัณฑ์ทศพร
ขนของเครื่องกัณฑ์สนับไป
เครื่องกัณฑ์ตั้งพานในการเปรียญ
ชีตันให้ศีลบอกส่วนบุญ
ทศพรหิมพานต์ทานกัณฑ์
ถึงกัณฑ์มหาพนชีตันใจ

ลุกขึ้นตื่นนอนแต่ก่อนไก่
ถึงวัดป่าเลไลยก์ได้อรุณ
จูดรูปเทียนไหว้พระอยู่กรุ่นกรุ่น
แล้วว่าจุนฉิยบทาสิไป
จบพลันกัณฑ์หลังขึ้นตั้งใหม่
จบแล้วเธอก็ไปกุฎิพลัน^{๑๓}

และจบเทศน์มหาชาติตอนเที่ยงคืนพอดี ดังข้อความที่ว่า

อ่านคาถาว่าครบพอจบบาท
ถึงกัณฑ์สักการบรรพด้วยนับไว
ทายกทั้งประสกแลเสีกา

ก็จบเทศน์ลงธรรมาสน์หาชั่วไม่
แล้วต่อไปจบครบสิบสามกัณฑ์
บ้างกรวดน้ำกรวดทำด้วยจอกขัน

^{๑๑} กรมศิลป์ากร, เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ฉบับหอสมุดแห่งชาติ, ธนบุรี : อมรการพิมพ์, ๒๕๑๐),
หน้า ๕๕.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๐.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕ - ๕๖.

โมทนาชื่นชมสมภารกรัน

พอสองยามเสร็จกันครรรไล^{๑๔}

๔.๑.๒ ประเพณีการสวดพระมาลัย

ด้วยชาวพุทธรู้จักพระมาลัยดีเรื่องอิทธานุภาพ ที่ท่านสามารถไปโปรดสัตว์นรก ไปเที่ยวเมืองสวรรค์ บูชาพระจุฬามณี จนได้สนทนาธรรมกับพระศรีอาริยมตไตรย จากเหตุนี้จึงมีผู้นำเรื่องราวของพระมาลัยไปเขียนไว้เป็นวรรณกรรมรูปแบบต่างๆ ซึ่งให้เห็นผลของกระทำความดีและความชั่ว

การถ่ายทอดเรื่องราวของพระมาลัยเป็นไปตามยุคตามสมัย เรื่องราวของพระมาลัยถือเป็นวรรณกรรมวัด^{๑๕} เช่นเดียวกับมหาเวสสันดรและชาดกเรื่องต่างๆ

ศาสตราจารย์ ร้อยตำรวจโทแสง มนวิฑูร^{๑๖} ปราชญ์ทางพุทธศาสนา ซึ่งล่วงลับไปแล้ว ได้สันนิษฐานว่า ในสมัยรัชกาลที่ ๓ ได้มีผู้นำเรื่องราวของพระมาลัย มาแต่งเป็นกลอนสวด^{๑๗} แต่เดิมนิยมสวดกันในพิธีมงคลสมรส เพื่อสั่งสอนคู่บ่าวสาว ปัจจุบันนิยมสวดในงานศพ ที่สืบทอดกันมาเป็นเวลานาน

ประเพณีการสวดพระมาลัย นาวาตรีทองย้อย แสงสินชัย^{๑๘} กล่าวว่า พระที่สวดพระมาลัย นิยมเป็น ๔ รูปเช่นเดียวกับสวดพระอภิธรรมหรือสวดสังคหะ การจะสวดพระมาลัยได้จึงต้องฝึกหัดกันเป็นคณะ เพราะมีท่วงทำนองที่เป็นแบบแผนว่าข้อความตอนนี้ๆ ต้องสวดโดยทำนองอย่างนี้ๆ ทั้งจะต้องมีน้ำเสียงดีพอสมควรจึงจะหัดสวดได้

บางครั้งจะได้ยินว่ามีการสวดคฤหัสถ์ นั่นก็คือเมื่อก่อนนี้ชาวบ้านชาวท้องถิ่น หลังจากพระสวดพระอภิธรรมจบก็จะอยู่เป็นเพื่อเจ้าภาพไม่ให้เจียบเหงา ให้ผ่อนคลายจากความโศกเศร้า

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๓.

^{๑๕} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, ประเพณีการสวดไอ้เอวี่หาราย. (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒.

^{๑๖} ชมรมนักเรียนเก่าแอลเอสอี, พระมาลัยกลอนสวด, (กรุงเทพมหานคร : สหนิกรธรรม จำกัด, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์), หน้า (๓).

^{๑๗} การสอนคตินิยมโดยใช้กลวิธีการสอนทั้งทางตรงและทางอ้อม การมุ่งสอนคตินิยมโดยตรงมีลักษณะคล้ายเทศนา เพียงแต่ใช้รูปแบบคำประพันธ์เข้าช่วย ทำให้น่ามาสวดได้ไพเราะ มีท่วงทำนอง น่าฟังกว่าการเทศธรรมดา.

^{๑๘} ชมรมนักเรียนเก่าแอลเอสอี, พระมาลัยกลอนสวด, (กรุงเทพมหานคร : สหนิกรธรรม จำกัด, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์), หน้า ๑๓๐.

เสียใจจากการสูญเสียญาติ โดยใช้เวลาสวดหลังจากพระสวดพระอภิธรรมจบ จนกระทั่งถึงเวลา ๕ ทุ่ม หรือสวดทั้งคืน เนื้อเรื่องสวดจะกล่าวถึงสังขารม การเกิด แก่ เจ็บ ตาย รำพึงรำพันถึงผู้ตาย คุณงามความดี ปลอบใจเจ้าภาพ สลับกับสวดแทรกตลกขบขัน และตอนท้ายจะกล่าวอ้อและ ให้ระลึกถึงผู้ตาย ให้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย

๔.๑.๓ เครื่องสักการะในมือศพ

การเกิดแก่เจ็บตายเป็นเรื่องธรรมดาของสัตว์โลกทั้งหลาย คนเราทุกคนจะมีวาระสุดท้ายของชีวิต คือ การตายโดยไม่มีใครสามารถหลบหนีได้ เมื่อผู้ใดตายไปแล้ว คนที่อยู่ข้างหลังก็จัดการทำพิธีต่างๆ ให้แก่ศพ เช่น นำศพไปฝังหรือเผาประเพณีคนไทยที่นับถือพุทธศาสนา เชื่อกันว่า เมื่อมีป่วยหนักกำลังจะสิ้นใจ แต่หูตายังไม่ดับหรือมีอาการคืนทวนทวาย บุตรธิดาหรือญาติผู้ใหญ่ จะจัดดอกไม้รูปเทียนบรรจุในกรวยใบตอง ให้ผู้ป่วยหนักถือประนมมือไว้ เพื่อให้ผู้ป่วยระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย จิตใจสงบในวาระสุดท้ายของชีวิต ภายสุจริต วิสุจริต มโนสุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบ พวกเขาหลังจากตายแล้ว จะไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์^{๑๙}

เมื่อผู้ป่วยสิ้นชีวิตก็จะทำพิธีศพตามขั้นตอนและนำกรวยใบตองบรรจุดอกไม้รูปเทียน และดอกไม้สดไว้ในมือศพ ซึ่งอยู่ในท่าประนมมือ โดยเชื่อว่าเครื่องสักการะนี้ผู้ตายจะได้นำไปสักการะพระจุฬามณีเจดีย์สถานในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ดังเช่นที่พระมาลัยได้ไปสักการะพระจุฬามณีความในพระมาลัยคำหลวงกล่าวไว้ว่า

เธอธิดฐานจากฉานเสร็จ ก็เหาะระเห็จด้วยฤทธิ์รงค์ คุจสุวรรณหงส์บินบน ลัดมือคลคลคณาบายักตราวิมลพรรณจะพอจะ เวชยันต์ปราสาท แห่งสุรราชโกสิย์ อันมีในไตรตรึงส์ ตรีษัตถ์ถึงพระเจดีย์ จุฬามณีประดิษฐาน ด้วยรัตนอินทนิล เธอก็ประทักษิณเวียนสถาน ถวายนมัสการแปดทิศ ปัญจางคประดิษฐ์มูรธาธ ถวายอุบลบานไพจิตร ทั้งแปดทิศพระเจดีย์^{๒๐}

จากความที่กล่าวข้างต้นจะเห็นว่าเรื่องพระมาลัยคำหลวง มีส่วนให้เกิดแนวคิดในเรื่องการนำดอกไม้รูปเทียนไปบูชาพระจุฬามณี ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าการปฏิบัติตาม

^{๑๙} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๓/๓

^{๒๐} เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ, พระมาลัยคำหลวง, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๐),

ประเพณีนี้ต้องการให้ผู้ป่วยหนักมีจิตใจผ่องแผ้ว ระลึกถึงพระพุทธรูปคุณยี่ดพุทธธานุสติเป็นอารมณ์ เป็นการบรรเทาทุกข์เวทนาให้ทุเลาลง^{๒๑}

๔.๑.๔ การทำบุญกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล

ประเพณีการทำบุญ^{๒๒} กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลแล้ว พระมาลัย คำหลวง จึงเป็นอีกแรงสนับสนุนหนึ่งที่ทำให้พุทธศาสนิกชนเชื่อว่า การทำบุญควรกรวดน้ำให้ผู้ล่วงลับ มีผลสืบเนื่องมาจากที่พระมาลัยไปโปรดสัตว์นรก เพื่อให้สัตว์นรกทั้งหลายนั้นได้มีความสุข และสัตว์นรกได้ฝากความมาถึงญาติให้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ ดังความในพระมาลัย คำหลวงที่ว่า

สรรพสัตว์นรียา ดับทุกข์าเกษมสานต์ วันทนาการกราบเกล้า พระเจ้ามาแต่ใด จึงมาให้สุขแก่ข้า พระเถราพจนาท เรามาแต่ชาติมนุษยสา ผุ่จนรกาฟิงข้าว อันธกล่าวเปรมปรีดี จึงทูลคดีพระเป็นเจ้า จงโปรดเกล้าสัตตา บอกฐานาที่อยู่ ขอพระผู้เป็นเจ้า จงบอกเล่าแก่ญาติ แห่งข้าบาทอันมี ในบุรีชื่อนั้น ในบ้านอันชื่อนี้ ชนบทมีชื่อไกล บอกนามในปิตุเรศ อยู่ประเทศที่นั้น นามพงศ์พันธุ์นาเนา บุตรธิดาสามี มาตุภคินีพี่ชาย ให้ทั้งหลายเร่งทำ กุศลกรรมส่งมาให้บูชาพระพุทธรู ธรรมเสศอุดมเลิศ สงฆ์ประเสริฐศิลาจารย์ แล้วให้ทานยาจก ทักขิโณทกส่งมา แก่ผุ่่งข้าทุกคน จึงจะพ้นจากทุกข์า^{๒๓}

จากข้อความข้างต้นทำให้คนไทยเชื่อว่า การทำบุญกรวดน้ำหรือในภาษาโบราณเรียกว่า หลั่งน้ำทักษิโณทก^{๒๔} จะทำให้ผู้ตายได้รับผลบุญและพ้นจากความทุกข์ใจ ดังนั้นจึงถือเป็นการปฏิบัติกันว่า เมื่อทำบุญต้องกรวดน้ำ เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับผู้ล่วงลับ ให้กับเจ้ากรรมนายเวร

^{๒๑} ศิลปวัฒนธรรมไทย เล่มที่ ๑, (กรมศิลปากรจัดพิมพ์เนื่องในโอกาสสมโภชน์กรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี, ๒๕๒๕), หน้า ๑๑๓ – ๑๑๔.

^{๒๒} ทำบุญ ในที่นี้หมายถึงการถึงสรณะว่าเป็นที่พึ่งที่ระลึก รักษาศีล บูชาด้วยดอกไม้ ฟังธรรม จูด ประทีปพันดวง และการสร้างวิหาร (อง.ดิก.อ. (บาลี) ๒/๓๘/๑๓๘).

^{๒๓} เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ, พระมาลัยคำหลวง, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๐), หน้า ๓๕.

^{๒๔} ทักขิโณทก หมายถึง น้ำที่หลั่งในเวลาทำทานเพื่ออุทิศผลให้แก่ผู้ตาย

การทำบุญอุทิศส่วนกุศลที่ปรากฏในพระมาลัยคำหลวงมีอิทธิพลก่อให้เกิดศรัทธาและความเชื่อในพุทธศาสนิกชนคนไทย กวีจึงได้นำมาแทรกไว้ในวรรณคดี เช่นเรื่องการกรวดน้ำ ในโคลงนิราศสุพรรณของสุนทรภู่ได้พูดถึงการกรวดน้ำแก่ส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไว้ว่า

บางกรวยตรวดน้ำแบ่ง	บุญทาน
ส่งนินมนุชนิบพาน ^{๒๕}	พ่องแค้น
จำจากพรากพลัดสถาน	ทิ้งพี่ หนีเอย
เห็นแต่คลองนองเกล้า	คลาดเคลื่อนเดือนปี ^{๒๖}

จากขุนช้างขุนแผนก็มีอยู่บางช่วงบางตอน ที่ได้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของชาวพุทธเมื่อทำบุญแล้วต้องแผ่ส่วนกุศล เช่นตอนพลายแก้วบวชเณร นางทองประศรีไปวัดส้มใหญ่กราบนมัสการท่านสมภารว่าจะบวชพลายแก้ว จะได้แผ่ส่วนบุญกุศลให้กับพ่อขุนไกรผู้ล่วงลับ ความว่า

ครั้นว่ามาถึงวัดส้มใหญ่	เอาข้าวของตั้งไว้ศาลาหน้า
แม่พาพลายแก้วผู้เวรดา	ไปกราบวันทาท่านสมภาร
ท่านเจ้าขานันพาลูกมาบวช	ช่วยเสกสวดสอนให้เป็นแก่นสาร
ด้วยขุนไกรบิดามาถึงกาล	จะได้อธิษฐานให้ส่วนบุญ ^{๒๗}

เมื่อท่านสมภารบุญได้บวชให้พลายแก้วเสร็จแล้ว กวีก็ให้เห็นว่าทำบุญแล้วต้องกรวดน้ำเพื่อผลบุญนั้นจะได้ไปถึงแก่ญาติทั้งหลาย ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าวรรณคดีเรื่องนี้ได้รับอิทธิพลจากความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน ความว่า

ครั้นแล้วลงมาศาลาใหญ่	พระสงฆ์ลงไปอยู่พร้อมหน้า
พลายแก้วอุ้มไตรไปวันทา	ขรัวบุญให้บรรพชาเป็นเณรปล้น
บวชเสร็จจึงนางทองประศรี	เร่งแม่ครัวมีอยู่ตัวสั้น
บาตรพระสะพรั่งตั้งเรียงกัน	ยกขันข้าวบาตรมาทันที

^{๒๕} นิบพาน = นิพพาน.

^{๒๖} สุนทรภู่, *ชีวิตและงานของสุนทรภู่*, (กรุงเทพมหานคร: เสริมวิทย์บรรณาการ, ๒๕๑๘), หน้า ๒๒๓.

^{๒๗} กรมศิลป์ากร, *เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ฉบับหอสมุดแห่งชาติ*, ธนบุรี : อมรการพิมพ์, ๒๕๑๐), หน้า ๔๗.

ช่วยกันดับบาตรธารณะ
ฉันทแล้วก็ยถาสัพพี

เสร็จถวายพระประเคนมี
ณรงแก้วทองประศรีกรวดน้ำปล้น^{๒๘}

การทำบุญกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล เป็นเพียงพิธีกรรมที่ช่วยเสริมในการอุทิศส่วนกุศลเท่านั้น เพื่อให้จิตตั้งมั่นในการอุทิศส่วนกุศล ไม่ใช่หลักการในพุทธศาสนา เพราะการอุทิศส่วนกุศลที่จริงก็คือ การที่มีเมตตาที่จะบอกให้ผู้อื่นทราบถึงบุญกุศลที่ตนเองได้กระทำ เพื่อที่ผู้อื่นนั้นจะได้มีโอกาสอนุโมทนาในกุศลนั้น ส่วนผู้ที่ได้รับการอุทิศส่วนกุศล จะได้รับบุญหรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับว่า

(๑) กุศลจิตเกิดขึ้นอนุโมทนาในกุศลกรรมที่เราบอกหรือไม่

(๒) อยู่ในภพภูมิหรือในที่ๆสามารถจะรับรู้การอุทิศส่วนกุศลได้หรือไม่ เช่น ถ้าเป็นคนแต่ไม่ทราบเรื่อง หรือตายแล้วไปเกิดในนรกภูมิ ก็ไม่สามารถจะอนุโมทนาในกุศลกรรมที่เราทำได้ ส่วนบุญที่เราทำ ถ้าทำด้วยกุศลจิตก็ย่อมได้รับกุศลกรรมนั้นแน่นอนไม่ว่าจะกรวดน้ำหรือไม่ก็ตาม

อิทธิพลพระมัลลย์คำหลวงด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ไม่ว่าจะเป็นการเทศน์มหาชาติ ประเพณีการสวดพระมัลลย์ เครื่องสักการะในมือศพ และการทำบุญอุทิศส่วนกุศล ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ในหมู่ชาวพุทธทั้งหลายอย่างไม่ลบเลือน

๔.๒ ด้านวรรณศิลป์

ในด้านวรรณศิลป์ เรื่องพระมัลลย์ได้มีกวีหลายท่านนำเสนอในรูปแบบต่างๆ เช่น นำเสนอในรูปของกลอนสวด เรียกว่า พระมัลลย์กลอนสวด นำเสนอในรูปแบบของการเทศน์ เช่น หนังสือตัวอย่างทำนองเทศน์เรื่องพระมัลลย์สูตร และนำเสนอในรูปแบบของเรื่องเล่า ได้แก่เรื่องพระมัลลย์ผู้เปิดประตูนรกสวรรค์

บางเรื่องก็ได้ปรากฏเรื่องของพระมัลลย์โดยตรงแต่เชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับความเชื่อในเรื่องของการฟังเทศน์มหาชาติ การทำบุญอุทิศส่วนกุศลที่กวีได้นำมาเรียงร้อยไว้ด้วยกัน เช่น เรื่องกาพย์มหาชาติ มหาชาติคำหลวง บางเรื่องแทรกประเพณีการเทศน์มหาชาติ การอุทิศส่วนกุศลไว้ในความดำเนินชีวิตของตัวละคร เช่นเรื่องขุนช้างขุนแผน นิราศสุพรรณ โคลงพระราชพิธีท้าวสมรส เป็นต้น

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๗.

ผู้วิจัยใคร่นำเสนออิทธิพลของพระมาลัยคำหลวงด้านวรรณศิลป์เป็นหัวข้อย่อยๆไว้
ดังนี้

๔.๒.๑ อิทธิพลด้านวรรณศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับพระมาลัย

๔.๒.๒ อิทธิพลด้านวรรณศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับพระศรีอารีย์

๔.๒.๑ อิทธิพลด้านวรรณศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับพระมาลัย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์อิทธิพลด้านวรรณศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับพระมาลัยคำหลวงไว้ ๒
ประการ คือ ก) พระมาลัยที่ได้รับการกล่าวอ้างจากวรรณกรรมอื่นๆ ข) พระมาลัยทำให้เกิด
สำนวนไทย

ก) พระมาลัยที่ได้รับการกล่าวอ้างจากวรรณกรรมอื่นๆ

พระมาลัยเป็นวรรณกรรมพุทธศาสนา เรื่องราวที่เกี่ยวข้องจึงเป็นเรื่องที่สอนให้หมั่น
กระทำความดี มีผู้นำเรื่องของพระมาลัยมาเขียนไว้เป็นวรรณกรรมต่างๆ เช่น พระมาลัยท่องนรก
สวรรค์ พระมาลัยกลอนสวด และตัวอย่างทำนองเทศน์เรื่องมาลัยสูตร ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างเรื่อง
ของพระมาลัยที่ได้รับการกล่าวอ้างถึง ดังนี้

ตัวอย่างวรรณกรรมเรื่องพระมาลัยท่องนรกสวรรค์

ตอนที่พระมาลัยขึ้นไปสักการะพระจุฬามณี ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์และได้สนทนากับพระอินทร์
ตอนหนึ่ง ความว่า

“พระคุณเจ้าขอรับ พระคุณเจ้ามาจากไหน”

“ขอถวายพระพร อาตมาภาพมาจากชมพูทวีป มหาบพิตร” พระมาลัยตอบอย่างทันที

“ชมพูทวีป” พระอินทร์ทวนคำ “พระคุณเจ้าหมายถึงที่ไหนขอรับ”

“หมายถึงโลกมนุษย์ มหาบพิตร โลกมนุษย์ที่มีต้นหว้าสูงใหญ่ยิ่งกว่าต้นไม้อื่นใด
ทั้งหมด เป็นต้นไม้อันประจำทวีป จนได้ชื่อว่าชมพูทวีปนั้นแหละมหาบพิตร”^{๒๕}

^{๒๕} พูนศักดิ์ สักกานุวัฒน์, พระมาลัย ผู้เปิดประตูนรก-สวรรค์, (กรุงเทพมหานคร: อานวยวิมล
พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๑๐๓.

ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างอีกตอนหนึ่งจากเรื่องพระมาลัยท่องนรกสวรรค์ ที่กล่าวถึงเทวดาผู้มีบริวารสี่หมื่นแลมีบริวารห้าหมื่น ความว่า

มีเทพบุตรองค์หนึ่ง แวดล้อมด้วยนางฟ้าถึงสี่หมื่น เหาะลอยตามกันมาในอากาศ ฝ่ายพระเถระเมื่อแลเห็นก็ถามพระอินทร์อีกเหมือนดังเคย

“ไม่ใช่พระศรีอาริย์หรือรับพระคุณเจ้า” พระอินทร์ส่ายหน้าปฏิเสธดุจเดิม “เทพองค์นี้คือมหาเศรษฐีบ้านหริตลาคาม มีจิตศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ถวายจตุปัจจัยไทยทาน และรักษาศีลแปดตลอดมา ครั้นตายลงมา บังเกิดเป็นเทพบุตรมีนางฟ้าหน้าแล้มถึงสี่หมื่นขอรับ”

“แล้วองค์นี้เล่า มหาบพิตร” พระมาลัยถามต่อพร้อมกับชี้ไปที่เทพบุตรอีกองค์หนึ่ง ซึ่งกำลังเหาะเลือนลอยตามมาพร้อมด้วยนางฟ้าแสนสวยมากมาย “ใช่พระศรีอาริย์หรือเปล่า”

“ไม่ใช่หรือกพระคุณเจ้า” พระอินทร์คงปฏิเสธอีก “เทพบุตรองค์นี้คือกษัตริย์สัตหาคิส ซึ่งเป็นอนุชาของพระเจ้าอภัยทูลฐคามินี ขณะที่พระองค์เสวยราชสมบัติในกรุงอนูราชธานีนั้น ทรงพระราชศรัทธากระทำการกุศลต่างๆ ไว้มาก ครั้นสวรรคตจึงมาบังเกิดเป็นเทพบุตรบนสวรรค์มีนางฟ้าบริวารถึงห้าหมื่นขอรับ”^{๓๐}

ข้อความอีกตอนหนึ่งที่จะขอยกเป็นตัวอย่างคือตอนที่พระศรีอาริย์เมตไตรยตรัสถึงเมื่อใกล้สิ้นสมัยพระพุทธโคดมให้พระมาลัย ดังข้อความที่ว่า

“อีกไม่นานหรือกพระคุณเจ้า เมื่อครบถ้วนห้าพันปีสิ้นศาสนาของพระพุทธโคดมแล้ว ตอนนั้น พวกสัตว์ทั้งหลายจะมีคัมภีร์ ไม่รู้จักทำบุญกุศลสุจริต มีแต่จะกระทำความบาป หนาหายาบช้า ไม่รู้จักละอายต่อบาป แม่กับลูกจะอยู่กินด้วยกันเป็นสามภรรยา พี่สาวกับน้องชาย พี่ชายกับน้องสาว ทั้งพี่ป้า น้าอา ลูกหลาน ก็จะสมสู่อยู่กินกันเป็นสามภรรยา กันทั้งความโลภ ความโกรธ ความหลง ก็จะหนาขึ้นมาก อายุของสัตว์ก็จะน้อยลง トラาจนเหลือ ๑๐ ปี เด็กเกิดได้ ๕ ปีก็จะแต่งงานกันแล้วตอนนั้น”^{๓๑}

ตัวอย่างวรรณกรรมเรื่องพระมาลัยกลอนสวด

วรรณกรรมเกี่ยวกับพระมาลัยที่เป็นที่รู้จักกันคืออีกเรื่องหนึ่ง คือ พระมาลัยกลอนสวด ซึ่งศาสตราจารย์ร้อยตำรวจโทแสง มนวิฑูร ได้สันนิษฐานว่าประพันธ์ขึ้นตั้งแต่รัชกาลที่ ๓ ผู้วิจัยขอ

^{๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๖ – ๑๓๗.

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๘.

ยกตัวอย่างความตอนที่ พระมาลัยถามพระอินทร์ถึงนางฟ้าผู้ทรงอาภรณ์สี่เหลี่ยมซึ่งเป็นบริวารของ พระศรีอาริยมณีใคร พระอินทร์ก็ได้อธิบายไว้ให้เห็นกุศลอันเป็นผลแห่งอาภรณ์เหล่านั้น ความว่า

นางฟ้าทั้งหลาย	นี้เมื่อก่อนเขา
เกิดเป็นนงเยาว์	ในโลกแดนดิน
วันพระน้อยใหญ่	นางได้จำศีล
ถวายข้าวบาตรบิณฑิ	จinghamทุกวัน
แต่งอาหารไว้	ให้พระสงฆ์ฉัน
ผ้าเหลืองมีพรรณ	นางก็ให้ทาน
ดอกไม้เครื่องได้	ลาพาหอมหวาน
นางได้ให้ทาน	ย่อมล้วนสี่เหลี่ยม
ทั้งวันเกิดมา	รัศมีรุ่งเรือง
สารพันสี่เหลี่ยม	คือหนึ่งแก้วไพฑูรย์ ^{๓๒}

ตัวอย่างทำนองเทศน์เรื่องมาลัยสูตร

ผู้วิชัยยกตัวอย่างวรรณกรรมที่เป็นทำนองเทศน์เรื่องมาลัยสูตร ตอนที่พระมาลัยถามพระอินทร์ถึงการทำความดีของพระองค์อันส่งผลให้มาเกิดเป็นพระอินทร์ ความ

ม. มหาบพิตร อาตมาได้ยินข่าวว่ามหาบพิตรนี้ตั้งอยู่ในสัตตวัตรทั้ง ๗ ประการ จริงหรือไม่

- อ. จริงเหมือนอย่างนั้นแลเจ้าพระคุณฯ
- ม. สัตตวัตรทั้ง ๗ นั้นคืออะไร มหาบพิตรจงบอกมา
- อ. คือ ๑. มาตาเปติภริ (เลี้ยงบิดามารดา)
 ๒. กุเลเชฎฐปาจาณิ (อ่อนน้อมต่อบุคคลในตระกูล)
 ๓. สณฺหิ สขิลสม.ภาสี (กล่าวแต่คำไพเราะอ่อนหวาน)
 ๔. เปตุเนยฺยปฺปทายิน (ไม่กล่าวคำส่อเสียด)
 ๕. มจฺเจรวินเย ยุตฺตํ (ไม่เป็นคนตระหนี่)
 ๖. สจฺจํ (ตั้งอยู่ในความสัตย์สุจริต)

^{๓๒} ชมรมนักเขียนเก่าแอลเอสอี, พระมาลัยกลอนสวด, (กรุงเทพมหานคร : สหมิภรธรรม จำกัด, มปป), หน้า ๖๗ – ๖๘.

๗. โภคาภิกู้ (ไม่มีจิตอยู่ในความโกรธ)^{๓๓}

ข) พระมาลัยทำให้เกิดสำนวนไทย

ผู้วิจัยได้พบสำนวนไทย ๒ สำนวนที่ได้รับอิทธิพลมาจากพระมาลัยคำหลวง สำนวนแรกได้มาจากเรื่องราวของพระมาลัยที่ได้ไปโปรดสัตว์นรก สำนวนนั้นคือ “พระมาลัยมาโปรด^{๓๔}” หมายถึง ผู้มีอำนาจหรือผู้ใด หรืออะไรสักอย่างมาช่วยให้พ้นทุกข์ หรือความเดือดร้อนอย่างแสนสาหัส ให้ได้ความสุขสำราญขึ้น

สำนวนพระมาลัยมาโปรดนี้ ขุนวิจิตรมาตราได้ยกตัวอย่างให้เห็นข้อความที่ปรากฏในตอนหนึ่งของนิราศเรื่องเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงยกทัพไปปราบฮ่อ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๙ ขณะตั้งกองทัพอยู่ที่หนองคายมีท้องตรา^{๓๕} ไปถึงฉบับหนึ่ง ความว่า

เหล่าไพร่พลกองทัพมาคับคั่ง	อยากจะฟังท้องตราหน้าสลอน
เหมือนสัตว์นรกหมกไหม้ในไฟฟอน	ที่รร้อนเหลือกำลังประทั่งทน
เหมือนเห็นพระมาลัยเสร็จเสด็จมา	ปรารถนาจะให้โปรดประโยชน์ผล
สัตว์นรกวิ่งเข้ามาเจอน	เหมือนไพร่พลกองทัพที่คับใจ ^{๓๖}

อีกสำนวนหนึ่งที่น่าสนใจ คือสำนวนที่ว่า “ไปไหว้พระจุฬามณี^{๓๗}” ซึ่งได้รับอิทธิพลจากที่พระมาลัยไปไหว้พระจุฬามณี ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ สำนวน “ไปไหว้พระจุฬามณี” นี้มักจะใช้ในพิธีกรรมเกี่ยวกับเรื่องการตาย คือมาจากพิธีศพคนตาย ซึ่งมีอบน้ำศพ トラสังแล้วทำกรวยใส่ดอกไม้ธูปเทียนให้ศพคนตายถือในมือสำหรับไปไหว้พระจุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

๔.๒.๒ อิทธิพลด้านวรรณศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับพระศรีอารีย์

พระศรีอารีย์เมตไตรยถือได้ว่าเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากสาธุชนว่าเป็นผู้ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ต่อไป และเชื่อว่าหากเกิดทันยุคสมัยของพระองค์ก็จะมีความสุข จึงมี

^{๓๓} พระมหาสินธุ์ สุขจิตโต, ตัวอย่างทำนองเทศน์ เรื่องพระมาลัยสูตร, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๔), หน้า ๕๓ – ๕๔.

^{๓๔} ขุนวิจิตรมาตรา(สง่า กาญจนาคพันธุ์), สำนวนไทย, (กรุงเทพมหานคร : โครงการส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย- ญี่ปุ่น), ๒๕๔๓), หน้า ๓๘๕.

^{๓๕} ท้องตรา หรือสารตรา หมายถึงหนังสือสำคัญที่ประทับตราของเจ้ากระทรวง

^{๓๖} ขุนวิจิตรมาตรา(สง่า กาญจนาคพันธุ์), สำนวนไทย, (กรุงเทพมหานคร : โครงการส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย- ญี่ปุ่น), ๒๕๔๓), หน้า ๓๘๕.

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๑.

ผู้ตั้งความหวังไว้ตามที่โบราณจารย์ได้อบรมสั่งสอน ให้รักษาศีล ฟังธรรม ฟังเทศน์มหาชาติให้จบ ๑๑ กัณฑ์ในวันเดียว

ดังในนิราศสุพรรณของสุนทรภู่ ได้กล่าวถึง ความเชื่อเรื่องพระศรีอาริย์เมตไตรย อันเป็นความหวังของคนที่ต้องการความสุขในอนาคต ไว้ว่า

ยังไปไม่พบนพบ	สงสาร
ขอปะพระศรีอาริย์	อีกเล่า
กราบถึงซึ่งพระนิพพาน	ฝ่ายภาค หน้าเอย
ขอสุขทุกข์โศกเศร้า	สิ่งร้ายหายสูญ ^{๓๘}

สุทธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ได้กล่าวในหนังสือวรรณคดีวิเคราะห์เกี่ยวกับอิทธิพลทางด้านศาสนาที่มีต่อวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้เรื่องสัปประคน ของพระภิกษุวายุ ยางมาที่ได้เขียนไว้ให้เห็นอิทธิพลที่เมื่อทำบุญแล้วตั้งปรารถนาให้ได้ไปเกิดในยุคของพระศรีอาริย์เมตไตรย ความว่า

เดชะกุศล	ยกเรื่องสัปประคน	ไว้ให้คนอ่าน
จะสู่นิรพาน	อย่าคลาดแคล้ว	ในพระศรีอาริย์
แก้ตัวดิฉาน	เกิดชาติใดใด	มีสติปัญญา
ยิ่งกว่าใครใคร	ตัวข้าพเจ้านี้ไซ้	ขอให้ทันพระศรีอาริย์ ^{๓๙}

พระมาลัยคำหลวงมีอิทธิพลด้านวรรณศิลป์อย่างมาก โดยเฉพาะวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา จะมีเรื่องราวเกี่ยวเนื่องกับพระศรีอาริย์เมตไตรยและพระมาลัย ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เพื่อสอดแทรกคุณธรรม การกรพทำความดี ละเว้นความชั่ว ให้ซึมซับอยู่ในจิตใจของพุทธศาสนิกชนสืบไป

๔.๓ ด้านศิลปกรรม

เรื่องพระมาลัยเป็นเรื่องที่ติดใจ และแพร่หลายแก่ทุกคนทุกชั้นมาเป็นเวลาช้านาน ดังนั้นศิลปินจึงนำเอาเรื่องพระมาลัยไปวาดตามฝาผนัง โบสถ์ เช่นภาพที่วัดกิ่งแก้ว อำเภอบางพลี

^{๓๘} นิพนธ์ สุขสวัสดิ์, วรรณคดีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา, (พินิจโลก : โครงการตำรา มศว., ๒๕๒๕), หน้า ๕.

^{๓๙} สุทธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, วรรณคดีวิเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร : ไทน์วัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๒๒.

ภาพที่วัดร่องขี้เหล็ก จังหวัดเชียงใหม่ ภาพจิตรกรรมที่วัดระฆังโฆสิตาราม หรือหล่อรูปพระมาลัยไว้ก็มี ทั้งนี้เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้ประพาศแต่สิ่งที่ดีงาม เพื่อความหวังที่จะได้ไปเกิดในสมัยพระศรีอาริย์เมตไตรย

งานด้านศิลปกรรมถือเป็นสื่อสะท้อนความเชื่อเรื่องพระมาลัยเป็นอย่างดี ให้เห็นว่าสังคมไทยในอดีตมีความรู้เรื่องพระมาลัยเป็นอย่างดี ทั้งมีความนิยมที่จะเผยแพร่เรื่องราวดังกล่าวให้กว้างขวางออกไป ดังนี้

๔.๓.๑ ด้านประติมากรรม

๔.๓.๒ ด้านจิตรกรรม

๔.๓.๑ ด้านประติมากรรม

เด่นดาว ศิลปานนท์ กล่าวไว้ในเอกสารพระมาลัยในความเชื่อของไทยว่า งานประติมากรรม พบหลักฐานว่ามีอายุเก่าแก่กว่างานจิตรกรรม กล่าวคือมีอายุตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๒๑ – ๒๒ เป็นต้นมา ทั้งนี้คงเนื่องจากสร้างด้วยวัสดุคงทนกว่างานจิตรกรรม จึงพบหลงเหลือมาจนถึงปัจจุบัน หลักฐานที่พบจึงมีทั้งงานประติมากรรมนูนต่ำและประติมากรรมลอยตัว^{๕๐}

ประติมากรรมนูนต่ำ ได้แก่ งานไม้แกะสลัก งานปูนปั้น ประดับอาคารศาสนสถาน และศาสนวัตถุ อาทิ ปูนปั้นและไม้ประจำหลักประดับหน้าบันอาคาร พบกระจายในภูมิภาคต่างๆ เป็นต้น^{๕๑}

ปูนปั้นระบายสีเรื่องพระมาลัยโปรดสวรรค์และโปรดนรก

หน้าบันพระวิหารวัดเกาะแก้ว ตำบลจอมทอง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

^{๕๐} เด่นดาว ศิลปานนท์, พระมาลัยในความเชื่อของไทย, (โครงการเผยแพร่ความรู้สู่ประชาชน ครั้งที่ ๕๒, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์), หน้า ๗.

^{๕๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘.

ประติมากรรมลอยตัว พบมากในเขตภาคกลาง แพร่กระจายไปยังภาคเหนือตอนล่าง และภาคตะวันออก ในสมัยอยุธยานิยมทำประติมากรรมพระมาลัยเพียงปางเดียว ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จึงมีการสร้างพระมาลัยขึ้นอีกหลายปาง ทั้งนี้คงเนื่องจากมาลัยสูตรเฟื่องฟูขึ้นในระยะเวลาดังกล่าว^{๔๒}

เด่นดาว ศิลปานนที่ยังได้ให้ความรู้ไว้ในพระมาลัยในความเชื่อของไทยอีกว่า ประติมากรรมพระมาลัย เท่าที่พบในปัจจุบันอาจแบ่งเป็นปางต่างๆ คือ

ปางโปรดสัตว์

พระมาลัยปางโปรดสัตว์ สมัยรัตนโกสินทร์^{๔๓}

๒. ปางโปรดนรก

พระมาลัยปางโปรดนรก ศิลปะรัตนโกสินทร์ ราวรัชการที่ ๓
ที่มา พระพุทธรูปสมัยรัตนโกสินทร์ ของสมเกียรติ โล่เพชรรัตน์^{๔๔}

๓. ปางถวายดอกบัว

^{๔๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘.

^{๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘.

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

พระมาลัยปางถวายบัว ศิลปะรัตนโกสินทร์^{๔๕}
ปางโปรดสวรรค์

ประติมากรรมพระมาลัยโปรดสวรรค์^{๔๖}

ประติมากรรมรูปแบบนี้ แสดงถึงแก่นปรัชญาของเรื่องพระมาลัย ที่ให้ความสำคัญของการทำความดีและผลของกรรมดี เป็นเหตุที่เจ้าฟ้าธรรมมาธิเบศรไชยเชษฐาสूरियวงศ์ได้ทรงนิพนธ์เรื่องพระมาลัยคำหลวง ที่พระองค์ทรงปรารถนาจะให้กำลังใจผู้ที่กระทำความดี เพื่อผลการเสวยทิพยสมบัติในโลกสวรรค์และได้พบพระศรีอาริยมฤตไดรย ตามคติที่ปรากฏในมาลัยสูตร

๔.๓.๒ ด้านจิตรกรรม

ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่พบตามวัดต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นภาพที่แสดงเรื่องราวทางศาสนา ได้แก่เรื่องพุทธประวัติ ชาดก ทศชาติ และมหาเวสสันดรชาดก เป็นต้น โดยธรรมเนียมของช่างไทยในการวาดภาพตกแต่งพระอุโบสถและพระวิหารนั้น มักวาดตอนพระพุทธองค์ผจญมาร วาดภาพไตรภูมิประกอบด้วยเขาพระสุเมรุ วาดภาพปลาอานนท์หนุนอยู่ ส่วนใต้มนุษย์โลกเป็นแดนนรก

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑.

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑.

จิตรกรบางท่านวาดภาพพระมาลัยโปรดสัตว์นรก เช่นภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดกิ่งแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ พระมาลัยโปรดสัตว์นรกที่ วัดร่องจี่เหล็ก ต.เชิงคอย อ.คอยสะแก็ค จ.เชียงใหม่

วัดกิ่งแก้วตั้งอยู่ที่ ๒๓ ถ.กิ่งแก้ว หมู่ ๑๓ ต.ราชาเทวะ อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ

วัดร่องจี่เหล็ก ต.เชิงคอย อ.คอยสะแก็ค จ.เชียงใหม่

แต่จิตรกรก็ไม่ได้เพียงนำภาพพระมาลัยโปรดนรกมาแทรกอยู่ในเรื่อง ไตรภูมิเท่านั้น แต่ได้นำความคิดเรื่องพระมาลัยขึ้นไปนมัสการพระจุฬามณีมาแทรกไว้ด้วย^{๑๗} ดังปรากฏบนภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร

ภาพจิตรกรรมวัดระฆังโฆสิตาราม

^{๑๗} ชนิดา เรื่องจรูญ, , “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องพระมาลัยคำหลวง” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕๕.

เรื่องพระมาลัยจึงมีอิทธิพลต่อศิลปกรรมของไทยเป็นอย่างมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าวรรณคดีเรื่องพระมาลัยคำหลวงหรือเรื่องราวเกี่ยวกับพระมาลัยมีอิทธิพลไม่น้อยไปกว่าไตรภูมิพระร่วงเลย เพราะแบบแผนจิตรกรรมไทยโบราณมักวาดเฉพาะภาพไตรภูมิไว้หลังพระประธานเท่านั้น^{๔๘}

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า เรื่องราวของพระมาลัย มีอิทธิพลต่อจิตใจของช่างศิลป์และจิตรกรไทยเป็นอย่างมาก งานที่สร้างขึ้นล้วนให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยเกิดแรงศรัทธาในจริยาวัตรอันงดงามของพระมาลัย ศิลปินจึงได้นำพลังแห่งความศรัทธามาสร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปะที่ทรงคุณค่า เพื่อสืบทอดเจตนาและมรดกทางวัฒนธรรมของพุทธศาสนิกชนตลอดไป

๔.๔ ด้านคติความเชื่อของสังคม

พระมาลัยคำหลวงมีลักษณะเด่นความเป็นเลิศแห่งความคิดทางด้านอุดมคติ หรือที่เรียกว่ายูโทเปีย^{๔๙} ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องที่สร้างความพึงพอใจให้แก่คนในสังคม ทุกคนต่างปรารถนาที่จะใช้ชีวิตอยู่ในสังคมอันเป็นสุขนั้น

ด้วยความปรารถนาที่จะอยู่อย่างมีความสุขนี้เองจึงทำให้เกิดคติความเชื่อขึ้นในสังคมอันจะกล่าวต่อไปนี้

๔.๔.๑ เรื่องนรกสวรรค์

๔.๔.๒ เรื่องกรรม

๔.๔.๓ เรื่องพระอาริยมตไตรย

๔.๔.๑ เรื่องนรกสวรรค์

สังคมชาวพุทธเราเชื่อว่า ทำความดีจะได้ขึ้นสวรรค์ ทำความชั่วก็จะตกนรก เป็นเหตุสืบเนื่องที่เชื่อต่อกันมา โดยได้รับความยืนยันจากเรื่องราวทางพุทธศาสนา โดยเฉพาะเรื่องราวเกี่ยวกับพระมาลัยที่ท่านได้ไปโปรดสัตว์ในนรก เมื่อทำสิ่งไม่ดีก็ต้องไปนรกพบกับความทุกข์ทรมาน และเมื่อกระทำความดี ความดีก็จะส่งผลให้ไปเสวยสุขยังสวรรค์

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๖.

^{๔๙} ยูโทเปีย หมายถึง สถานที่หรือสังคมในอุดมคติที่คนมีความเป็นอยู่อย่างสงบเรียบร้อย มีความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ผู้คนอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข ว่ากันตามนัยแห่งพระพุทธศาสนาแล้วคือโลกของพระศรีอาริยมตไตรย

มีผู้ตั้งคำถามเสมอว่า นรกสวรรค์มีจริงหรือไม่ ด้วยทั้งนรกและสวรรค์ เป็นนามธรรมตามความหมายว่า สวรรค์คือสถานที่ที่ดีที่มีสุข ส่วนนรกคือสถานที่ที่เต็มไปด้วยความทุกข์ทรมาน ซึ่งไม่ต้องตายไปเราก็เห็นกันอยู่ทุกวันแล้ว คนที่ทำชั่วไปขโมยของเขา ไปฆ่าเขา เมื่อถูกจับได้ก็ต้องติดคุกได้รับความทรมานเปรียบเหมือนกับนรก คนทำดีได้รับผลดีมีความสุขก็เหมือนได้ขึ้นสวรรค์^{๕๐}

อิทธิพลความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ที่ปรากฏในรูปแบบของวรรณกรรม นวนิยายและบทเพลง

ความเชื่อที่ว่าทำชั่วจะต้องตกนรกนี้ ส่งอิทธิพลมากมายในสังคมชาวพุทธ ปลูกฝังให้เห็นจริงว่าทำไม่ดีไม่มีทางที่จะได้ขึ้นสวรรค์ นรกสถานที่เดียวเท่านั้นที่จะได้ไปอยู่ คำสอนทางพุทธศาสนานี้ได้รับการประยุกต์ใช้ออกมาในหลายรูปแบบ เป็นนวนิยาย เป็นละครโทรทัศน์ อย่างเช่นเรื่องเจ้ากรรมนายเวร ของ ฐานวดี สถิตยุทธการ เรื่องเปรตวัดสุทัศน์ ของ บุราณ เรื่องนรกตัวสุดท้าย ของ อรรถชัย อนันตเมฆ เป็นต้น

ความเชื่อเรื่องสวรรค์ที่ปรากฏในวรรณกรรม เช่นเรื่อง กามนิด ของ เสถียร โกเศศ และนาคะประทีป

นอกจากนวนิยายที่ได้รับการนำมาสร้างเป็นละครโทรทัศน์แล้ว ยังมีบทเพลงที่นำที่กล่าวถึงนรกสวรรค์ หรือใช้นรกสวรรค์ในโวหารอุปมา หรือใช้นรกสวรรค์แสดงสัญลักษณ์ เช่น เพลงนรกในใจ ขับร้องโดย ปาน ธนพร แวกประยูร ที่กล่าวถึงความรักที่ปวดร้าว รักสามเส้าที่ไปล่วงเกินคนมีเจ้าของ ทำให้ต้องเศร้าทุกข์ระทมดังไฟนรกที่สุ่มอยู่ในอกของตัวเอง ดังบทเพลงที่ว่า “กอดเธอหลายทีที่ใจฉันไหวหวั่น กอดฉันลึกๆ เธอคงละอาย อยู่กันไปไม่ตายก็ตกลงนรกในใจ ที่มีเพียงไฟกับไฟในอกเท่านั้น”

เพลงนรกคอร์ปชั่น ขับร้องโดย วงการาบาว กล่าวถึงความสับสนในสังคมที่ทุกวันนี้มีแต่แก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน ทำทุกวิถีทางที่จะให้ได้มาซึ่ง ยศถาบรรดาศักดิ์ อำนาจ เงินทอง ดังบทเพลงที่ว่า “โกหกนั้นตายตกนรก โกหกนั้นตายตกนรก โกหกนั้นตายตกนรก โกหกนั้นตายตกนรก อันคนเราทุกวันนี้ ทุกคนอยู่ในวงเวียนวน ความขัดแย้งเกิดเป็นคนหากิน ละต้องขันแข่งแย่งกันชิงกัน ทำลายกันชิงกันแย่งกัน ทำลายกัน แย่งกันชิงกัน ทำลายกัน เขาหลอกกันต้มกัน โกงกัน”

^{๕๐} สัมพันธ์ บุญขลุ่ย, พระพุทธศาสนากับปัญญาชนยุคปัจจุบัน, (ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, ๒๕๓๖), หน้า ๑๓.

เพลงสวรรค์บันดาล ไม่ทราบนามผู้แต่ง เป็นเพลงที่ใช้สอนในกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี เนื้อหาทำให้เห็นสวรรค์บันดาลให้พวกเรามาพบกัน มาอบรมร่วมกันอย่างมีความสุข ความว่า “สวรรค์บันดาลคลให้เรามา ให้เราสองมาพบกันวันใหม่ อบรมครั้งนี้คือจิตใจ เริ่งรื่นกันไปไม่รู้โรยรา จะอยู่แห่งไหน เตือนใจเตือนตา จะอยู่เมืองฟ้า เตือนตาเตือนใจ สวรรค์ บันดาล”

เพลงสวรรค์บ้านนา ของวงคาราบาว ให้เห็นถึงชีวิตของชาวชนบทที่ต้องทิ้งไร่นามาทำ มาหากินในเมือง ดังความในบทเพลงที่ว่า “..ยามฝน เหือด ฟ้า สวรรค์น่าเหือดหาย วันคืนผ่านไป ไม่มีสิทธิ์ทำนา คื่นสู๋ เมืองกรุง ไปรับจ้างกันดีกว่า ทิ้งสวรรค์บ้านนา ให้ผู้เฒ่าเฝ้าคอย โอะโอ โอะโอ นี่แหละสวรรค์ บ้านนา...”

เพลงสวรรค์บ้านนา ขับร้องโดย คำรณ สัมบุญญานนท์ กล่าวถึง ชีวิตความเป็นอยู่ของ ชาวนา ที่พอใจในความเป็นอยู่ของตน ดังความตอนหนึ่งว่า “ไถนาไปปลางร้องเพลงไม่หวั่นเกรง แดดจะร้อนส่อง ตกเพลวัด โบสถ์ตึกทอง (ตุ้ม-ตุ้ม) หยุคไถนาปล้น คำแล้วกลับบ้านมา หาข้าวหา ปลาแบ่งกินกัน นี่แหละคือสวรรค์ ที่ตัวฉันอยู่กันจำเ... โห่เล”

นอกจากนี้ยังมีเพลงที่ให้เห็นความสุขของสวรรค์อีกเช่น สวรรค์บ้านไร่ สวรรค์บ้าน นอก สวรรค์ชานา สวรรค์ชาวไร่ สวรรค์ในเรือเพลง สวรรค์บนทราย สวรรค์สวาท นาวา สวรรค์ สวรรค์คนจน ราตรีสวรรค์ ร้างสาวสวรรค์ อ้อมอกสวรรค์ เป็นต้น

จากข้อความข้างต้นที่กล่าวมา สรุปได้ว่า พุทธศาสนิกชนชาวไทยเชื่อว่า ทำความชั่วก็ จะได้ไปนรก ทำความดีก็จะได้สวรรค์ ด้วยได้รับการสั่งสอนและบ่มเพาะความเชื่อจากการบอกเล่า มาช้านาน ซึ่งมีปรากฏหลักฐานจากวรรณคดีทางพุทธศาสนาหลากหลายเรื่อง เช่น ไตรภูมิพระร่วง ชาติชาดก หรือในพระไตรปิฎก จากเรื่องพาลปัญทิตสูตร^{๕๑} เทวทูตสูตร^{๕๒} หรือจากคัมภีร์ในกลุ่มชาดก คือในขุททกนิกาย เป็นแหล่งที่จะหาเรื่องราวคำบรรยายเกี่ยวกับสภาพในนรกและ สวรรค์ได้มากกว่าที่อื่น^{๕๓} คือจากเรื่องเนมิราชชาดก^{๕๔} เป็นเรื่องกันไปทัศนารนรกและสวรรค์ โดยตรง

^{๕๑} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๔๖/๒๕๐.

^{๕๒} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๖๑/๓๐๕.

^{๕๓} พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต) , นรกสวรรค์ในพระไตรปิฎก, (กรุงเทพฯ : พิมพ์สว, ๒๕๔๖),

^{๕๔} พุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๔๒๑/๒๔๖.

นรกสวรรค์จึงเป็นสัญลักษณ์ของความชั่วและความดี ช่วยให้พุทธศาสนิกชน รู้สึกว่า นรกและสวรรค์ เป็นสิ่งที่สัมผัสได้และมีอยู่จริง จึงทำให้ไม่กล้าทำความชั่ว เพราะกลัวว่าจะตกนรกและหมั่นทำความดี จะได้ขึ้นสวรรค์

๔.๔.๒ เรื่องกรรม

วรรณคดีเรื่องพระมัลลย์คำหลวง เน้นให้เห็นผลของการทำความดีมากกว่า จะพรรณนาถึงการทำความชั่ว^{๕๕} ได้สะท้อนให้เห็นถึงแนวความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องกรรม ผลของการกระทำที่ไปแล้วผลของกรรมส่งให้ไปในที่ที่ดีได้ขึ้นสวรรค์

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)^{๕๖} ได้อธิบายไว้ในหนังสือพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม ว่า กรรม หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา ทางกายก็ตาม ทางวาจาก็ตาม ทางใจก็ตาม อันประกอบด้วย อกุศลกรรม และกุศลกรรม กรรมจึงเป็นคำกลางๆ ไม่สื่อไปในทางดี และทางชั่วอย่างใดอย่างหนึ่ง

ดร. บุญธรรม ศรีสวัสดิ์^{๕๗} กล่าวไว้ว่า ความเชื่อเรื่องกรรมเป็นความเชื่อหลักที่สัมพันธ์กับ ความเชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ซึ่งเชื่อว่าเป็น กัมมวาท หมายถึง ศาสนาที่สอนเรื่องกรรม โดยแบ่งกรรมซึ่ง เป็นการกระทำออกเป็น ๓ ระดับ คือ ๑.การกระทำดี ๒.การกระทำชั่วและ ๓.การกระทำไม่ดีไม่ชั่ว (อพยากตมม) ปกติกรรมไม่ดีไม่ชั่ว ไม่ค่อยมีผู้กล่าวถึงนัก เพราะเป็นกรรมธรรมดา แต่สามารถเปลี่ยนเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วได้ การกระทำดีและการกระทำชั่วแสดงออกได้ ๓ ทาง คือ ๑.ทางกาย เรียกว่า กายกรรม การกระทำทางกาย ถ้าเป็นการกระทำดี เรียกว่า วิจิสุจริต ถ้าเป็นการกระทำชั่ว เรียกว่า กายทุจริต ๒. ทางวาจา เรียกว่า วิจิกรรม การกระทำทางกายพูด ถ้าเป็นการพูดดี เรียกว่า วิจิสุจริต ถ้าเป็นการพูดชั่ว เรียกว่า วิจิทุจริต ๓. ทางใจ เรียกว่า มโนกรรม การกระทำโดยการคิด ถ้าเป็นการคิดดี เรียกว่า มโนสุจริต ถ้าเป็นการคิดชั่วเรียกว่า มโนทุจริต กรรม จึงย่อมแสดงผลของกรรม อาจให้ผลโดยตรง ผลพลอยได้ หรือผลสืบเนื่อง ที่เราเรียกว่าวิบาก กรรมบางอย่างให้ผลทันที บางอย่างให้ผลช้า แต่ทั้งนี้ต้องให้ผลไม่อันใดก็อันหนึ่งแน่นอน

^{๕๕} นิพนธ์ สุขสวัสดิ์, วรรณคดีพระพุทธศาสนา, (พิษณุโลก : โครงการตำรา, มศว, ๒๕๒๕), หน้า ๒๕๖.

^{๕๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพฯ : สือตะวัน, ๒๕๔๕), หน้า ๖๐.

^{๕๗} บุญธรรม ศรีสวัสดิ์และคณะ, ส ๐๔๑๐ พระพุทธศาสนา สมบูรณ์แบบ, (กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, ๒๕๔๔), หน้า ๔๒ – ๔๓.

ผู้วิจัยขอชี้ให้เห็นอิทธิพลความเชื่อเรื่องกรรมที่มีต่อสังคมไทย ดังนี้

ก. อิทธิพลความเชื่อในเรื่องของหลักกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

ความเชื่อในเรื่องนี้ทำให้เห็นถึงกรรมและผลของกรรมว่ามีความสัมพันธ์กันด้วยเหตุด้วยผล คือทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

ในปัพพชิตตปิณฑสูตร กล่าวไว้ว่า เรามีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เราทำกรรมใดไว้ จะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตาม ย่อมเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น^{๕๔}

หรือในวาเสฏฐสูตร กล่าวไว้ว่า บุคคลไม่ได้เป็นคนถ้อย คนดี เพราะชาติ หากเป็นเพราะการกระทำ (กรรม) บุคคลเป็นชวานา เป็นนักศิลปะ (ลิปิปีกะ) เป็นพ่อค้า เป็นคนรับใช้ เป็นโจร เป็นทหาร เป็นนักบุญชัญญ เป็นพระราชา สัตว์ทั้งหลายผูกพันอยู่ที่กรรมเหมือนลิ้มสลัก เป็นเครื่องยึดรถที่แล่นไปอยู่ฉะนั้น ดังข้อความในวาเสฏฐสูตรที่ว่า

บัณฑิตทั้งหลายผู้มีปกติเห็นปฏิจัสสมุปบาท
มีความรู้ความเข้าใจในกรรมและผลของกรรม
ย่อมพิจารณาเห็นกรรม ตามความเป็นจริงอย่างนี้
สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม
หมู่สัตว์เป็นไปตามกรรม
สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นเครื่องผูกพัน
เปรียบเหมือนรถมีหมุดเป็นเครื่องตรึงไว้แล่นไปอยู่^{๕๕}

เมื่อกรรมและผลของกรรมมีเหตุปัจจัยสนับสนุนกัน คือทำกรรมดีก็ได้ดี ทำกรรมชั่วก็ได้ชั่ว ก็ให้เห็นได้ว่า ผู้นิพนธ์เรื่องพระมาลัยคำหลวง ได้แสดงออกไว้อย่างชัดเจนว่า เมื่อเรากระทำกรรมดี ผลดีย่อมตอบสนอง ดังที่ได้กล่าวถึงการกระทำของตัวละครต่าง ๆ ในเรื่อง

ส่วนการกระทำและตัวละครในด้านอกุศลกรรมไม่ได้กล่าวถึง กล่าวถึงเพียงความทุกข์ทรมานของสัตว์นรกต่อเมื่อพระมาลัยไปโปรด ทำให้เกิดฝนสวรรค์ตกลงมาดับไฟนรก โลกภูมิ

^{๕๔} อจ. ทสก. (ไทย) ๒๔/๔๘/๑๐๔.

^{๕๕} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๖๐/๕๘๑.

ที่ลูกแดงโชติช่วงก็ดับ กลายเป็นเถ้าถ่าน แม่น้ำกรดก็แห้ง ภูเขาไฟก็ทลาย ต้นจิวก็หมดหนาม สัตว์นรกทั้งปวงที่ทุกข์ทรมานอยู่นั้นก็พลอยยินดีกันถ้วนหน้า

โบราณจึงสอนลูกสอนหลานให้กระทำแต่ความดี อาจสอนในรูปแบบของนิทาน หรือคำขวัญ เช่น

นิทานเรื่องปลาบู่ทอง กล่าวถึงเศรษฐีผู้หนึ่งมีภรรยาสองคน ต่างก็มีลูกสาวคนละหนึ่งคนหน้าตาคล้ายกันมากแต่นิสัยต่างกันราวฟ้ากับดิน ภรรยาคนแรกมีลูกสาวชื่อเอื้อยเป็นผู้มีเมตตากรุณา ภรรยาคนที่สองมีลูกสาวชื่ออ้ายช่างอิจฉาริษา เอื้อยทำแต่คุณงามความดีทำเรื่องได้เป็นมเหสีของ พระราชาแม้จะตระคร่ำลำบากบ้างแต่บั้นปลายชีวิตก็มีแต่ความสุข ส่วนอ้ายช่างริษยาก่อกรรมทำ เวนมิวายเว้นในที่สุดกรรมก็ตามสนองพบกับความทุกข์ทรมานแสนสาหัสและจบชีวิตลงในที่สุด

ตัวอย่างคำขวัญวันเด็กที่สอนให้เห็นความสำคัญของการทำความดี เช่น

คำขวัญของนายเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ให้ไว้ว่า “เด็กดีเป็นศรีแก่ชาติ เด็กฉลาดชาติ
มั่นคง”^{๖๐}

คำขวัญของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ให้ไว้ว่า “นิยมไทย ใช้ประหยัด ใจสัตย์ซื่อ
ถือคุณธรรม”^{๖๑}

คำขวัญของนายชวน หลีกภัย ให้ไว้ว่า “เด็กดีต้องอดทน หมั่นฝึกฝนเพื่อสร้างชาติ
”^{๖๒}

คำขวัญของนายชวนทอง ภูผิวเดือน ให้ไว้ว่า “การมีสัจจะวาจาชอบ คือองค์ประกอบ
ของเด็กดี สร้างรากฐานให้แกร่งแห่งชีวิต ต้องประกอบกรรมดีเพื่อชีนา”^{๖๓}

จากที่กล่าวมาจึงพอให้เห็นเป็นสังเขปว่าอิทธิพลในเรื่องของกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้
ชั่ว เป็นที่ประจักษ์ชัด จึงมีการสั่งสอนบุตรหลาน เยาวชน ให้ยึดมั่นในการทำความดี แม้ว่าจะ
ไม่ได้สอนโดยตรงผ่านเรื่องทางศาสนาก็ตาม

ข. เชื่อว่ากรรมส่งผลในชาตินี้และชาติหน้า

^{๖๐} วิชาญ สว่างวงศ์, **ลีลาภาษาไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๕๑.

^{๖๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒.

^{๖๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒.

^{๖๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔.

เรื่องพระมาลัยคำหลวงมิได้ชี้ให้เห็นผลบุญในชาตินี้ แต่จะชี้ให้เห็นผลบุญในชาติหน้าว่ามีจริง กรรมดีส่งผลจริงดังเทวดาทิ้ง ๑๒ องค์ ให้เห็นในรูปของการเกิดใหม่ และได้เสวยทรัพย์สมบัติ ความสุขบนสวรรค์

ตัวอย่าง กุศลกรรมที่ส่งผลชาติหน้าในรูปของการเกิดใหม่ของเทวดาผู้มีบริวารห้าหมื่นองค์

เอโก ปรณฺญาสุสฺสพฺรวิโร มิเทวินฺทรเอกองคฺบรวิวารวฺรยารินฺ ห้าหมื่นสรรพากรณฺ์
บุรยาตฺรจรจรัลจฺรา สมเด็จมาลียบพิตร ถามโมลิตไตรตฺริงส์ พระศรีอารียจึ่งเสด็จมา
สหัสในยาเธอว่าไซ้ เธอเลี้ยงไล่ผลบุญ อินฺทรีบั้นฑูรโดยนาม เทพสถิตตามพ้บรรณใน
นุชอกภัยทุษฐาน นามดิษราชศรัทธา ปสฺสินนาพุทฺธรักตฺน อัญฺจสิลาอุโบสถ ทานปรากฎทั่ว
ทวิปบรวบตระหนี่หน้าย ทรัพย์รับจ่ายจําเนก ยากจกแจกนิจกาล ด้วยกุศลมานมากมาย
บริวาร หลายคับคั่ง ครั้นถึงยังเจดีย์ฐาน ถวยกถุคาบังคม เกียมประนมมอบนบ ทักขิน
ครบสามวง ถวยนุชบงแปดทิศ ทีปบุญชิตสุคนฺธาร นังคับสฐานควรราช ในเสนาสน์ที่นั่น
สถิตแลฯ^{๖๔}

จากอิทธิพลกรรมส่งผลในชาตินี้และชาติหน้า มีท่านผู้รู้หลายท่านได้เขียนไว้มากมายว่าทำบุญกรรมอย่างนั้นแล้วเป็นอย่างนี้ ทำบุญกรรมอย่างนี้แล้วเป็นอย่างนั้น โดยอ้างถึงพระพุทธรองค์ตรัสถึงกฎแห่งกรรมว่า อดีตชาติได้ประกอบแต่กรรมดี จึงเกิดมาเป็นคนที่มียศสูงศักดิ์และร่ำรวยในภคทรัพย์ ผู้ใดบำเพ็ญธรรมมาตลอดจะได้บุญวาสนาไปทุกภพทุกชาติ

ก. เชื่อว่าเมื่อได้สร้างกรรมดีแล้วควรอธิษฐานขอพร

ด้วยกุศลกรรมที่สร้างนั้นจะคลบบันดาลให้ได้สมประสงค์ดังจิตปรารถนา ดังข้อความตอนหนึ่งในพระมาลัยคำหลวงที่ได้กล่าวถึงชายผู้ถวายดอกบัว ๘ ดอก แก่พระมาลัย ความว่า “ตฺสุมิ
คณฺม เอโก ทลิตฺทุกฺปุริโส ในตระกูลตํเื้องนั้น ในบ้านนั้นมีบุรุษ หนึ่งในประคยสุคเสนาสา เลี้ยงมารดา
นิจวาร ตฺสุมิ กาลเ อยู่ใก้กาลนั้นเล่า ชายไต่ไต่ตามสถล ไปสู่ชลชําระ ลงในสระโลธาร^{๖๕}”

^{๖๔} เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ, พระมาลัยคำหลวง, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๐),
หน้า ๖๗.

^{๖๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑.

จึงเอาอุบลทูลเกล้า ถวายขอเข้าถึงพระหัตถ์ ท่านรับพระบัลลังก์ขึ้นบาน จึงนำประณิธาน
ปรารถนาแต่พระอรหายุ่เกล้า เสด็จเข้าพเจ้าได้ถวาย อุบลพรายพรรณรัตน์ แม้นจักอุบัติชาติ
ใด อันความไร้ฤชาติ อย่ามีในอาคมแห่งข้า ได้สหัสสาแสนชาติ ขอทรัพย์กราบเคลื่อนดา
ทลิตทาทุกภพ แล้วก็นบบทมาศ กราบพระบาทไถ้อยู่แลฯ^{๖๖}

ความข้างต้นเห็นว่า กระทาชายเป็นมนุษย์ได้ทำบุญถวายดอกบัว และอธิษฐานว่าไม่
ว่าจะเกิดในชาติใด ขอให้ย่ำมีความทุกข์ และขอให้มัททรัพย์มากมายทุกชาติ ซึ่งเมื่อตายแล้วก็ได้
ไปเสวยสุขบนสวรรค์สมความปรารถนา

เรื่องทำบุญแล้วฟังอธิษฐานขอพรก็เป็นธรรมเนียมสืบทอดกันมาจนเกือบจะเรียกได้ว่า
เป็นค่านิยม เช่นตอนเช้าทำบุญตักบาตร จบเช้าถวายพระอธิษฐานขอพร วันสำคัญๆทางศาสนา
ชาวพุทธทำบุญก็จะอธิษฐานขอพร ด้วยเหตุสืบเนื่องมาแต่เรื่องพระมาลัย

สรุปได้ว่า วรรณคดีเรื่องพระมาลัยคำหลวง กวีทรงนิพนธ์เพื่อมุ่งหวังให้คนกระทำความ
ความดี จึงเน้นไปที่กุศลกรรม อันเป็นกรรมที่ส่งผลให้มีความสุข มากกว่านำเสนอในเรื่อง
อกุศลกรรมที่ทำให้เกิดความทุกข์ คนจึงหันมาสร้างความดี สร้างกุศล ทำความดีละเว้นความชั่ว
ครอบคร้ว สังคม ประเทศชาติ ก็จะสงบสุข

คนไทยที่นับถือพระพุทธานามมีความเชื่อเรื่องกรรม หรือผลที่เกิดจากการกระทำ
และเชื่อว่ากรรมของตนในชาติที่แล้วย่อมส่งผลในชาติปัจจุบัน ดังนั้นใครทำดีย่อมได้ดีมี
ความสุข แต่ใครทำชั่วย่อมได้รับผลร้าย และความทุกข์ตอบแทน ซึ่งความเชื่อดังกล่าวส่งผลดีให้
คนไม่กล้าทำชั่วในชาตินี้^{๖๗}

๔.๔.๓ ความเชื่อเรื่องพระอาริยมตไทรย

เรื่องพระศรีอาริย์มีความเชื่อมานาน อาจจะก่อนสมัยสุโขทัยด้วยปรากฏหลักฐานใน
ไตรภูมิพระร่วงว่า “ผู้ใดจักปรารถนาสวรรค์นิพพาน จงสดับนี้ฟังไตรภูมิเถาด้วยทำนุก่ออารุง
อย่าได้ประมาทสักอันดังนี้ จึงจะได้พบพระศรีอาริย์ไมตรีเจ้า เมื่อจะลงมาตริสแก่สัพพัญญุตญาณ
ในโลกนี้ แลฯ”^{๖๘}

^{๖๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕.

^{๖๗} มิ่งขวัญ ทองพรหมราช, เล่าเรื่องวรรณคดีไทย ขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา,
(กรุงเทพฯ : ทองพูลการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๖๗.

^{๖๘} พระญาณโท, ไตรภูมิพระร่วง, (ธนบุรี : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๑๓), หน้า ๑๑.

ความซื่อ นี้ เป็นพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าลัทธิไทยครั้งกรุงสุโขทัย ความเชื่อเรื่องพระศรีอารีย์ซึ่งเชื่อกันมาจนทุกวันนี้^{๖๕}

เรื่องพระมาลัยคำหลวง จึงมีอิทธิพลเหนือชาวพุทธอย่างมาก สอนให้รู้ถึงนรก สวรรค์ บาปบุญคุณโทษ มีอิทธิพลทางด้านจิตใจ ให้บุคคลฝึกฝึในการกระทำความดี เพื่อผลแห่งความสุขสบายใจโลกหน้า และจะให้เกิดทันยุคพระศรีอารีย์เมตไตรย อันเป็นสังคมในอุดมคติที่ประกอบด้วยความสมบูรณ์นานาประการ^{๖๖}

ชนิดา เรื่องจรูญ^{๖๗} ได้กล่าวไว้ในการศึกษาวิเคราะห์เรื่องมาลัยสูตรว่า ความเชื่อเรื่องพระศรีอารีย์ ฝังแน่นอยู่ในใจคนไทยมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยพบหลักฐานข้อความจากจารึกวัดต่าง ๆ เช่น ศิลาจารึกวัดศรีชุม มีข้อความว่า พระมหาสามีศรีรัตนลังกาทวีปอารยไมตรี...สมาธิคงตรงได้ต้น ศิลาจารึกวัดสระศักดิ์ มีข้อความว่า นายสรศักดิ์ไว้ค้ำกับจารึกต่อสิ้นกัลปาวสาน...ข้าทั้งหลายชวนขวยทำในศาสนานี้ จะปรารถนาทันศาสนาพระศรีอารีย์ไมตรีโพธิสัตว์ทุกชาติ

จากข้อความในศิลาจารึกดังกล่าวบ่งบอกให้เห็นว่าชาวพุทธมีความเชื่อเรื่องพระศรีอารีย์เมตไตรย เชื่อในเรื่องการเกิดใหม่ดินแดนความสุขสบายใจอนาคตว่ามีจริง จึงพากันตั้งปรารถนาเช่นนั้น

ความเชื่อเรื่องพระศรีอารีย์เมตไตรย จึงเป็นความหวังของคนที่ต้องการความสุขในอนาคต ดังปรากฏในโคลงนิราศสุพรรณ^{๖๘}ที่ว่า

ยังไปไม่พ้นพบ	สงสาร
ขอปะพระศรีอารีย์	อีกเล่า
กรบถึงซึ่งพระนิพพาน	ฝ่ายภาค หน้าเอย
ขอสุขทุกข์โศกเศร้า	สิ่งร้ายหายสูญ

สินีนารถ วิจิตรการลิขิต ได้สรุปความเชื่อในเรื่องพระศรีอารีย์เมตไตรยไว้ว่า สังคมไทยมีความเชื่อในตำนานพระศรีอารีย์เมตไตรยมาช้านาน เมื่อเกิดปัญหา ไม่มีทางออกก็เอาความเชื่อมาเป็นแนวคิด และเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา เศรษฐกิจ การเมือง สังคมได้

^{๖๕} เจือ สตะเวทิน, *วรรณคดีพระพุทธศาสนา เล่ม ๑*, (กรุงเทพฯ : กุรุสภา, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗.

^{๖๖} เด่นดาว ศิลปานนท์, *พระมาลัยในความเชื่อของคนไทย*, (โครงการเผยแพร่ความรู้สู่ประชาชน ครั้งที่ ๕๒ , ๒๕๔๗), หน้า ๕.

^{๖๗} ดูรายละเอียดใน ชนิดา เรื่องจรูญ, *การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องพระมาลัยคำหลวง : วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔๘.

^{๖๘} สุนทรภู่, *ชีวิตและผลงานของสุนทรภู่*, (กรุงเทพฯ : เสริมวิทย์บรรณาการ, ๒๕๑๘), หน้า ๒๖๔.

วิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต ความเชื่อก็เปลี่ยนแปลงไปตามเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม แต่ยังคงเค้ามูลเดิมอยู่^{๑๑}

ถ้าหากพิจารณาถึงอิทธิพลของพระมาลัยคำหลวงที่มีต่อสังคมไทย ก็จะได้เห็นว่าเรื่องราวของพระมาลัยอิทธิพลต่อสังคมไทยในหลายๆด้าน ผู้วิจัยได้หยิบยกมาให้เห็น ๔ ด้านที่สำคัญ คือด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ด้านวรรณศิลป์ ด้านศิลปกรรมและด้านคติความเชื่อ ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นที่รู้จักกันไปในเรื่องการฟังเทศน์มหาชาติ ที่ถือกันว่าหากผู้ใดได้ฟังจบในวันเดียวจะได้ขึ้นสวรรค์ ไม่ตกนรก ชีวิตก็จะมีความสุข นอกจากนี้เรื่องราวของพระมาลัยยังเป็นที่ยึดมั่นในเรื่องการสวดมาลัย ซึ่งเดิมสวดกล่อมหอนในงานแต่งงาน แต่ในปัจจุบันนิยมสวดในงานศพ เรื่องเครื่องสักการะในมือศพเหตุจากพระมาลัยนำดอกบัวไปไหว้พระจุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จึงเป็นต้นแบบให้เมื่อเตรียมศพคนตาย ญาติจะเตรียมกรวยดอกไม้ใส่ในมือศพไว้ให้เพื่อจะไปบูชาพระจุฬามณี และอีกประเพณีหนึ่งที่ถือปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่องคือ ประเพณีทำบุญกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล จะทำให้ผู้ตายได้รับผลบุญและพ้นจากความทุกข์

ด้านวรรณศิลป์ เรื่องราวของพระมาลัยมีอิทธิพลต่อวงการวรรณศิลป์เป็นอย่างมาก เพราะกวีมักจะนำเรื่องราวของพระมาลัย พระศรีอาริย์เมตไตรย และเรื่องการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปกล่าวไว้ ให้บทกวีได้อรรถรสและงดงามทรงคุณค่า วรรณคดีที่ได้รับอิทธิพลจากเรื่องราวของพระมาลัยคำหลวง เช่น เรื่องขุนช้างขุนแผน เรื่องนิราศสุพรรณ โคลงพระราชพิธีทวาทศมาส

ด้านศิลปกรรม เรื่องราวของพระมาลัยปรากฏเด่นชัดในเรื่องศิลปกรรม ทั้งงานประติมากรรมและงานจิตรกรรม ที่ช่างศิลป์ไทยนิยมนำเรื่องราวของนรก สวรรค์ พระมาลัย พระศรีอาริย์เมตไตรย พระจุฬามณี ไว้สอนพุทธศาสนิกชน ให้ได้ระลึกถึงบุญบาป และหมั่นทำบุญทำความดีกันอยู่เสมอ

ด้านคติความเชื่อของสังคม เรื่องราวของพระมาลัยสร้างความเชื่อของคนในสังคม และเรื่องนรกสวรรค์เรื่องกรรมเป็นอย่างมาก ให้เห็นว่าทำดีได้ดี ทำชั่วยอมได้รับกรรมตามการกระทำของตน อีกทั้งคตินิยมความเชื่อในโลกยุคพระศรีอาริย์เมตไตรย ที่เป็นประเด็นใหญ่ในการสร้างชาติ

ทั้งหมดที่กล่าวข้างต้นนี้ คืออิทธิพลของพระมาลัยคำหลวงที่มีต่อสังคมไทย ใน

^{๑๑} สีนินาถ วิจิตรการลิขิต, การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องพระพุทธเจ้าในอนาคตของสังคมไทย : ศึกษาเฉพาะกรณี พระศรีอาริย์เมตไตรยในพระพุทธศาสนาเถรวาท, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตยวิทยาลัย : มหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๘๓.

ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี วรรณศิลป์ ศิลปกรรมและคติความเชื่อของสังคม ที่ยื่นยงถาวรไม่มี
วันล่มสลาย หากพุทธศาสนิกชนไทยยังช่วยกันธำรงรักษาให้วัฒนาสถาพร ด้วยการปฏิบัติดี
ปฏิบัติชอบ ตามคำสอนแห่งองค์พระศาสดาสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตลอดกาล

บทที่ ๕

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระมาลัยคำหลวง ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการ ได้แก่ เพื่อศึกษาความเป็นมาของเรื่องพระมาลัยคำหลวง และความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องพระมาลัย เพื่อวิเคราะห์หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระมาลัยคำหลวง เพื่อศึกษาอิทธิพลของพระมาลัยคำหลวงที่มีต่อสังคมไทย โดยที่การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสารศึกษาค้นคว้าเอกสารจากหนังสือพระมาลัยคำหลวง ฎีกามาลัยเทวสูตร พระมาลัยกลอนสวด และตำราเอกสาร งานวิทยานิพนธ์ หรืองานวิจัยต่างๆ ของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ทำให้ได้บทสรุป บทวิจารณ์และข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๑ บทสรุป

การศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระมาลัยคำหลวง ทำให้ผู้วิจัยพบประเด็นคำตอบที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ดังนี้

จากการศึกษาความเป็นมาของเรื่องพระมาลัยคำหลวงและความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องพระมาลัย พบข้อสันนิษฐานว่าเรื่องพระมาลัยคำหลวงนี้เจ้าฟ้าธรรมมาธิเบศรไชยเชษฐาสุริยวงศ์ทรงนิพนธ์ขึ้นเพื่อที่จะล้างอกุศลกรรม ทั้งยังได้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาโดยตั้งจิตอธิษฐานไว้ให้เกิดทันสมัยพระศรีอาริยมตไตรย อันเป็นความเชื่อของพุทธศาสนิกชนทุกยุคทุกสมัย ซึ่งทั้งในฎีกามาลัยเทวสูตร พระมาลัยกลอนสวดก็ได้กล่าวเรื่องนี้ไว้ชัดเจนเช่นกัน

ในด้านความเชื่อผู้วิจัยพบว่า

๑. พุทธศาสนิกชนเชื่อในเรื่องนรกสวรรค์ เมื่อกระทำแต่อกุศลกรรม ตายไปก็ไปเกิดในอบายภูมิ หากกระทำแต่กุศลกรรม ตายไปก็จะได้ไปเกิดในภพภูมิที่ดีดังเหล่าเทวดาที่ได้ยกตัวอย่างไว้ให้เห็น ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์มีการบอกเล่ากันมาช้านาน ซึ่งมีปรากฏหลักฐานจากวรรณคดีทางพุทธศาสนาหลากหลายเรื่อง เช่น ไตรภูมิพระร่วง ฎีกามาลัยเทวสูตร เนมิราชชาดก เป็นต้น

๒. พุทธศาสนิกชนเชื่อในเรื่องของกรรม อันเป็นการกระทำที่ประกอบไปด้วยเจตนาทางกาย วาจา และใจ กรรมและผลของกรรมมีเหตุปัจจัยสนับสนุนทำกรรมดีก็ได้ดี ทำกรรมชั่วก็ได้

ได้ชั่ว ในเรื่องพระมาลัยคำหลวงล้วนให้เห็นแต่ผลกรรมอันเกิดจากกุศลกรรมทั้งสิ้น ด้วยผู้นิพนธ์หวังจะให้เกิดกำลังใจในการกระทำความดี

๓. พุทธศาสนิกชนเชื่อเรื่องพระศรีอาริยมตไตรยและการฟังเทศน์มหาชาติ ซึ่งเป็นเรื่องที่ฝังแน่นในจิตใจของพุทธศาสนิกชนมาแต่แต่สมัยสุโขทัยสืบหลักฐานได้จากไตรภูมิพระร่วง ที่ให้หมั่นทำนุบำรุงศาสนา จะได้ไปเกิดทันสมัยพระศรีอาริยมตไตรย แม้มาในเรื่องพระมาลัย

คำหลวงที่เกิดขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย จนกระทั่งสมัยปัจจุบันก็ยังเชื่อมั่นและกล่าวขานถึงความเชื่อในเรื่องนี้อยู่ สืบเนื่องจากการจัดงานเทศน์มหาชาติที่ยังทันสมัยอยู่เสมอและไม่เสื่อมสลายไปตามกาลเวลา

จากการศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมในพระพุทธานุภาพที่ปรากฏในพระมาลัยคำหลวง ผู้วิจัยได้แยกหลักธรรมออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๑. หลักธรรมที่ปรากฏในเนื้อเรื่องทีกล่าวถึงนรก พบว่า หลักธรรมจากเมืองนรกนี้มิได้มุ่งหวังให้เห็นความทุกข์ในอบายภูมิเป็นสำคัญ แต่ปรารถนาจะให้เห็นว่าคนเรานั้นเมื่อมีชีวิตอยู่พึงสร้างแต่บุญกุศล ให้เข้าถึงพระรัตนตรัย สวดมนต์ไหว้พระ จิตใจก็จะสงบทั้งก่อให้เกิดปัญญา ให้มุ่งกระทำแต่ความดีอย่าได้ประมาท รู้จักให้ทานอยู่เนืองนิตย์ การให้ทานนี้ไม่ว่าจะให้ทานแก่เฉพาะผู้ยากไร้ แต่ให้มอบจิตให้แก่ทุกผู้ทุกคน ให้ได้ทั้งวัตถุสิ่งของ ให้ความรู้ หรือว่าให้อภัย แต่การให้ที่ยิ่งใหญ่ได้บุญสูงสุดคือการให้ธรรมะเป็นทาน มีคุณค่ากว่าการให้ทั้งปวงเพราะทำให้ผู้รับเกิดปัญญา สามารถนำไปใช้ได้ไม่จบสิ้น

๒. หลักธรรมที่ปรากฏในเนื้อเรื่องทีกล่าวถึงสวรรค์ พบว่า การให้ทานเป็นหลักธรรมเด่นที่ปรากฏในพระมาลัยคำหลวง นอกจากนี้ก็มีการรักษาศีล ฟังธรรม รักษาสาธารณสมบัติ ซึ่งล้วนเป็นกุศลกรรมคือการกระทำดี จากเรื่องพระมาลัยคำหลวงนี้จะให้เห็นผลแห่งการกระทำดี ซึ่งต่างจากรวมกรรมเรื่องพระมาลัยสำนวนอื่น ๆ ที่ให้เห็นความทุกข์ทรมานในนรก และความทุกข์สงบบนสวรรค์ ให้เห็นอันสงฆ์ของผู้ที่มีความกตัญญูต่อบิดามารดา ครูอุปัชฌาย์อาจารย์เป็นที่ตั้ง ให้เห็นความสำคัญของกาย วาจาและใจอันเป็นช่องทางเข้าแห่งกรรม ทั้งยังให้เห็นความสำคัญของศีลอันเป็นที่ตั้งแห่งความดีงาม หลักธรรมที่ปรากฏในเนื้อเรื่องทีกล่าวถึงสวรรค์ จึงเป็นธรรมพื้นฐานที่ทุกคนสามารถปฏิบัติได้ ผลของการกระทำดีตามธรรมะทีกล่าวไปนี้จะส่งผลให้ไปเกิดยังสวรรค์ หรือภพภูมิที่สูงกว่านั้นอย่างแน่นอน

๓. หลักธรรมที่ปรากฏในส่วนของพระศรีอาริยมตไตรย กล่าวถึง พระศรีอาริยมตไตรยทรงแสดงให้เห็นทางทีจะประสบแต่ความสุขด้วยฝากพระมาลัยมาแจ้งสารแก่ชาวมนุษย์ ว่า หากผู้ใดปรารถนาจะพบพระองค์ ให้ทำบุญทำกุศล สมาทานศีล ฟังธรรม โดยเฉพาะการฟัง

เทศน์มหาชาติ ซึ่งเป็นความเชื่อกันมายาวนานจนปัจจุบัน ทรงแสดงการสร้างบารมีของพระองค์ แต่พระมาลัย นอกจากนี้ยังมีเรื่องความประมาทอันเป็นหนทางแห่งความตาย เราไม่ควรประมาท ภาย วาจา ใจและไม่เป็นผู้เห็นผิด ทรงสอนเรื่องหลักกรรมสำหรับผู้ครองเรือน การอยู่ร่วมกัน อย่างมีความสุขด้วยความซื่อสัตย์ รู้จักควบคุมอารมณ์ มีความอดทนและมีความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน

จากการศึกษาอิทธิพลของพระมาลัยคำหลวงที่มีต่อสังคมไทย ผู้วิจัยได้แยกออกเป็น ๔ ข้อด้วยกันดังนี้

๑. ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี เรื่องการฟังเทศน์มหาชาติ การสวดพระมาลัย การ ทำกรวยดอกไม้ใส่มือศพ และการกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตาย ซึ่งไม่ห่างหายไปจาก สังคมไทย

ยังคงปฏิบัติสืบเนื่องกันมาตลอด ด้วยความเชื่อที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นเสมอมา เพราะมั่นใจว่าทำ แล้วจะได้ขึ้นสวรรค์ ทำแล้วผู้ตายเหล่านั้นจะมีความสุข

๒. ด้านวรรณศิลป์ กวีหลายท่านได้นำเรื่องราวของพระมาลัยมาแทรกในงานเขียนของ ตน ให้น่าสนใจและน่าเชื่อถือ อีกทั้งแทรกคำสอนของพระพุทธศาสนาไว้อย่างย่นยง ด้วยงาน ประพันธ์อันทรงคุณค่า เช่นที่ยกตัวอย่างมาในเรื่องขุนช้างขุนแผนและเรื่องนิราศสุพรรณ

๓. ด้านศิลปกรรม จะเห็นได้ว่าประติมากรรมและจิตรกรรมตามวัดวาอารามต่างๆ ได้รับอิทธิพลเรื่องนรก สวรรค์ เรื่องพระมาลัย พระศรีอาริย์เมตไตรยไว้อย่างครบถ้วน งาน ศิลปกรรมจึงเป็นงานที่ทำให้นามธรรมกลายเป็นรูปธรรม ให้คนรุ่นหลังได้เห็นความทุกข์ทรมาน ในนรก ความสงบสุขบนสวรรค์โดยผ่านงานศิลปกรรมและงานจิตรกรรมอันทรงคุณค่า ด้วยฝีมือ อันงามสง่าของศิลปิน

๔. ด้านคติความเชื่อของสังคม เรื่องนรกสวรรค์ เรื่องกรรม และโลกยุคพระศรีอาริย์ เมตไตรย ที่ตราตรึงจิตใจของพุทธศาสนิกชนไทยมาโดยตลอด เพราะบรรพชนได้ปลุกฝัง และพร่ำสอนให้เชื่อ ในเรื่องของทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว หากเรามัวอยู่ในอบายก็ไม่ว่าอะไรกับสัตว์ นรกที่กล่าวไว้ในต้นเรื่องพระมาลัยคำหลวง หากอยากที่จะให้ชีวิต โชติช่วงก็ต่อให้หมั่นทำความดี รักษาศีลฟังธรรม จะได้ไปเสวยสุขในสวรรค์ และจะได้เกิดทันยุคพระศรีอาริย์เมตไตรยที่ใครๆก็ เชื่อว่าจะมีความสุข

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในพระมาลัยคำหลวง ศึกษาความเป็นมาความเชื่อและอิทธิพลของพระมาลัยคำหลวงที่มีต่อสังคมไทย ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้สนใจจะศึกษาเรื่องราวของพระมาลัยในโอกาสต่อไป

ดังนั้นจากผลการศึกษหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระมาลัยคำหลวง ทำให้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับผู้ที่จะทำการวิจัยเพื่อการศึกษาครั้งต่อไป คือ

๕.๒.๑ ศึกษาอิทธิพลของมาลัยยวตฺตเถรตฺตญฺญ ฉบับภาษาบาลีที่มีต่อพระมาลัยคำหลวง

๕.๒.๒ ศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของฆราวาสในพระมาลัยคำหลวงกับวรรณกรรมปัจจุบัน

๕.๒.๓ ศึกษาเรื่องการปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรมชาวพุทธจากวรรณกรรมเรื่องพระมาลัย จำนวนต่างๆ

๕.๒.๕ ศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของพระโมคคัลลานะกับพระมาลัย ในวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิบูลย์, ๒๕๓๒ - ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมศิลปากร. เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ พระประวัติและพระนิพนธ์ที่ร้อยกรอง. พิมพ์ครั้งที่ ๘. ธนบุรี :

โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๑๓.

_____. ศิลปวัฒนธรรมไทย เล่มที่ ๓. กรมศิลปากรจัดพิมพ์ เนื่องในโอกาสสมโภชน์กรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี, ๒๕๒๕.

_____. เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ฉบับหอสมุดแห่งชาติ. ธนบุรี : อมรการพิมพ์, ๒๕๑๐.

กฤต ศรียะอาจ. พระสงฆ์. นนทบุรี : เกรท เอ็ดดูเคชั่น. ๒๕๔๗.

กุสุมา รัชมณี. การวิเคราะห์วรรณคดีไทย ตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร, ๒๕๔๕.

- ขุนวิจิตรมาตรา. **สิ่งที่คิดเห็นในเรื่องควาวิ**. พระนคร : ศาสน์สววรรค์, มปป.
- _____ . **สำนวนไทย**. กรุงเทพมหานคร : โครงการส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย- ญี่ปุ่น), ๒๕๔๓.
- เจือ สตะเวทิน. **วรรณคดีพระพุทธศาสนา เล่ม ๑**. กรุงเทพฯ : อรุณสภา, ๒๕๒๗.
- ชมรมนักเรียนเก่าแอลเอสอี. **พระมาลัยกลอนสวด**. กรุงเทพมหานคร : สหมิกธรรม จำกัด, มปป.
- เด่นดาว ศิลปานนท์. **พระมาลัยในความเชื่อของไทย**. โครงการเผยแพร่ความรู้สู่ประชาชนครั้งที่ ๕๒, มปป.
- ทวีศักดิ์ ญาณประทีป. **วรรณกรรมศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๘.
- ชนิด อยู่โพธิ์. **ตำนานเทศน์มหาชาติ**. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๐๑.
- ธรรมธิเบศ, เจ้าฟ้า. **พระมาลัยคำหลวง**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๐.
- นริศ เลี่ยมทอง. **คู่มือ महाเวสสันดรชาดก**. กรุงเทพมหานคร : รวมสาสน์ (๑๕๗๗) จำกัด, ๒๕๔๒.
- นิพนธ์ สุขสวัสดิ์. **วรรณคดีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา**. พิษณุโลก : โครงการตำรา มศว. , ๒๕๒๕.
- บรรจบ บรรณรุจิ. **พระศรีอารย์มาแล้ว?** . กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๒๕.
- บุญธรรม ศรสวัสดิ์และคณะ. **๓๐๔๑๐ พระพุทธศาสนา สมบูรณ์แบบ**. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, ๒๕๔๔.
- ปิยโสภณ. **อภัยทาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พลัสเพรส, ๒๕๕๐.
- เปลื้อง ณ นคร. **ประวัติวรรณคดีไทย**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.
- พูนศักดิ์ ศักดานุวัฒน์. **พระมาลัย ผู้เปิดประตูนรก-สวรรค์**. กรุงเทพมหานคร: อำนวยเว็ปพริ้นติ้ง จำกัด, ๒๕๓๕.
- พรพรรณ ธารานุมาศ. **วรรณคดีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทประชาชน, ๒๕๑๑.
- พระญาติไท. **ไตรภูมิพระร่วง**. ธนบุรี : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๑๓.
- พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต). **ความสำคัญของพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๓.
- _____ . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สี่ตะวัน จำกัด, ๒๕๔๕.

- _____ . พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- _____ . พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- _____ . นรทวารรค์ในพระไตรปิฎก. กรุงเทพฯ : พิมพ์สวย, ๒๕๔๖.
- พระไพศาล วิสาโล. พระธรรมปิฎก กับอนาคตของพุทธศาสนา กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๒.
- พระมหาสินธุ์ สุขจิตโต. ตัวอย่างทำนองเทศน์ เรื่องพระมาลัยสูตร . ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา. ๒๕๔๔.
- มิ่งขวัญ ทองพรหมราช. เล่าเรื่องวรรณคดีไทย ขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายนฤทิตา. กรุงเทพฯ : ทองพูลการพิมพ์, ๒๕๔๘.
- ราชบัณฑิตยสถาน.พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖.
- เริงชัย ทองหล่อ. หลักการประพันธ์. กรุงเทพฯ : ไฮเอ็ดพับลิชชิง จำกัด, ๒๕๓๗.
- วิชาญ สว่างวงศ์. ลีลาภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๕.
- วิเชียร ชามุตรบุญทริก. พุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๕.
- วินัย ภูระหงษ์. การแต่งคำประพันธ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๓๕.
- สนิท ตั้งทวี. วรรณคดีและวรรณกรรมศาสนา. กรุงเทพมหานคร : DS. Printing House Co., Ltd., ๒๕๒๗).
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. วิธีสร้างบุญบารมี. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์นันทพันธ์, ๒๕๔๘.
- สมถวิล วิเศษสมบัติ. สอนภาษาไทยง่ายนิดเดียว. กรุงเทพมหานคร : อักษรไทย, ๒๕๔๔.
- สมปราชญ์ อัมมะพันธ์. ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย กรุงเทพมหานคร : โอเดียน สโตร์, ๒๕๓๖.
- สมพงษ์ กาญจนผลิน. ทักษะการขับร้องเพลงไทย เพลงร่ำวง เพลงประกอบฟ้อนรำ. กรุงเทพมหานคร : ตันอ้อ, ๒๕๔๒.
- สมพนธ์ บุญยคุปต์. พระพุทธศาสนากับปัญญาชนยุคปัจจุบัน. มปท, ๒๕๓๖.

สายใจ อินทร์พรชัย. **วรรณกรรมในสมัยอยุธยาตอนปลาย**. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชามัธยมศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม. **ประเพณีการสวดไอ้เอ้วหาราย**.

กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๘.

สิทธิ พิณภูวดลและคณะ. **ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาภาษาไทย

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๕.

สุธีราภรณ์ บริสุทธิ์. **มงคลชีวิต ๓๘ ฉบับเยาวชน**. กรุงเทพมหานคร : ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๗.

สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. **วรรณคดีวิเคราะห์**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕.

สุนทรภู่. **ชีวิตและงานของสุนทรภู่**. กรุงเทพมหานคร : เสริมวิทย์บรรณาการ, ๒๕๑๘.

เสนาะ ผดุงนัทร. **ปทานุกรม ฉบับนักเรียน**. กรุงเทพมหานคร : เกรท เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๔๗.

เสฐียรโกเศศ. **เล่าเรื่องในไตรภูมิ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๗.

อำนาจ แสงศรีและกฤษณา บัญเฑียร. **เวสสันดรชาดก**. กรุงเทพมหานคร : ชมรมวิชาการ

ภาษาไทย, ๒๕๔๘.

อริยธรรม ป.. **ฎีกามาลัยสูตร โดยพิสดาร**. กรุงเทพฯ : เลียงเชียงจงเจริญ, ๒๕๒๑.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

ชฎาลักษณ์ สรรพานิช. “พระมาลัย : การศึกษาเชิงวิเคราะห์”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร**

มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๔.

ชนิดา เรื่องจรูญ. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่องมาลัยสูตร”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**,

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๖.

พระมหาสมบุญณ์ วุฑฒิกโร (พรธนา). “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทและความสำคัญของ

สัมมาทิฐิในการพัฒนาชีวิต ตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาในพระสูตรต้นปิฎก”.

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย :

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.

วัฒนา ณ นคร. “ลักษณะร่วมของเรื่องพระมาลัยในวรรณกรรมพื้นบ้านและพระมาลัยคำหลวง”.

วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวรรณกรรมเปรียบเทียบ บัณฑิต

วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

สินีนาด วิจิตรการลิขิต, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องพระพุทธเจ้าในอนาคตของสังคมไทย : ศึกษาเฉพาะกรณี พระศรีอาริยมตไตรยในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.**

พร มากแจ้ง. “พระมาลัยกลอนสวด (ตำนานวีศิระกระบือ) : การตรวจสอบชำระและ การศึกษาเปรียบเทียบ”. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมวิทยาลัยครูธนบุรี, ๒๕๒๔.

อรอนงค์ พัดพาดิ. “พระนิพนธ์ประเภทคำหลวงของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒.**

๒. ภาษาอังกฤษ

Queen, Christopher S.(ed). **Engaged Buddhism in the West**. Boston : Wisdom Publications, 2000.

Rahula, Walpola. **The Heritage of the Bhikkhu : A Short History of the Bhikkhu in Education, Cultural, Social and Political Life**. New York : Grove Press, 1974.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ : นางสาวอุดมพร คัมภีรานนท์
เกิด : วันอาทิตย์ที่ ๑๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๐
สถานที่เกิด : โรงพยาบาลศิริราช
การศึกษา : ประถมศึกษา
- โรงเรียนบูรณะศึกษา
มัธยมศึกษาตอนต้น
- โรงเรียนสตรีมหาพฤฒาราม
มัธยมศึกษาตอนปลาย
- โรงเรียนสตรีมหาพฤฒาราม
ครุศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยครูสวนสุนันทา พ.ศ. ๒๕๓๓
ศึกษาศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พ.ศ.๒๕๔๒
รับราชการ : ตำแหน่ง ครู อันดับ ค.ศ. ๒
โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ฝ่ายมัธยม รัชดาภิเษก ในพระบรมราชูปถัมภ์
ที่อยู่ปัจจุบัน: ๒๕/๒ หมู่ ๑๑ ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ